

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İliŐkiler ve Avrupa Topluluğu
Koordinasyon Dairesi BaŐkanlıĐı

AVRUPA BİRLİĞİ
ORTAK TARIM POLİTİKASI KAPSAMINDA
SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASI

AT Uzmanlık Tezi

Fatma M. UTKU İSMİHAN
AT Uzman Yardımcısı

Ankara-2003

ÖZET

Bu tezin amacı, Avrupa Birliğine uyum sürecinde olan ülkemizin süt ve süt ürünleri sektörünün mevcut durumunun değerlendirilmesi ve bu sektörde öncelikle ele alınması gereken önlemlerin belirlenmesidir. Bu bağlamda, öncelikle, AB'nin süt ve süt ürünleri politikasının yapısı, tarihsel gelişimi ve OTP reformları kapsamında bu sektörde yaşanan gelişmeler ve beklentiler analiz edilmektedir. AB'nin süt ve süt ürünleri politikasının tarihsel gelişimi, Topluluğun bu sektörde karşılaştığı mevcut sorunlara ve koşullara göre yenilenen bir dinamik politika izlediğini açıkça göstermektedir.

Türk Tarım Politikası kapsamındaki süt ve süt ürünleri politikası analiz edildiği zaman, bu politikanın mevcut haliyle sektörün yapılandırılması ve geliştirilmesi açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca, bu sektörümüzde yaşanan sorunlar üretim aşamasından başlamakta ve tüketim aşamasında kadar devam etmektedir.

Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin süt ve süt ürünleri politikasını karşılaştırdığımızda, her ne kadar iki politikanın amaçları benzeşse de, bir tarım politikasının uygulanmasında kullanılan istikrarlı yöntem ve denetim mekanizmalarının yanı sıra bu politikanın sürekliliğini sağlayacak finansal kaynakların başarılı sonuçlar elde edilmesinde ne kadar önemli olduğunu açıkça görmekteyiz.

Sonuç olarak, lkemizde Topluluğun süt ve süt ürünleri politikasına uyumlu bir politikanın oluşturulması ve süt ürünleri piyasalarımızdaki şartların iyileştirilmesi, zaman, yoğun ve programlı bir çalışmanın yanı sıra önemli düzeyde bir finansal kaynak gerektirmektedir.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
Özet	i
İçindekiler	iii
Tablolar	vi
Grafikler	viii
Kısaltmalar	ix
1. Giriş	1
2. Avrupa Birliği Süt ve Süt Ürünleri Piyasalarının Genel Durumu	7
3. Avrupa Birliği Ortak Süt ve Süt Ürünleri Politikası	14
3.1. Süt ve Süt Ürünleri Ortak Politikasının Amaçları	15
3.2. Süt ve Süt Ürünleri Politikasının Kapsadığı Ürünler	18
3.3. Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzeni	18
3.3.1. Müdahale Sistemi	26
3.3.1.1. Tereyağı Müdahale Sistemi	27
3.3.1.2. Süt Tozu Müdahale Sistemi	31
3.3.1.3. Sıvı Süt Müdahale Sistemi	33
3.3.1.4. Peynir Müdahale Sistemi	36
3.3.2. Süt ve Süt Ürünlerinde Uygulanan İthalat Vergileri ve İhracat Geri Ödemeleri	37

3.3.3. Süt ve Süt Ürünleri Piyasalarında Uygulanan	
Diğer Düzenlemeler	38
3.4. Süt Ürünlerinde Üretimi Kısıtlamaya Yönelik Önlemler	42
3.4.1. Yağsız Süt ve YST'deki Kısıtlamalar	44
3.4.2. Tereyağında Uygulanan Kısıtlamalar	47
3.4.3. Elden Çıkarma Kapsamında Uygulanan	
Sübvansiyon ve Yardımlar	
(Okul Sütü Programı)	49
3.4.4. Süt ve Süt Ürünleri Piyasalarında Uygulanan	
Arz Yönetimi	50
3.4.4.1. Pazarlamasız-Sürü Değişim Programları	52
3.4.4.2. Süt Kotaları	53
3.4.5. Kişisel Referans Miktarları	60
3.5. Üçüncü Ülkeler İle Süt ve Süt Ürünleri Ticareti	62
3.5.1. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)	64
3.5.2. Süt ve Süt Ürünlerinde İthalat Lisanları	66
3.5.3. Süt ve Süt Ürünlerinde İhracat Lisanları	72
3.5.4. Süt Ürünlerinde Üçüncü Ülkelere Yardımlar	75
4. OTP Reformları Kapsamında AB Süt ve Süt Ürünleri	
Sektöründeki Gelişmeler	76
5. Türk Tarım Politikası	84
6. Türk Süt ve Süt Ürünleri Politikası	87
6.1. Türkiye'nin Süt Sektöründe Uyguladığı Destekler ve	

Piyasa Düzeni	88
6.2. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Ticareti ve Düzenlemeler	99
6.2.1. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri İhracatı	101
6.2.2. Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri İthalatı	102
6.3. Türk Süt ve Süt Ürünleri Sektöründeki Sorunlara Çözüm Önerileri	103
7. Sonuç	107
Ekler	109
Kaynakça	132

TABLÖLAR

SAYFA

Tablo 1. Toplam Süt Üretimi (Metrik Ton)	8
Tablo 2. Süt ve Süt Ürünleri Fiyatları ve Süt İneği Primi (2000-2008)	17
Tablo 3. Süt ve Süt ürünleri Politikası çerçevesinde kapsanan ürünlerin CCT sınıflandırmaları	19
Tablo 4. 1999 ve 2002 yıllarında uygulanan Tereyağı Destek Sistemi	26
Tablo 5. Tereyağı Özel Depolama Yardımı	30
Tablo 6. Müdahale Süt Fiyatının Hesaplanması	35
Tablo 7. GATT: Maksimum İhracat Sübvansiyon harcamaları	38
Tablo 8. Okul Sütü Programı Kapsamındaki Süt Ürünleri	51
Tablo 9. Toplam Süt Kotaları (En Yakın '000 Ton)	54
Tablo10. GATT: Avrupa Birliğinde Uygulanan Azami Yıllık İhracat Sübvansiyonları ('000 ton)	65
Tablo11. GATT: Pazar Erişimi ile ilgili AB Miktar Yükümlülükleri	68
Tablo 12. Yeni Zelanda Tereyağı ve Peynirinin ithalatı ile ilgili düzenlemeler	73
Tablo 13. Süt Teşvik Primleri	95
Tablo 14. Türkiye'de Süt Sığırcılığı Yardımları (Milyon TL)	97

Tablo 15. Türkiye'nin Süt ve Süt Ürünleri İhracatı (Ton)	99
Tablo 16. Türkiye'nin Süt Ürünleri İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Ton)	100
Tablo 17. Türkiye'nin Süt Ve Süt Ürünleri İthalatları (Ton)	102
Tablo 18. Türkiye'nin Süt Ürünleri İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (Ton)	104

GRAFİKLER

SAYFA

Grafik 1. 1998 Yılında Dünya Süt İhracatı	7
Grafik 2. Ülkelerin Süt İnekleri Varlıklarının Topluluktaki Payı (1996)	10
Grafik 3. AB'de Yağlı Süt Üretimini Dağılımı	11
Grafik 4. AB'de Yağsız Sütün Dağılımı (1995)	12
Grafik 5. AB 1995 Yılı Süt İthalatı (000 Ton)	63
Grafik 6. AB 1995 Yılı Süt İhracatı (000 Ton)	63
Grafik 7. 1998 Yılında Dünya Süt Üretimini Dağılımı	88
Grafik 8. 1998 Yılında Süt Ve Süt Ürünleri Üretim Miktarı (Ton)	89
Grafik 9. 1997 Yılında Türkiye'deki Tarımsal Girdi Sübvansiyon Ödemelerinin Dağılımı (%)	96
Grafik 10. 1998 Yılında Türkiye'de Süt Ve Süt Ürünleri Tüketiminin Dağılımı (%)	98

KISALTMALAR

- AB : Avrupa Birliği
- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- AEA : Avrupa Ekonomik Alanı
- AMB : Avrupa Merkez Bankası
- BST : Bovine Somatotrophin
- DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü
- DPT : Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
- GATT : General Agreement on Tariffs and Trade
- GTM : Garantilenmiş Toplam Miktar
- KDV : Katma Değer Vergisi
- KHK : Kanun Hükümünde Kararname
- KİT : Kamu İktisadi Teşekkülleri
- MSFE : Müdahale Süt Fiyatı Eşdeğeri
- OPD : Ortak Piyasa Düzenleri
- OTP : Ortak Tarım Politikası
- STA : Serbest Ticaret Anlaşmaları
- TSEK : Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu
- YST : Yağsız Süttozu

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği süt ve süt ürünleri sektörü, tarım sektöründeki en önemli tarımsal faaliyet alanlarından birisi olmasından dolayı, Ortak Tarım Politikası'nın (OTP)¹ yürürlüğe girmesi ile birlikte oluşturulan ve önemli düzenlemelere tabi olan ilk ortak piyasa düzenlerinden birisi olmuştur. Süt ve süt ürünleri için oluşturulan bu ortak politika, 1968 yılında yürürlüğe girmiştir. Sonraki yıllarda, özellikle süt sektöründe yaşanan zorluklar (rneğin yönetim) Topluluğun OTP reformunu gündemine getirmesinde etkili olmuştur.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası çerçevesinde oluşturulan süt ve süt ürünleri politikası, diğer tarım sektörlerinde olduğu gibi, sektörde çalışan tarım nüfusuna iyi bir yaşam standardı sağlamak ve süt sektöründeki dengeyi muhafaza etmek amacıyla oluşturulmuştur. Oluşturulan bu politika, taze, konsantre, süttozu, krema, tereyağı, peynir ve lor peyniri gibi temel süt ürünlerini kapsamaktadır. Belirtilen bu temel ürünler dışında, uluslararası ticaret düzenlemeleri kapsamında, süt ve süt ürünleri içeren işlenmiş tarım ürünleri de süt ve süt ürünleri politikasına ilave edilmiştir. Ayrıca, Topluluk piyasalarında süt ve süt ürünleri fiyatlarının uygun düzeylerde seyrinin sağlanması amacıyla; ithal edilen süt ürünlerine gümrük vergisi; ihracatlara sübvansiyon; iç pazar dengesinin korunması için tereyağının veya süt tozu fazlalıklarının depolanması; kazein ve hayvan yemi olarak kullanılan süt tozuna sübvansiyon verilmesi gibi birçok değişik yöntem uygulanmıştır.

---

¹ Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili zet bilgiye Ek 1'de yer verilmiştir.

Yürürlüğe girdiği 29 Temmuz 1968 yılından bir kaç yıl sonra, süt ve süt ürünleri politikası, Avrupa Birliğini kendi kendine yetebilir bir seviyeye ulaştırmıştır. Tereyağı ve süt tozunun artan düzeylerde üretilmesi ve aynı zamanda tüketimin azalması ve ihracatın düşmesinden dolayı, özellikle 1980'lere gelindiğinde, Avrupa Birliği bu ürünlerde üretim fazlalığı ile karşı karşıya kalmıştır.

Topluluk düzeyinde, bu aşırı üretim ve stok yığılması sonucunda pazarlama maliyetleri artmıştır. Bu gidişatı durdurmak ve tersine çevirmek amacıyla, süt ve süt ürünleri politikasında 1980'lerden günümüze kadar çeşitli müdahaleler ve sektörün dengesini sağlamaya yönelik çabalar yer almıştır.

Neticede, süt ve süt ürünleri piyasasında uygulanan müdahale sisteminin kapsamı sürekli olarak artırılan kısıtlayıcı önlemler ile genişletilmiştir. Örneğin, 1984 yılında süt üretiminin kontrolünü hedefleyen bir sistem (ortak kota sistemi) oluşturulmuştur. Günümüzde uygulanmakta olan mevcut politika 1984 yılında oluşturulmuş olan bu "ortak kota sistemi"ne dayanmaktadır.

Ortak kota sistemi çerçevesinde, her üye ülke üretim miktarlarını, kendilerine tahsis edilen kota çerçevesinde kısıtlamakta ve üreticilerine veya süt ürünleri üretimlerine daha önceki üretim miktarlarına bağlı olarak belirlenen, aynı zamanda "garanti edilen toplam miktar" olarak da bilinen, referans miktarları uygulamaktadır. Garanti

edilen toplam miktarın aşılması durumunda üreticiler aşılması olan miktar oranında bir vergi cezasına tabii tutulmaktadırlar.

AB Komisyonu'nun 1997 yılında yayınlamış olduğu Gündem 2000 raporu, uygulanmakta olan süt kotalarını 2006 yılına kadar uzatmış; mevcut ortak piyasa düzeninin uygulanmasında esnekliğin artırılmasını ve basitleştirilmesini öngörmüş; destek fiyatlarında aşamalı indirimini (toplamda yaklaşık %10 indirim); ve süt ineği primini uygulamaya koymuştur (Ahner, 1998:25). 2000'li yıllara gelindiğinde uygulanan üretimi kısıtlayıcı politikalar sonuç vermiş ve süt üretimi azalmıştır (Tan ve Ertürk, 1999:1).

Türkiye'nin süt ve süt ürünleri politikası, Beş Yıllık Kalkınma planları çerçevesinde uygulanmakta olan, tarım politikası kapsamında yürütölmektedir. Genel tarım politikamızın hedefleri doğrultusunda, süt sektöründe; nüfusumuzun beslenme ihtiyaçlarının karşılanması; tarım piyasalarında fiyat istikrarının sağlanması; iklim şartlarının üretim üzerindeki etkisinin asgari düzeye indirilmesi; çiftçilere yeterli ve düzenli gelirin temin edilmesi; tarım ürünlerindeki ihracat olanaklarının geliştirilmesi; tarım ürünlerinin işleme ve pazarlanmasında etkinliğinin sağlanması; ve tarım sektöründe modern yöntemlerin uygulanmasının yaygınlaştırılması gibi hedefler yer almaktadır.

Ülkemizde süt işletmeleri homojen bir yapıya sahip değildir. Modern şartlarda günümüz teknolojisiyle çalışan şirketlerin yanı sıra küçük aile işletmeleri ve mevsimlik mandıralar mevcuttur.

Üreticilere gelir desteği, fiyat destekleme politikası ile sağlanmaktadır. Bunun finansmanı müdahale kurumları,² devlet bütçesi ve fonlardan yapılan kaynak aktarımı ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, üretim artışı sağlamak amacıyla, tarımsal destekleme politikaları çerçevesinde girdi fiyatlarının düşük tutulmasına önem verilmiştir. Bu kapsamda yapılan destekler: gübre; tohum; tarımsal ilaç; yem; ithal damızlık; projeli hayvancılık ve suni tohumlama alanlarında yapılan faaliyetlerdir.

Süt ve süt ürünleri sektörümüzde uygulanmakta olan süt destekleme politikaları, süt teşvik primini ve süt hayvancılığı için verilen destekleri kapsamaktadır. Süt hayvancılığını artırmak amacıyla verilen destekler, yem desteği, ilaç desteği, ithal damızlık ve kredi desteği, suni tohumlama desteği ve projeli hayvancılık uygulamalarından oluşmaktadır.

Günümüzde, TSEK'in özelleştirilmiş olmasından dolayı, süt fiyatlarının oluşumu piyasalara bırakılmış ve desteklemeler müdahale kuruluşu olmaksızın yürütülmeye

---

² Müdahale kurumları, KİT'ler (özeleştirilmeden önce süt için TSEK) ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleridir.

çalışılmaktadır.³ Ancak, TSEK'in özelleştirilmesinden sonra, yaşanan fiyat istikrarsızlıklarından dolayı bazı bölgelerimizde süt üretiminin sürekliliği tehlikeye girmiştir. Bu sorunun giderilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, süt fiyatlarının uygun seviyelerde seyrini sağlamak ve süt üreticileri ve süt sanayicileri arasındaki anlaşmazlıkları gidermek amacıyla, belirli aralıklarda, süt üreticileri ve sanayicilerinin ortaklaşa çiğ süt fiyatlarını belirledikleri toplantılar düzenlemeye başlamıştır (Süt Konseyi).

Süt sektörümüzdeki en önemli sorun, ülkemizde üretilen çiğ süt üretiminin (süt veya süt ürünü olarak), kayıt altına olmamasından dolayı, %80'ni hijyenik olmayan ve sağlıksız şartlarda sokak satıcıları tarafından satılmaktadır. Sokak satıcıları aynı zamanda piyasalarda rekabet bozucu etkiler yaratmaktadırlar.

Bu tezin amacı, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde olan ülkemizin süt ve süt ürünleri sektörünü AB süt ve süt ürünleri politikası kapsamında değerlendirerek ve inceleyerek bu sektörümüzün geliştirilmesi için öneriler sunmaktır. Bu kapsamda, Bölüm 2'de AB'nin süt ve süt ürünleri piyasalarının genel durumu değerlendirilecek ve Bölüm 3'de Topluluğun ortak süt ve süt ürünleri politikası incelenecektir. Bölüm 4'de ise OTP reformları kapsamında Topluluğun süt ve süt ürünleri politikasında yaşanan gelişmeler ve beklentilere yer verilecektir. Bölüm 5'de Türk Tarım politikası incelenecek ve Bölüm 6'da ise bu politika kapsamında Türk süt ve süt

---

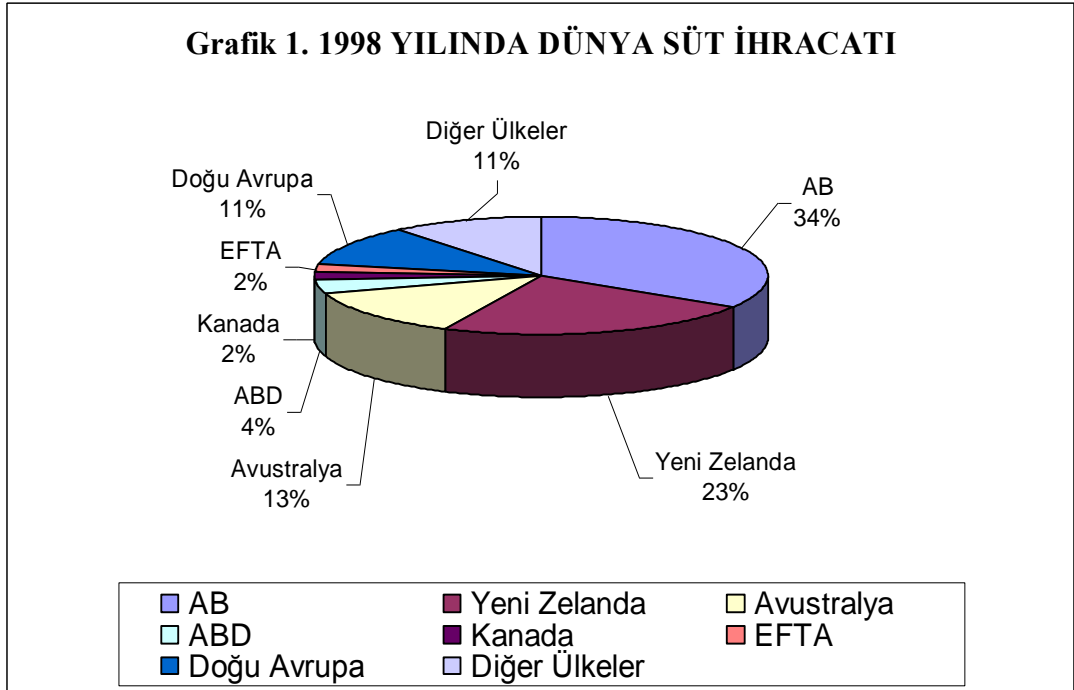
³ Günümüzde, destekleme alım fiyatları, enflasyon oranı, dış fiyatlar, yurtiçi borsa fiyatları ve alternatif ürün fiyatları göz önünde bulundurularak belirlenmektedir (Yükseler, 1999:5).

ürünleri politikası ile sektörün durumu analiz edilecek ve son olarak 7. Bölümde genel değerlendirmeleri içeren sonuç kısmı yer alacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ PİYASALARININ GENEL DURUMU

Avrupa Birliğinde, süt sektörü, gıda sanayi içerisinde önemli bir paya sahip olmasından dolayı OTP'nın yürürlüğe girdiği günden bu yana, önemli düzenlemelere konu olan ilk alanlardan birisi olmuştur. Avrupa Birliğinde toplam gıda sanayi sektörü içerisinde süt ve süt ürünleri sektörü, üretim değeri bakımından 1997 yılında 80.700 milyon ECU'luk değer ile ikinci sırada; istihdam bakımından ise 239.000 kişiyle üçüncü sırada yer almıştır. Ayrıca, Grafik 1'den de görüleceği üzere, 1998 yılında toplam dünya süt ürünleri ihracatında %33.9'luk (yaklaşık %34) oran ile Avrupa Birliği ilk sırada yer almıştır (İsmihan, 2001:6).

Kaynak: European Commission (1999:6) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Topluluk süt üretiminde, 1973-1995 dönemi arasında ortalama %1.9 oranında yıllık artış olmuştur.⁴ Üye ülkelerin, toplam süt üretimi ve süt ineği varlığı (Grafik 2) incelendiğinde, en önemli süt üreticilerinin Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Hollanda'nın olduğu görülmektedir (Tablo 1).⁵

TABLO 1. TOPLAM SÜT ÜRETİMİ (Metrik Ton)				
YIL	1995	1996	1997	1998
AVUSTURYA	3,153,831	3,048,245	3,105,478	3,105,478
BELÇİKA- LÜKSEMBURG	3,643,920	3,681,200	3,476,882	3,700,000
DANİMARKA	4,476,200	4,695,000	4,695,000	4,667,600
FRANSA	26,093,400	25,817,330	25,645,650	25,223,000
ALMANYA	28,628,840	28,800,860	28,723,910	28,522,000
YUNANİSTAN	1,971,292	1,872,045	1,865,045	1,880,045
İRLANDA	5,346,800	5,355,000	5,313,800	5,581,000
İTALYA	12,281,000	11,856,500	11,928,800	11,928,800
HOLLANDA	11,293,930	11,012,590	10,922,310	11,100,000
PORTEKİZ	1,837,181	1,869,034	1,908,673	1,889,000
İSPANYA	6,762,300	6,818,500	6,716,560	6,750,000
İSVEÇ	3,304,000	3,316,000	3,334,000	3,260,000
İNGİLTERE	14,844,300	14,808,300	14,576,000	13,932,000
(AB15)	126,104,700	125,381,800	124,674,900	124,001,800

Kaynak: FAO 1998

⁴ Avrupa Birliği, 96/16 sayılı direktif ile süt ve süt ürünlerinde istatistiksel verilerin oluşturulmasında ortak bir sistem getirmiştir (Commission of the European Communities, 2000:2).

⁵ Üye ülkelerin inek sütü üretimleri ile ilgili veriler EK 2'de yer almaktadır.

Toplulukta, 2000 yılında yaklaşık 121.7 milyon ton inek sütü üretilmiştir. Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, Hollanda ve İtalya toplam üretim içerisinde %75'lik bir payla en önemli inek sütü üreticileridir. Üye ülkeler arasında ilk iki sırada, Almanya (% 23) ve Fransa yer almaktadır (European Commission, 2002:4).

Süt çiftliklerinin Topluluk genelindeki dağılımı incelendiğinde,⁶ 1993 yılında, Almanya'nın % 23.3, Fransa'nın %16.7, İspanya %14.6'sına, İtalya'nın %14.5, ve Portekiz'in %9.8 oran ile ilk beş ülke oldukları görülmektedir. Bu beş ülke, Topluluk'daki süt çiftliklerinin %79'una ve süt ineklerinin de %65'ine sahiptir (European Commission (1997:13)).⁷

Süt işletmelerinin (çiftliklerin) büyüklükleri Topluluk genelinde değişiklik göstermektedir. Bütün üye ülkelerde, büyük ve küçük işletmeler mevcuttur ama, yapısal tercihlerden dolayı büyük süt işletmeleri, Birleşik Krallık,⁸ Hollanda ve Danimarka'da daha fazla tercih edilmekte ve daha yüksek oranda bulunmaktadır. Süt kotaları uygulamasından önce genelde bütün üye ülkeler büyük süt işletmelerini tercih etmekteydiler.

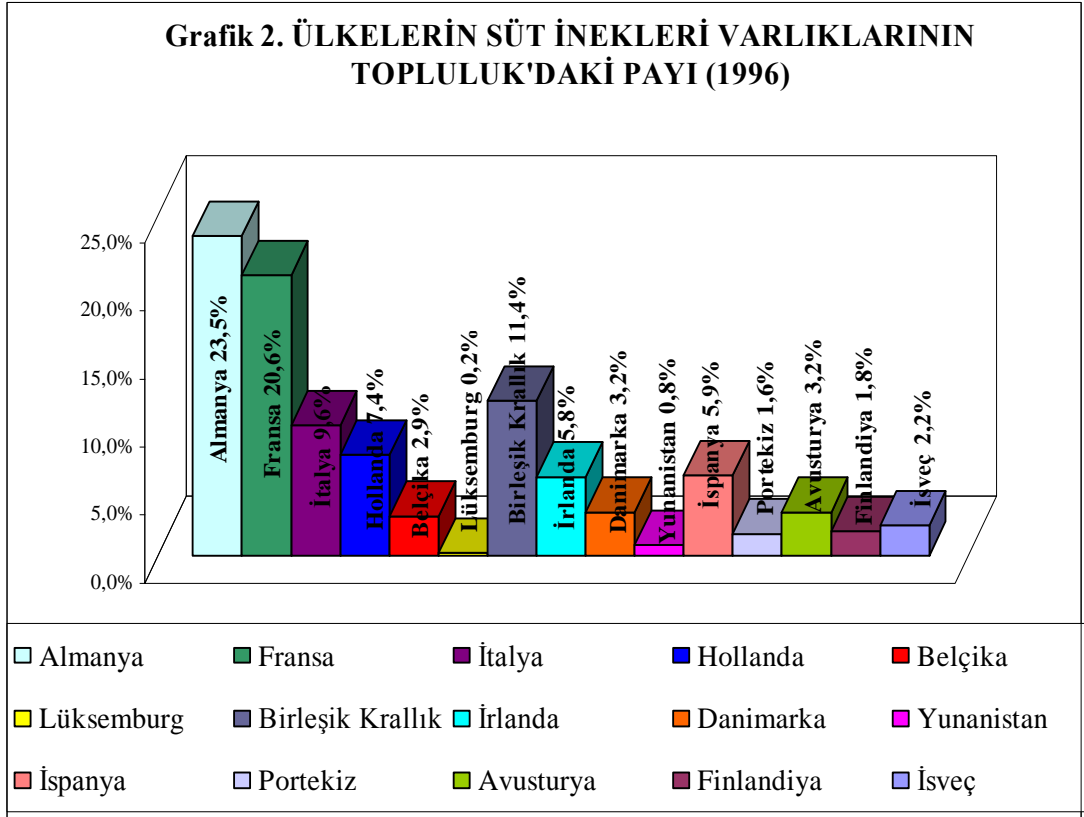
---

⁶ Bu Tablo 1'de mevcut olan toplam süt üretiminin üye ülkeler arasındaki dağılımından da açıkça görülmektedir.

⁷ Bu veriler, 1993 yılında Topluluğa üye olan 12 ülkeye göre analiz edilmektedir.

⁸ Birleşik Krallık, işletme başına 63 süt ineği (1993 yılı oranlarıyla) ile Toplulukta en büyük çiftliklere sahiptir. Son sırada ise, 4 süt ineği ile Portekiz yer almaktadır.

Grafik 2. ÜLKELERİN SÜT İNEKLERİ VARLIKLARININ TOPLULUK'DAKİ PAYI (1996)

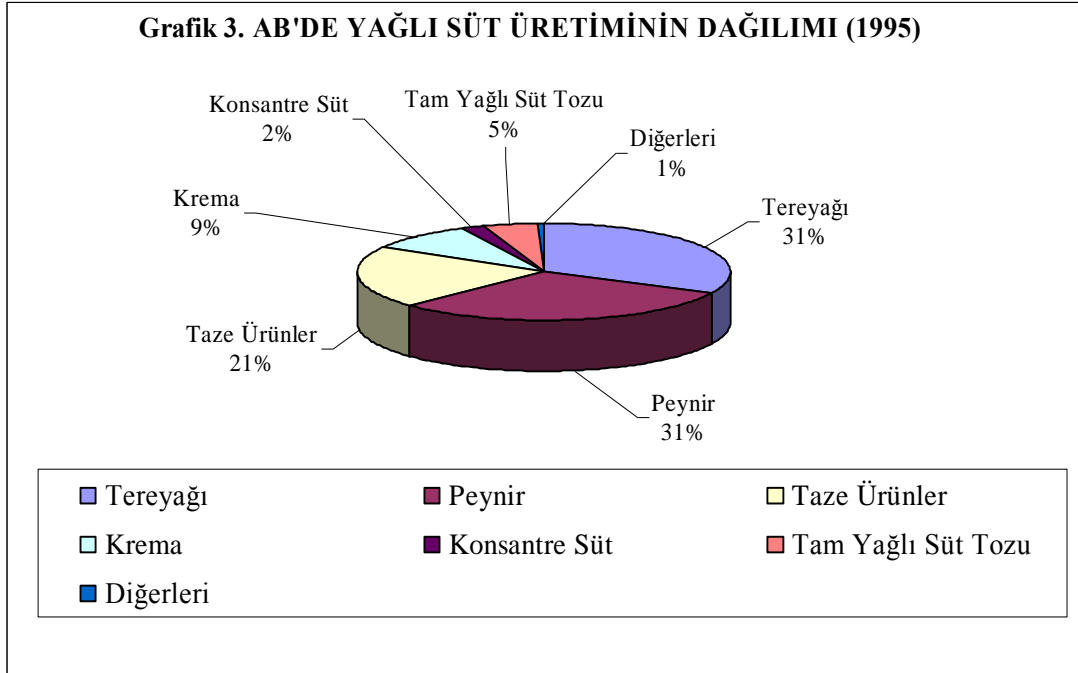

Kaynak: European Commission (1997:2) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Üretilen sütün, yaklaşık %93.5'i (1995) süt ürünleri üreticileri (sanayiciler) tarafından alınmaktadır.⁹ Tam yağlı sütlerin kullanımında, tereyağı ilk sırada yer almakta ve bunu peynir üretimi takip etmektedir. Örneğin, 1995 yılında toplam yağlı süt üretiminin %32.3'ü tereyağı yapımında kullanılmıştır. Topluluğun, 1995 yılında üretmiş olduğu 115,325 bin ton yağlı sütün kullanım alanlarının dağılımı ile ilgili detaylar Grafik 3'de yer almaktadır.

⁹ Bu oran 2000 yılında %94'e ulaşmıştır (European Commission, 2002a:71).

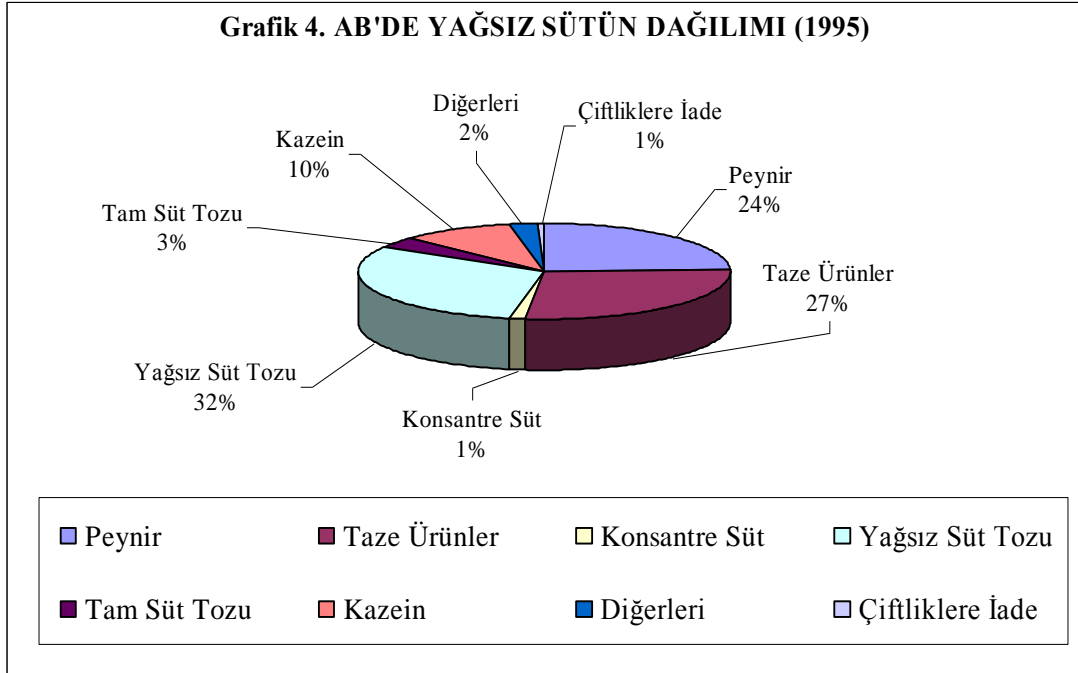
Grafik 3. AB'DE YAĞLI SÜT ÜRETİMİNİN DAĞILIMI (1995)

Kaynak: European Commission (1997:4) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Son yirmi yıl içerisinde, tüketici tercihlerinin daha az yağ içeren ürünlere kaymasından dolayı, Topluluk genelinde, yağsız süt üretiminde bir artış ve yağsız süt tozunun hayvan yemleri olarak kullanımında bir düşüş gözlenmektedir. Avrupa Birliğinde, 1995 yılında gerçekleşen, yağsız sütün kullanım alanlarındaki dağılımı Grafik 4'de gösterilmektedir.

Aynı dönem içerisinde, Topluluk süt sektörü içerisinde en istikrarlı ve en güçlü büyüme peynir sektöründe olmuştur. Peynir için öngörülen iç tüketim oranı tahminlerine göre, orta vadede piyasa koşulları olumlu olmakla beraber, ihracatta kısa vadede yaşanacak göreceli bir düşüşün ardından, 2005-2006 döneminde Gündem 2000 kapsamında yapılacak kota artışlarından dolayı iyileşme beklenmektedir (European Commission, 2002a:73).

Kaynak: European Commission (1997:5) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Yakın geçmişte,¹⁰ Topluluğun süt piyasasında yaşanan kısa dönemli kötüleşme sürecinde, Toplulukta son yıllardaki yüksek fiyatların sonucunda artan süt dağıtımları, iklim koşulları, özellikle ABD’de uygulanan yağsız süt tozu müdahaleleri ve yüksek satışlar sonucu artan uluslararası rekabet en önemli etkenler olmuştur. Dolayısıyla, Topluluk süt piyasalarında orta vadede gerçekleşen gelişmeler oldukça olumsuz görünmektedir. Örneğin, peynirde Topluluk içi talepte son zamanlardaki uzun vadeli seyrin altında bir artış olacağı öngörülmektedir. Aynı durum, öngörülen büyüme oranlarının daha güçlü olduğu taze süt ürünleri için de geçerlidir. Her iki sektördeki üretimin, çiğ süte olan talebi artıracığı ve kota sistemi çerçevesinde özellikle yağsız

¹⁰ Topluluk süt sektöründeki son gelişmelerle ilgili detaylı bilgiler, AB Komisyonu tarafında 2003 yılının Ocak ayında yayınlanan Mid-Term Review Raporu (Commission, 2003) baz alınarak hazırlanmıştır.

süttozu veya tereyağı gibi yüksek üretim hacmine sahip ürünlerin üretilmesi için gerekli çiğ süt mevcut olamayacaktır. Hayvan yemi kullanımındaki indirim sebebiyle, yağsız süttozu talebinin düşürülmesi tasarlandığından, neticede YST üretiminin de düşmesi beklenmektedir.

AB Komisyonu tarafından hazırlanan 2003 yılı Ara Dönem Değerlendirme Raporunda (Commission, 2003), Toplulukta üretilen çiğ sütün, peynir ve taze süt ürünlerinin üretimindeki kullanım oranının artması halinde, genel piyasa dengesini tereyağı ve yağsız süttozu açısından iyileştireceği belirtilmektedir. Bunun neticesinde, süt ürünlerinde yapılan ihracat sübvansiyonlarının düşmesi ve sonuçta daha az ihracat geri ödemelerine ve iç tüketim yardımlarına ihtiyaç duyulacağı belirtilmektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASI

AB Komisyonu, Haziran 1960'da tarım piyasalarının ortak yönetimi ile ilgili olarak uygulanacak genel yöntemleri ve politikanın genel hatları ile ilgili teklifini AB Konseyine sunmuştur. AB Konseyi, Ocak 1962'ye kadar birçok tarımsal ürünün pazarlanması ile ilgili tüzükleri kabul ettiği halde, süt ve süt ürünleri ile ilgili ortak piyasa düzeni sadece tartışma aşamasında kalmıştı. AB Komisyonu, süt ve süt ürünleri politikası ile ilgili taslağı Mayıs 1962'de, AB Konseyine sunmasına rağmen, İngiltere'nin Topluluğa katılmak için yapmış olduğu adaylık başvurusunun veto edilmesinden dolayı, süt ve süt ürünleri tüzüğü ancak Şubat 1964'de resmi olarak onaylanmıştır. Bu nedenle, süt ve süt ürünleri ortak piyasa düzenleri ile ilgili yönetmeliğin ana bölümleri, ancak 1964 yılının Kasım ayında yürürlüğe girmiştir.

1964 yılının Şubat ayında kabul edilen bu ilk süt ve süt ürünleri Yönetmeliği, 147/64 sayılı Tüzüktür. Bu tüzükle, o günün şartlarına uygun olarak Avrupa Birliği süt ve süt ürünlerinin, ortak bir piyasa düzeni çerçevesinde, temel yönetimi kurumsallaştırıldı. Öngörülen şekilde, her üye ülkede yıllık hedef fiyatı sabitleştirildi ve bu fiyata dayanarak, tereyağı için müdahale fiyatı (bu yıllarda yağsız süt tozu için müdahale fiyatı yoktu) ve listelenen on iki pilot ürün için oluşturulan eşik fiyatları uygulamaya başlamıştır.

Avrupa Birliğinde uygulanacak ortak ve tek piyasa fiyatı 804/68 sayılı Tüzük oluşturulmuştur. 1960'ların başlarında altı üye ülke arasındaki süt ve süt ürünleri fiyatları ortak değildi, bu nedenle 1968'e kadar olan dönemde (geçiş dönemi) fiyatlar arasındaki farklılıklar, AB Konseyi tarafından saptandı ve her üye ülkenin kendi ulusal hedef ve müdahale fiyatlarını baz alarak oluşturacakları üst ve alt sınır fiyatları belirlendi. 29 Temmuz 1969'da 804/68 sayılı Konsey Tüzüğünün yürürlüğe girmesi ile beraber süt ve süt ürünlerinde "tek (ortak) fiyat"ın uygulandığı bir süt ve süt ürünleri piyasası oluşturuldu.

3.1. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASININ AMAÇLARI

Roma Anlaşmasının 33. Maddede OTP'nin amaçları olan, tarımda üretimin artırılması, tarım sektöründe çalışanlara adil gelirler sağlanması, tarım piyasalarında istikrarın sağlanması, tarımsal ürünlerde arz güvencesinin sağlanması ve tüketicilerin tarımsal ürünleri makul fiyatlardan alabilmesi aynı zamanda süt ve süt ürünleri politikasının da ana amaçlarını oluşturmaktadır.¹¹

Süt ve süt politikasının oluşturulduğu yıllarda, bu sektörde çalışan çiftçilerin gelirleri, süt ve süt ürünleri piyasalardaki fiyatlara endeksliydi. Ortak süt ve süt ürünleri politikasının temelinde, hem süt üreticilerinin süt için bir hedef fiyatı

---

¹¹ OTP'nin amaçları ile ilgili detaylı bilgi Ek 1'de yer almaktadır.

almalarını sağlamak hem de süt ve süt ürünleri piyasasının ortak bir yönetimini oluşturacak bir mekanizmayı kurmak hedeflenmekteydi.

Bu orijinal politika ile başlıca hedefler olan, süt üreticilerine iyi bir yaşam standardı sağlanması ve piyasalarda istikrarlı bir denge sağlanması, bu sektörde müdahale kurumlarının oluşturulması ile gerçekleştirilmiştir. Müdahale kurumları, Toplulukta tek (ortak) bir fiyat sistemine dayanarak, tereyağı, yağsız süttozu ve bu ürünler için özel depolama yardımları verme ve gerekirse piyasalara müdahale etme yetkisine sahiptir. Ayrıca, bu tür önlemlerin yanı sıra süt ve süt rnlerinin Topluluk içerisinde serbest dolaşımının etkilenmemesi için de süt ve süt ürünleri politikasında belirli standartların da getirilmesi ngrlmştir (Official Journal of the European Union (1999:48)).

Yürürlüğe girdiği 1960 yıllarının sonlarında, AB yesi olan altı ülkenin süt ve süt ürünleri sektöründeki ihtiyaçlarına uygun olarak üretilen sütün yarısından çoğunun tereyağı üretiminde kullanılması ve çeyreğinden azının sıvı süt ve krema sektörüne yönlendirilmesi konusunda üreticiler teşvik edilmiştir.

Bu kapsamda ilk başlarda Topluluk tereyağı üretimini teşvik etmek amacıyla bu ürünün müdahale fiyatını yüksek düzeyde tutmuştur. Tablo 2’de 2000-2008 döneminde Topluluğun süt için öngördüğü hedef fiyat, tereyağı ve YST’u için öngörülen müdahale fiyatı ile süt ineği primi yer almaktadır. Bu veriler, özellikle 1980’lerin sonlarından itibaren Topluluğun süt ürünlerinde (zellikle tereyağı)

üretimi azaltma çabalarını yansıtmaktadır (tereyağı müdahale fiyatında istikrarlı bir indirim öngörülmektedir).

TABLO 2. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ FİYATLARI VE SÜT İNEĞİ PRİMİ					
(2000-2008)					
100kg/EURO	Hedef Fiyat*	Müdahale Fiyatı		Süt İneği Primi	
1 Temmuz- 30 Haziran		Tereyağı	YST	Takvim Yılı	Kota Tonu/EURO
2000-2005	30.98	328.20	205.52		
2005-2006	29.23	311.79	195.24	2005	5.75
2006-2007	27.47	295.38	184.97	2006	11.49
Temmuz 2007 İtibariyle					
	25.72	278.97	174.69	2007'den itibaren	17.24
* Süt üreticilerine giden %3.7 yağ içeren sütler için hedef fiyat.					
** Her üye ülke tarafından belirlenen oranda ekleme yapılabilir.					

Kaynak: CAP MONITOR (2002:20)

Arz yönünün yanı sıra bu politikada talep yönü de ele alınmış ve özellikle gençler tarafından tüketilen süt miktarını artırmak amacıyla okul çağındaki öğrencilere okullarda süt temin edilmesi hedeflenmiş ve bununla ilgili maliyet harcamalarının bir kısmı Topluluk tarafından üstlenilmiştir.

3.2. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASININ KAPSADIĞI ÜRÜNLER

Daha önce kısaca değinildiği gibi süt ve süt ürünleri için oluşturulan ortak piyasa düzenine dahil olan ürünler taze süt,¹² konsantre süt, süttozu, krema, tereyağı, peynir ve lor peyniridir. Ayrıca, bazı laktoz preparat ve süt ürünleri içeren belirli hayvan yemleri de dahildir. Süt ürünleri rejimine dahil olan bütün ürünler Tablo 3’de belirtilmiştir.

Bu temel ürünlere ek olarak uluslararası ticaret düzenlemelerinin kapsamına giren ve bir çok süt ve süt ürünlerini içeren işlenmiş ürünler de süt ve süt ürünleri politikasının bir uzantısı olarak ele alınmıştır. Bu ürünleri içeren kapsamlı bir liste Ek 4’de verilmiştir.

3.3.SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ ORTAK PİYASA DÜZENİ¹³

Avrupa Birliğinin, OTP hedeflerine ulaşabilmek için geliştirdiği iki temel araçtan birisi Ortak Piyasa Düzeni (OPD)dir. Ortak Piyasa düzenleri her tarım ürününe göre farklı şekilde uygulanmaktadır. Genelde, OPD kapsamında Topluluk içinde ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir fiyat politikası oluşturulmaktadır.

---

¹² Çabuk bozulan yapısından dolayı, taze (çiğ) süt, doğrudan piyasa desteği sistemine dahil edilmemiştir.

¹³ Ortak Piyasa Düzeni ile ilgili ilave bilgiler EK 1’de yer almaktadır.

TABLO 3. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE KAPSANAN ÜRÜNLERİN CCT SINIFLANDIRMALARI	
CN Kodu	Ürünlerin Tanımı
(a) 0401	Süt ve Krema (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler ihtiva etmeyen ve konsantre olmayan)
(b) 0402	Süt ve Krema (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler ihtiva eden ve konsantre olan)
(c) 0403 10 02'den 39'a 0403 90 11'den 69'a	Ayran, Kesilmiş süt ve Krema, Yoğurt, Kefir ve diğer fermante edilmiş yada asitlenmiş süt ve krema (ilave şeker yada diğer tatlandırıcı madde ihtiva etmeyen yada unlanmış, yada ilave meyve içeren, fındık yada kakao)
(d) 0404	Kesilmiş sütün suyu (ilave şeker yada tatlandırıcı madde ihtiva etmeyen) doğal süt içerikli ürünler (ilave şeker yada diğer tatlandırıcı madde ihtiva eden yada etmeyen, başka bir yerde belirtilmemiş ürünler)
(e) 0405	Sütten üretilen tereyağı ve diğer yağlar (%75'den fazla fakat %80'den az süt içeren)
(f) 0406	Peynir ve lor peyniri
(g) 1702 19 00	Laktoz ve laktoz şurubu (ilave un yada renklendirici madde ve ağırlığında %99 veya daha fazla laktoz içeren, anhydrous laktoz içeren)
(h) 2106 90 51	Unlu veya renklendirilmiş laktoz şurubu
(j) 2309 hariç	Hayvan yemi (süt ürünleri ihtiva eden hayvan yemleri ve preparatlar)

Kaynak: Official Journal of the European Communities (1999a:52)

Topluluk içinde uygulanan fiyat politikası iki temel fiyat sistemine dayanmaktadır, hedef fiyat ve müdahale fiyatı. Hedef fiyat, üreticilerin eline geçmesi hedeflenen (tavan) fiyat olarak belirlenmiştir. Müdahale fiyatı ise, çiftçileri düşük fiyatlara karşı korumak amacıyla, tarım ürünlerinin Topluluk içerisinde satılacağı asgari fiyat olarak belirlenmektedir. Bu kapsamdaki tarım ürün fiyatlarının müdahale fiyatının altına düşmesi durumunda, müdahale kuruluşları piyasa dengelerini korumak amacıyla alım yapmaktadırlar.

Üçüncü ülkelere karşı Topluluk eşik fiyat sistemi uygulamaktaydı. Ancak bu uygulama Uruguay Round'un Tarım anlaşması ile birlikte bu tür değişken nitelikli vergiler gümrük vergisine dönüştürülerek sabitlenmiştir. İhracat politikası ise ihracat iadeleri sisteminden oluşmaktadır. Bu sistem, dünya piyasa fiyatlarının, Topluluk fiyatlarının altına düşmesi durumunda, ihracatçılara yapılan fark ödemelerini kapsamaktadır. Uruguay Round kararları kapsamında Topluluk yaptığı ihracat geri ödemelerini kademeli olarak azaltmakla yükümlü kılınmıştır.

Süt ve süt ürünleri sektöründe OPD ile iç piyasada uygun fiyat düzeylerinin korunması ve AB süt ve süt ürünlerinin dış ülke ürünleri ile rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda aşağıda belirtilen yöntemlerin uygulanması öngörülmektedir (CAP Monitor (1999:52)):

- i. Avrupa Birliğine ithal edilen süt ve süt ürünlerine ortak bir vergi oranının uygulanması öngörülmektedir,

- ii.** Avrupa Birliğindeki süt ve süt ürünleri üretiminin uluslararası pazarlardaki dk fiyat seviyeleri ile rekabet edebilmesi için ihracatlara sübvansiyon verilmesi öngörülmektedir. Ancak, bu uygulama Dünya fiyatlarının Topluluk fiyatlarının üstünde olduğu kıtlık zamanlarında uygulanmaktadır,
- iii.** Avrupa Birliğinin i pazarındaki mevsimsel ve yapısal fazlalıklardan oluşan dengesizliklerden piyasaların etkilenmesini engellemek amacıyla tereyağının ve sprey ile kurutulmuş süttozunun alımı ve/veya kıtlık zamanlarında saklanması öngörülmektedir. Ayrıca, Topluluk, her ye ülkede atanan organizasyonlar (müdahale kurumları) vasıtasıyla, ürünlerin belirlenen kalite ve paketleme kriterlerini yerine getirmesi kouluyula üretilmiş olan bütün tereyağı ve yağsız sttozunu (YST) nceden belirlenen müdahale fiyatlarından kabul etmekle yükümlüdür.

Aynı Şekilde gereken durumlarda müdahale kurumları vasıtasıyla tereyağının ve YST'nin özel olarak depolanması için yardım verilebilir; bu düzenlemeler, üretim talebi açtığı durumlarda ürünlerin yazın depolanmasını ve yalnızca kış aylarında piyasaya sürülmesini kapsamaktadır. Tereyağının ve bazı peynir çeşitlerinin dk düzeylerde üretildiği bölgelerde özel depolama yardımları verilmektedir.

- iv. Kazein ve kazeinatların üretiminde kullanılan yağsız süt ve hayvanlara yedirilen yağsız süt ve yağsız süttozu için sübvansiyonlar ödenmektedir.

1982/83 döneminde uygulanan, Topluluk düzeyinde fiyat sabitleme sisteminin başarıyla gerçekleştirilmesi ile birlikte süt için garanti eşik fiyatının belirlenmesine karar verilmiştir. Bunu takip eden dönemdeki (1984/85 dönemi) fiyat sabitleme sisteminde ise garanti eşiginden fazla olan süt üretimlerine ilave bir vergi (süper vergi) uygulanmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda, AB'deki süt üretiminin artışını durdurmak amacıyla süt kotaları sistemi getirilmiştir.

Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayınlanan 17 Mayıs 1999 tarih ve 1254/1999 sayılı Konsey Tüzüğünün iç piyasa düzenlemeleri ile ilgili birinci başlığının altında (Official Journal of European Communities (1999:53)), süt ve süt ürünleri iç pazarında uygulanacak ortak fiyat düzenlemelerini getirilmiştir. Burada belirtilmiş olan süt ve süt ürünleri (Madde 1'de ismen belirtilen) için oluşturulan süt yılı her yıl 1 Temmuzda başlayacak ve 30 Haziranında sona erecektir (1254/1999:Madde 2).¹⁴

---

¹⁴ 1992 OTP Reformundan önce, süt yılı 1 Nisan'dan başlayan ve bir sonraki yılın 31 Mart'ına kadar olan süre olarak tanımlanmaktaydı. Ancak, 1992 yılında gerçekleştirilen OTP reformu kapsamında ortak süt piyasa düzenlemeleri ile ortak hububat piyasa düzenlemelerinin eşgüdümlü olması için, Topluluk, kurumsal fiyatları sabitlemeye ve bir süt yılının resmi olarak 1 Temmuz'dan 30 Haziran'a kadar olan dönemi kapsayacak şekilde değiştirmeye karar vermiştir. AB Konseyi tarafından her yıl belirlenen süt hedef fiyatı, tereyağı ve YST müdahale fiyatı 1

Süt üreticilerine her 100 kglık birim için EURO olarak verilecek %3.7 yağ ihtiva eden süt (tam yağlı süt) için oluşturulan hedef fiyatı aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1 Temmuz 2000'den 30 Haziran 2005'e kadar olan dönemdeki hedef fiyat 30.98 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2005'den 30 Haziran 2006'ya kadar olan dönemdeki hedef fiyat 29.23 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2006'dan 30 Haziran 2007'ye kadar olan dönemdeki hedef fiyat 27.47 EURO'dur.
- Haziran 2007'den itibaren olan dönemlerde ise dönemdeki hedef fiyat 25.72 EURO olarak belirlenmiştir (1254/1999:Madde 3).

Bu Tüzükte "hedef fiyat", Avrupa Birliğinin, iç pazarda ve dış pazarda satılan üretici süt satışlarının ortalamasından elde edilmesinden beklenen fiyat olarak tanımlanmıştır.

Tam yağlı sütte verilmekte olan destek, yağsız süttozu ve tereyağı piyasaları göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Tam yağlı sütün taban fiyatı belirlenirken, tereyağı ve YST'nun piyasa fiyatlarının en az 12 ay boyunca rahat bir dengede

---

Temmuz'dan 30 Haziran'a kadar olan dönemde geçerli olmaktadır. Fakat, süt kota sisteminde uygulanan bir süt yılı halen 1 Nisan ile 31 Mart arasındaki dönemi kapsamaktadır.

kalması hedeflenmektedir. Bunun nedeni, üretim ve süt ürünleri için sıvı sütte olan standart talep sağlandıktan sonra arta kalan fazlalıkların veya kıtlık durumunun özellikle bu iki ürünün (tereyağı ve yağsız süttozu) üretim düzeyinden rahatça saptanabilmesidir. Böylece, sıvı süt üretiminde fazlalık yaşandığı zaman, her iki ürünün piyasa fiyatları müdahale fiyatının altına düşmemekte, bunun tersi olan kıtlık zamanlarında ise, bu iki ürünün piyasa fiyatları, ithal ürünlerin Avrupa Birliğine giriş fiyatlarının üstüne çıkmamaktadır.

Tereyağı¹⁵ için kilo başına EURO cinsinden, üye ülkelerce, uygulanacak müdahale fiyatları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1 Temmuz 2000'den 30 Haziran 2005'e kadar olan dönem için belirlenen tereyağı müdahale fiyatı 328.20 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2005'den 30 Haziran 2006'ya kadar olan dönem için belirlenen tereyağı müdahale fiyatı 311.79 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2006'dan 30 Haziran 2007'ye kadar olan dönem için belirlenen tereyağı müdahale fiyatı 395.38 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2007 ve sonrasında uygulanacak tereyağı müdahale fiyatı 278.97 EURO olarak belirlenmiştir (1254/1999:Madde 4a).

---

¹⁵ Tereyağı, üye ülkelerce belirlenen ulusal kalite notlarına göre sınıflandırılmakta ve belirlenen sınıflandırılmalara uygun olarak pazarlanmaktadır.

Avrupa Birliđinin tereyağında 1999 (Ocak 1999) ve 2002 (Ocak 2002) yıllarında uygulamış olduğu desteği inceleyecek olursak, ithalat vergilerinin 225.10'dan (1999) 189.6'ya dūřürüldüđünü ve ihracat sübvansiyonlarının da 170'den (1999) 175'e çıkarıldığını Tablo 4'de görmekteyiz. Tereyağının dūnya ve AB piyasalarındaki ortalama fiyatının dūřmesine rağmen Avrupa Birliđinin aynı müdahale fiyatını uygulamakta olduğu Tablo 4'deki en çarpıcı veri olmakla beraber, Topluluđun tereyağı sektöründeki desteğinin son birkaç yıldır değişmediğinin bir göstergesidir (CAP Monitor (1999 ve 2002: 7.2)).

Aynı şekilde üye ũkelerce yağsız sūttozuna da uygulanacak müdahale fiyatı kilo başına EURO cinsinden aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1 Temmuz 2000'den 30 Haziran 2005'e kadar olan dōnemde yađsız sūttozuna uygulanacak müdahale fiyatı 205.52 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2005'den 30 Haziran 2006'ya kadar olan dōnemde yađsız sūttozuna uygulanacak müdahale fiyatı 195.24 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2006'dan 30 Haziran 2007'ye kadar olan dōnemde yađsız sūttozuna uygulanacak müdahale fiyatı 184.97 EURO'dur.
- 1 Temmuz 2007 ve bunu takip eden yıllarda uygulanacak yađsız sūttozu müdahale fiyatı 174.69 EURO olarak belirlenmiřtir (1254/1999: Madde 4b)

TABLO 4. 1999 VE 2002 YILLARINDA UYGULANAN TEREYAĞI							
DESTEK SİSTEMİ							
1999				2002			
(100kg/EURO)				(100kg/EURO)			
İthalat vergisi 225.10				İthalat vergisi 189.6			
Ortak ihracat geri ödemesi 170.00				Ortak ihracat geri ödemesi 175.00			
170.00	295.38	310.00	340.00	125.00	295.38	300.00	314.6
Uluslararası piyasa ortalama fiyatı	Tereyağı müdahale fiyatı	AB Tereyağı Piyasa fiyatları (ortalama)	İthalat teklif fiyatı	Uluslararası piyasa ortalama fiyatı	Tereyağı müdahale fiyatı	AB Tereyağı Piyasa fiyatları (ortalama)	İthalat teklif fiyatı

Bu ürünlerde uygulanacak müdahale fiyatlarını belirtmekle beraber, AB Konseyi bu Tüzüğün 37(2) maddesi uyarınca müdahale fiyatlarını değiştirebilme hakkını saklı tutmuştur (Official Journal of European Communities (1999:53)).

3.3.1. MÜDAHALE SİSTEMİ

Süt ve süt ürünlerinde uygulanacak müdahale üye ülkeler tarafından atanmış (yetkili) müdahale kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Sırasıyla, tereyağında, süttozunda, peynirde uygulanan müdahale sistemleri incelenecektir.

3.3.1.1. TEREYAĞI MÜDAHALE SİSTEMİ

Tereyağı ile ilgili müdahalede, bir veya birkaç üye ülkede piyasa fiyatının temsili bir dönem içerisinde belirlenen müdahale fiyatının %92'sine düşmesi durumunda Topluluğun onayı ile müdahale kurumu, yapılacak tereyağı alımını, belirlenen özellikler temelinde ihale yöntemi ile gerçekleştirmektedir.¹⁶ Müdahale kurumlarının bu alımlarda uygulayacakları fiyatlar AB Komisyonu tarafından saptanmaktadır.¹⁷ Genelde bu alım fiyatları müdahale fiyatının %90'ından az olmayacak şekilde belirlenmektedir. Müdahale kapsamında bu kurumlarca satın alınan tereyağına yapılan ödemeler 45 günden ve depolanan tereyağlarının ödemeleri ise 65 günden sonra yapılmaktadır. Piyasa fiyatlarının temsili dönemdeki müdahale fiyatlarının %92'sine eşit veya fazla seviyeye ulaşması durumunda ihale yoluyla müdahale kurumlarınca yapılan alımlar durdurulmaktadır.

Fakat, Avrupa Birliği, yapılacak bu müdahale alımlarında müdahale kurumlarınca ihale usulü ile alınacak ürünlere çok katı ve sınırlayıcı kurallar getirmiştir. Örneğin, Topluluk tarafından onaylanmış tereyağı müdahale alımlarında, müdahale kuruluşları, sadece pastörize kremadan üretilen tereyağlarını belirtilen katı kriterleri yerine getirmeleri durumunda alabilmektedirler. Tereyağında uygulanan kriterler;

---

¹⁶ Tereyağı (ve krema) müdahalesine ilişkin detaylı kurallar, 804/68 sayılı Tüzüğün 6. maddesinde ve 454/95 sayılı Tüzükte belirtilmiştir.

¹⁷ Ocak 2002 yılında tereyağında uygulanan müdahale fiyatı her 100 kg için 295.38 EURO olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

yağ ihtivasının ağırlığın en az %82'sini ve su ihtivasının en fazla ağırlığın %16'sını oluşturması; müdahale alımları sırasında tereyağının sabitlenecek azami raf ömrü; asgari miktar ve paketlemeye ilişkin şartların belirlenmesi; muhafaza ve ayrıca müdahale kurumlarının gerekli durumlarda ilave şartları belirleyebilmesi; yağ asidi ihtiva etmemesi; peroksit ihtivası ile ilgili gereklilikleri yerine getirmesi; mikrobiyolojik standartlara uygun olması; görünüş, kıvam, tat ve koku gibi duyuşsal karakteristiklerin belirtilen gerekleri yerine getirmesi kriterlerinden oluşmaktadır (Official Journal of European Communities (1999:54)).

Müdahale sistemi çerçevesinde krema kullanılarak belirli koşullar altında üretilen tereyağlarına¹⁸ özel depolama yardımları verilmektedir.

Tereyağında özel depolama yardımları, depolama giderleri ve taze tereyağı ile stoklardaki mevcut tereyağlarının fiyat seyri göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır. Depolardan piyasalara tereyağlarının sürümü sırasında ve tereyağlarının depoya girişi sırasında piyasalarda önceden öngörülemeyen olumsuzların olması durumunda, verilen özel depolama yardımları, Topluluğun uygun görmesi durumunda artırılmaktadır.

---

¹⁸ İçeriğinde toplam ağırlığının en az %82'si yağ ve ağırlığının en fazla %10'unun altında su ihtiva eden krema veya süttten üretilmiş tuzsuz tereyağları ve içeriğinde toplam ağırlığının en az %80'ni yağ, ağırlığının en fazla %10'nun altında su ve en fazla %2 tuz ihtiva eden süt veya kremadan üretilmiş olan tuzlu tereyağları, özel depolama yardımlarından faydalanmaktadırlar.

Toplulukta, yaz aylarında tereyağı üretimi iç talebin üzerinde olmakta ve kış aylarında ise bunun tam tersi geçerli olmaktadır. Bu nedenle özel depolama yardımları, ilgili taraflara, tereyağı ve kremayı en az 90 gün ve en fazla 210 gün depolanacağı şekilde verilmektedir. Bu kapsamdaki kontrol düzenlemeleri her yıl 1 Nisan –15 Ağustos döneminde yapılmakta ve ürünün depolandığı yılın 16 Ağustos’undan itibaren piyasalara sürülmektedir. Tereyağı, depolandıktan 60 gün sonra ancak ihracatta yönelik satışlarda veya depo sahibinin talep etmesi durumunda depolardan serbest bırakılabilmektedir. Tereyağında verilecek özel depolama yardımları ve şartları Tablo 5’de özetlenmiştir.

Ayrıca, verilen özel depolama yardımları, bu yardımdan yararlanmaya hak kazanmış krema ve tereyağı bölgesinde, söz konusu üye ülkenin müdahale kurumunca, hükümlere uygun şekilde verilen depolama sözleşmesine bağlıdır. Piyasa şartlarının gerektirdiği durumlarda AB Komisyonu, özel depolama sözleşmesinin kapsadığı krema veya sütün bir bölümünü yada tamamını yeniden piyasalara sürme kararı verebilmektedir. Piyasaya sürüm, müdahale kurumlarınca alınan ve depolanan tereyağlarının asgari fiyatlarla, piyasalardaki dengeyi bozmayacağı ve alıcıların eşit muamele görmesinin ve ulaşabilmelerinin temin edileceği koşullarda gerçekleşebilir. Satışa sunulan tereyağının ihracata yönelik olması durumunda ise ürünün hedef ülke¹⁹ tarafından geri çevrilmemesini temin etmek için özel şartlar getirilmektedir.

---

¹⁹ İthalatçı ülke.

Ancak, normal şartlar altında bir süt yılı içerisinde kamu depolarında bulunan tereyağının elden çıkarılmaması durumunda özel önlemler alınmaktadır. Örneğin, tereyağında uygulanan müdahale düzenlemeleri, piyasalarda tereyağının rekabet pozisyonunu korumaya, tereyağının orijinal kalitesinin mümkün olduğu kadar uzun süre korunmasına ve depolamanın en makul Şekilde gerçekleŐtirilmesini sağlamaya yöneliktir.

TABLO 5. TEREYAĞI ÖZEL DEPOLAMA YARDIMI	
Tereyağı	EUR/ton
Sabit uygulamalar kapsamına giren rnler	24.00
Depolama uzunluğu (günlük) kapsamında	0.35
Alım fiyatı (faiz) kapsamında	%3.0
Şartlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yardım azami olarak 210 günlük depolamaya verilmektedir. 2. rnler en az 1 tonluk lotlar halinde olmalıdır. 3. Tereyağı her yıl 15 Mart ve 15 Ağustos arasında depolanmalı ve 16 Ağustos tarihinden sonra depodan çıkarılabilir. 4. Tereyağı en az 90 gün depolanmalıdır. 5. Faiz demeleri, müdahale fiyatlarının %91'ine tekabül etmelidir. 6. Yardımların hesaplanmasında, kremaya verilecek yardımlar tereyağı baz alınarak hesaplanacaktır.

Kaynak: CAP Monitor (20002:15).

Müdahalenin amacına göre ve isteneni gerçekleştirmesi için, AB Komisyonu tarafından spesifik tanımlar getirilmiştir. Örneğin, “süt” Avrupa Birliğinde üretilen inek sütleri ve “Krema” doğrudan ve sadece Topluluktaki süttten üretilen krema olarak tanımlanmıştır (Official Journal of European Communities (1999:55)).

3.3.1.2. SÜT TOZU MÜDAHALE SİSTEMİ

Üye ülkelerin yetkili kıldıkları müdahale kurumları, Topluluk tarafından onaylanmış doğrultuda, sprey yöntemi kullanılarak üretilen yüksek kalitedeki yağsız süttozunun alımlarını, bir süt yılı içerisinde, 1 Mart ve 31 Ağustos tarihleri arasındaki dönemde gerçekleştirmektedir. Müdahale kurumlarının gerçekleştirecekleri alımlarda uygulayacakları kriterler; yağsız süt tozunun, ağırlığındaki yağsız kuru içeriğinin en az % 35.6'sının proteinden oluşması; belirlenen muhafaza gereklerinin yerine getirilmesi; miktar ve paketlemeye ilişkin belirlenen asgari şartların yerine getirilmesidir. Daha önce belirtilen şartlar doğrultusunda müdahale kurumları, en az %31.4 yağsız kuru öze sahip ve %35.6'dan az kaymağı (yağı) alınmış süttozlarını almakla yükümlü kılınmıştır. Protein içeriği ile ilgili kriterin tutmaması durumunda, süttozuna uygulanacak müdahale fiyatına protein içeriği %35.6'dan az olan her yüzde oranı için %1.75 daha az bir miktar ödenmesi öngörülmüştür.

Müdahale fiyatının, yağsız süttozunun üretildiği günden itibaren yürürlüğe gireceği ve müdahale kurumu tarafından belirlenen yerlere (örneğin, dükkan, market vs.)

yağsız sütünun verileceği belirtilmiştir. Ayrıca, daha önceden belirlenen şartların yerine getirilmesi koşuluyla, yağsız sütünun verildiği marketten daha uzak mesafedeki bir markete gönderilmesi durumunda, sabit orandaki nakliye giderleri müdahale kurumu tarafından üstlenmektedir.

Ayrıca AB Komisyonu, 1 Mart ile 31 Ağustos arasındaki dönemde müdahale alımının belirlenen miktarı (109.000 ton) aşması durumunda yağsız sütünun alımını durdurma hakkını saklı tutmuştur. Bu durumda, müdahale kurumlarınca yapılacak alımlar, saptanacak esaslar çerçevesinde düzenlenecek ihaleye açık bir davet şeklinde gerçekleştirilecektir. İhalenin gerçekleşmesi için gerekli koşullar, ürün fiyatlarının veya stokların mevsime dayalı depolama nedeniyle azalması veya gerçekleşmediği takdirde pazarda ciddi bir dengesizliğin ortaya çıkması durumunda yüksek değerdeki yağsız sütünun özel olarak depolanması için yapılacak yardımlar, yalnızca Topluluğun onaylaması durumunda gerçekleşebilmektedir. Topluluğun yardım verilebilmesi için yağsız sütünun belirlenen şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu kapsamda verilen yardımlar, depolama maliyetleri ışığında tespit edilmekte ve yağsız sütünun fiyatlarına yansıtılmaktadır.

Özel depolama yardımı, tamamlanmış bir depolama sözleşmesinin oluşturulmasına bağlı olup, ortaya konulan hükümler uyarınca saptanmaktadır. Bu da yardım için saptanan yağsız sütünun depolandığı üye ülkedeki müdahale kurumu tarafından yapılmaktadır. Piyasa koşullarının gerektirdiği durumlarda, AB Komisyonu özel

depolama sözleşmelerinde kapsanan bazı veya bütün yağsız süttozunun yeniden piyasalara sürülmesine karar verebilmektedir.

Müdahale kurumları tarafından alınmış olan yağsız süttozları, ürüne ulaşım ve alıcıların eşit muameleye tabi olmaları amacıyla piyasalardaki dengeyi bozmayacak şekilde ve gerekli şartların gerçekleşmesi durumunda, belirlenen asgari fiyatlarla elden çıkarılmaktadır.

Şayet, satışa sunulacak yağsız süttozu ihracata yönelik ise, özel şartlar belirlenmekte ve bu tür satışlar için belirli gereksinimler göz önüne alınarak ürünün hedeflendiği ülkeden (ithalatçı ülke) daha farklı bir ülkeye (veya yere) gitmemesi sağlanmaktadır.

Ayrıca, Avrupa Birliği, normal şartlar altında bir süt yılı içerisinde satılmayan ve marketlerde kalan yağsız süttozları içinde özel düzenlemeler öngörmüştür. Bu kapsamdaki yağsız süttozu doğrudan ve sadece Toplulukta üretilmiş ineğin sütünden elde edilen yağsız süttozlarıdır.

3.3.1.3. SIVI SÜT MÜDAHALE SİSTEMİ

Avrupa Birliğinde, tam yağlı sıvı sütün tamamı tereyağı ve YST üretiminde kullanılmaktadır. Sıvı sütün yağından tereyağı ve kalan yağsız bölümünden ise YST üretilmektedir. Topluluk, temelde bu iki ürünün piyasa fiyatlarını destekleyerek sıvı

süt fiyatlarını denetlemektedir. Tereyağı ve YST müdahale fiyatlarını, sıvı süt fiyatları ile ilişkilendirmek için Avrupa Birliği iki kriter belirlemiştir. Birincisi, iki ürünün (tereyağı ve yağsız süttozu) üretim maliyeti ile ürünlerin 25 kg sandık veya çuvallar içerisinde, onaylanan bir müdahale deposuna (en fazla 100 kmlik uzaklıkta) nakliyesindeki maliyetler de göz bulundurarak hesaplanması ve ikincisi, üretim faktörleri çerçevesinde, bu ürünlerden 1 kilo üretmek için gerekli sıvı sütün ağırlığının hesaplanmasıdır.

Sıvı sütte uygulanan destekleme, müdahale süt fiyatı eşdeğeri (MSFE) olarak tanımlanmaktadır. MSFE kullanılarak sıvı sütün fiyatı tereyağı ve YST'nun fiyatı ile ilişkilendirilmektedir. Tablo 5'de, Topluluğun her 100 kg süt başına EURO cinsinden MSFE'yi hesaplanmasına ilişkin 1999 ve 2002 yılları ile ilgili detaylı bilgiler sunulmaktadır.

Bu hesaplama göre, örneğin, üretken bir krema üreticisi bütün ürününü müdahalede kurumuna satsa bile, Ocak 2002'de²⁰, %3.7 oranına yağ ihtiva eden sütte hedef fiyatının %92'sini (süt aşamasında ulaştırılan) ödeyebilecek kaynağa sahip olacaktır.

AB Konseyinin kararına uygun olarak, müdahale fiyatları piyasa koşulları göz önünde bulundurularak uygulanmaktadır. Müdahale sistemi çerçevesinde

---

²⁰ Tablo 6'de görüleceği üzere bu veriler Ocak 1999 için de geçerlidir.

uygulanılmakta olan ihale sistemi, müdahale fiyatına daha esnek bir yaklaşım getirmiştir.

TABLO 6. MÜDAHALE SÜT FİYATININ HESAPLANMASI				
	1999		2002	
	Tereyağı	YST	Tereyağı	YST
Müdahale fiyatı	328.20	205.52	328.20	205.52
İçeriye-Alış (ihale) fiyatı	295.38	-	295.38	-
Eksi Marjın	25.57	24.00	25.57	24.00
Ürünün hammadde değeri	269.81	181.52	269.81	181.52
Mahsul faktörüne bölümü (üründen 1 kg üretilmesi için her kg'da %3.7 süt yağı gerekmektedir)	(22.649)	(11.00)	(22.649)	(11.00)
Hammadde değeri (%3.7 yağa sahip süt)	11.91	+ 16.50	11.91	+ 16.50
MSFE (Yağsız süt, %3.7 yağ, ulaştırılan)	28.41		28.41	
Yağ: yağsız katı maddelerin oranı	43	: 57	42	: 58
Süütün AB hedef fiyatı (%3.7 yağ, ulaştırılan)		30.98		30.98
MSFE: Hedef fiyat oranı	0.917		0.917	

Kaynak: CAP Monitor (1999 ve 2002: 7.3).

3.3.1.4. PEYNİR MÜDAHALE SİSTEMİ

Peynir ürünlerinde özel depolama yardımlarından faydalanabilecek standartlara uygun ürünler; en az 9 yaşında olan grana padano peynirleri, en az 15 aylık olan parmigiano reggiano peynirleri ve en az 3 aylık provolone peynirleridir.

Peynir ürünlerine verilen özel depolama yardım miktarları, depolama maliyetleri ve piyasa fiyatlarının seyri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Müdahale kurumunca verilecek özel depolama yardımları, yapılan şartlara uygun olarak düzenlenen depolama sözleşmelerine dayanmaktadır.

Piyasalarda talep olması durumunda, AB Komisyonu, müdahale kurumunun depoladığı peynirin bir kısmını veya tümünü yeniden piyasalara sürmeye hakkını saklı tutmaktadır.

Ayrıca, uzun süreli peynirlere, koyun ve/veya keçi sütünden üretilen ve olgunluğa erişmesi için en az altı aya gereksinim duyulan peynirlere, olası ciddi piyasa dengesizliklerinin²¹ yaşanması durumunda, özel depolama yardımı verilmesi öngörülmüştür. Fiyat gelişmeleri ve stok durumları, mevsimsel depolama ile düşürülebilecek veya giderilebilecek ciddi piyasa dengesizlikleri gösteriyorsa özel depolama yardımı verilebilir. Bu kapsamda verilen yardımın miktarları, depolama

---

²¹ Söz konusu piyasa dengesizlikleri, fiyat gelişmelerine ve stok durumlarında karşılaşılan sorunlarla mevsimsel depolama yöntemi ile giderilebilecek sorunlardır.

maliyetlerine ve yardımdan faydalanan peynirler ve piyasalardaki diğer peynirlerle olan dengenin korunması göz önünde bulundurularak verilmektedir. Diğer süt ürünlerinde olduğu gibi, Topluluk piyasalarının ihtiyaç duyması durumunda AB Komisyonu özel depolama sözleşmeleri kapsamındaki peynirlerin bir kısmını veya tamamını piyasalara yeniden sürme hakkını saklı tutmuştur.

Depolama sözleşmesi süresinin bittiği sırada, depolanmış peynirlerin piyasa fiyatlarının sözleşmenin imzalanmış olduğu dönemden daha fazla olması durumunda yardım miktarının yeniden düzenlenmesi yönde karar alınabilmektedir.

3.3.2. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİNDE UYGULANAN İTHALAT VERGİLERİ VE İHRACAT GERİ ÖDEMELERİ

Avrupa Birliği, OPD kapsamında uyguladığı ithalat vergileri ve ihracat geri ödemeleri ile piyasa fiyatlarının makul düzeylerde seyrini sağlamayı hedeflemektedir. İhracat geri ödemeleri, söz konusu ürünün, iç piyasalardaki fiyatı ile dış piyasalardaki fiyatı arasındaki farka dayanmaktadır. İthalat vergilerinin amacı Avrupa Birliği üreticilerinin dış piyasalardan korunmasıdır. Avrupa Birliği, ihracat sübvansiyonlarını ve ithalat vergilerini, GATT Uruguay Round'da belirlenmiş olan şartlara ve limitlere uygun olarak belirlemektedir. Tablo 7'de Avrupa Birliği tarafından süt ve süt ürünlerinde son yıllarda yapılmış olan ihracat sübvansiyon harcamaları verilmiştir.

Tablo 7. GATT: MAKSİMUM İHRACAT SÜBVANSİYON HARCAMALARI						
	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/2000	2000/01
Tereyağı & tereyağı yağı	1392.1	1303.3	1214.4	1125.6	1036.7	947.8
Kaymak süt tozu	406.2	380.1	354.0	328.0	301.9	275.8
Peynir	594.1	543.6	493.1	442.6	392.1	341.7
Diğer süt ürünleri	1024.7	959.3	893.9	828.5	763.1	697.7

3.3.3. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ PİYASALARINDA UYGULANAN DİĞER DÜZENLEMELER

Süt ürünlerinin etiketlenmesinde ve pazarlanmasında uygulanacak yöntemler ve kurallar 1898/87 sayılı Tüzükte belirtilmektedir. Bu tüzükle Avrupa Birliği, rekabet eden ürünlerin, süt terminolojilerini kötüye kullanmalarını engellemeyi hedeflemektedir. Sütün organik üretimi ile ilgili kurallar, 2092/91 sayılı tüzükte yer almaktadır. Ayrıca, süt ve süt ürünleri, etiketleme, sunum, reklamcılık ve gıda maddelerinin fiyatlandırılmaları ile ilgili genel direktiflerde de yer almaktadır.

Avrupa Birliği, 2597/97 sayılı Tüzükle, sıvı süt ürünlerinin tüketiciye kaliteli ürün olarak sunulmasını ve özellikle kalitenin dağılımının sağlanmasına yönelik piyasa standartları oluşturmaktadır. Bu Tüzükle, içilecek süt olarak piyasalara sürülebilecek ürünler; ısıtma işleminden geçirilmemiş ham süt; doğal yağ oranına (bu oran %3.5'in

üzerinde olmalı) sahip standartsız tam yağlı süt; standartlara uygun olarak üretilmiş yağlı süt (en az %3.5 yağ oranı)²²; en az %1.5 ve en fazla %1.8 yağ oranına sahip kısmen yağsız süt; ve %0.5'den fazla yağ oranı ihtiva etmeyen yağsız süt olarak belirlenmiştir.

Üye ülkeler arasında sadece İsveç ve Finlandiya, 2003 yılının sonuna kadar, 2597/97 sayılı Tüzükte tanımlanan pazarlanabilir süt ürünleri kapsamının dışında yağ oranına sahip olan sıvı sütlerin piyasalarına sürülmesi iznine sahiptirler.

Topluluk, sütün doğal yağ ihtivasının değiştirilmesi dışında, sütün, süt proteinleri (minimum %3.8), mineral tuzları veya vitaminlerle zenginleştirilmesine de izin vermiştir. Ancak, Topluluk sütün doğal protein ihtivasının azaltılmasına izin vermemiştir.²³

Tüketicilere, aynı yağ oranına sahip fakat kullanılan yağ bakımından değişiklik gösteren ürünler arasında seçim yapmalarını kolaylaştırmak amacıyla, Topluluk, hem bitkisel hem de hayvansal yayılabilir yağlar için özel ticaret tanımları ve etiketleme yöntemlerini 2991/94 sayılı Tüzük ile belirlemiştir. Ayrıca, 577/97 sayılı Tüzükle, sürülebilir yağ ürünlerinin ihtivası ve bileşim ürünleri ile ilgili kurallar ve kısıtlamalarla ilgili bir listenin de mevcut olduğu detaylı kurallar belirlemiştir.

---

²² Gerekli durumlarda, Üye ülkelerin %4 veya daha fazla oranda yağ ihtiva eden sütler için ilave bir kategori oluşturabilme hakları saklı tutulmuştur.

²³ Bu kurallara ithal edilen sütler de tabidir.

Tüketim ile ilgili yapılacak piyasa araştırmaları, promosyonlar ve besinsel araştırmalar ve bilgiler yoluyla yapılan promosyon harcamaları ile ilgili detaylı kurallar 2073/92 sayılı Tüzükte yer almaktadır. Bu alanda yapılacak harcamalar için ayrılan mevcut kaynak 10 milyon EUR ile sınırlandırılmakla beraber, AB Komisyonu her yıl 1 Nisan tarihine kadar AB Konseyine bir sonraki pazarlama yılında uygulamayı düşündüğü önlemler ile ilgili bilgi sunmaktadır. Ayrıca, bir üye ülke süt piyasalarını genişletmek ve süt kalitesini artırmak amacıyla, süt üreticilerine tanıtım vergisini 3502/93 sayılı Tüzükte yer alan detaylı kurallar çerçevesinde uygulayabilmektedir.

Süt ve süt ürünlerinin uymaları gereken kalite standartları, 89/362 sayılı Direktif ve 2377/90 sayılı Tüzük ile belirlenmiştir. 89/362 sayılı Direktif, Topluluğun iç ticaretinde süt ürünlerinde uygulanacak standartlar ve süt üreten çiftliklere genel hijyen kodu getirmektedir. 2377/90 sayılı Tüzük ise kullanılacak azami veteriner ilaç ürünlerinin belirlenmesi ile ilave güvenlik önlemleri sağlamıştır.

92/118 sayılı direktifte, 1 Ocak 1993 tarihinde Topluluk içi sınırların kaldırılmasıyla beraber, ürünlerin yerine getirmesi gereken, sağlık güvenliği standartları, sıvı süt, kurutulmuş süt ve insan tüketimine yönelik olmayan kurutulmuş süt ürünleri ile ilgili üye ülkelerce uygulanacak kurallar getirilmiştir. Bu direktifle, işlemlerde, ürünlerin ulaştırılmasında ve 3. ülkelerden (Topluluk dışında olan ülkeler) ithal edilen ürünlerle ilgili detaylı kurallar getirilmektedir.

92/46 sayılı Direktif, süt ürünleri, süt ürünlerinin üretimi, içme sütünde ısı uygulaması, ham sütün pazarlaması ve üretimi ile ilgili uygulanması gereken sağlık kurallarını belirtmektedir. Bu direktif kapsamında belirtilen sağlık ve hijyen kuralları, çiftliklerde, süt ürünlerinin işlenmesinde, ulaştırılmasında, sütün depolanmasında ve paketlenmesinde yerine getirilmelidir. Ayrıca, binaların incelemesi, kayıtları, süt ve süt ihtiva eden ürünlerin analizi ve test edilmesi ile ilgili detaylı hükümlerde getirilmiştir. Sütün ısıtma işleminden önce ve sonra karşılması gereken belirli mikro biyolojik standartlar ile ilgili kurallar getirilmiştir. Bu kapsamda ithal edilen süt ürünlerinin de eşdeğer sağlık garantilerine sahip olmaları gerekmektedir. 92/46 sayılı Direktifin belirlediği prosedürler; süt ürünlerinin ve toplama merkezlerinin onaylanmasını; süt ihtiva eden ürünlerin sağlık işaretlerini; inceleme prosedürünü ve hijyen gereksinimlerini içermektedir.

Avrupa Birliğinde, 1997 yılının sonuna kadar üretilmiş olan ve kullanılan ham sütün hijyen standartlarının düşük olabileceği 97/252 sayılı Direktifle belirtilmiş ve bu tarihe kadar üretilmiş olan süt ürünlerinde hijyen standartlarında sapmalara izin verilmiştir. Fakat, hijyen sapmaları gözlenen işletmelerin sağlık işareti kullanmalarına izin verilemeyeceği belirtilmiştir. Toplulukta üretilen sütün kalitesini arttırmak için desteklediği önlemler 619/93 sayılı Tüzükle belirtilmiştir.

Avrupa Birliği yesi ülkelerin süt ürünleri ithal edebilecekleri ülkelerin listesine 95/340 sayılı Komisyon Kararında yer verilmiştir. Topluluğun, süt ve süt ürünlerini

ithal edebilecekleri 3. ülkelerdeki kuruluşların listesi ise 97/252 sayılı Komisyon Kararında yayınlanmıştır.

Toplulukta, Bovine Somatotrophin (BST)'nin pazarlanması ve idaresi, hayvan refahına olan etkilerden dolayı yasaklanmıştır. Ancak, bu BST'nin yürürlükte olduğu üçüncü ülkelerden yapılan süt ve süt ürünleri ithalatını etkilememektedir.

Avrupa Birliği'nde süt ve süt ürünlerinde uygulanacak analiz ve kalite değerlendirmelerinde ortak (tek) bir uygulamanın sağlanması amacıyla, 213/2001 Sayılı Tüzük uygulanacak yöntemleri belirlemiştir. Bu yöntemlerin bir çoğu uluslararası örgütlerin²⁴ tasarlamış olduğu düzenlemelerdir. Bu yöntemlerin amacı, hem ürün kalitesini ve saflığını sağlamak hem de laboratuvarlar arasında bir tutarlılığın gerçekleşmesini sağlamaktır.

3.4. SÜT ÜRÜNLERİNDE ÜRETİMİ KISITLAMAYA YÖNELİK ÖNLEMLER

Bu sektörde, stokların sürekli artmasından dolayı yaşanan sorunların sonucunda ve Topluluğun 1986 yılında içinde olduğu finansal kısıtlamaların neticesinde, AB Konseyi tereyağı ve yağsız süt tozundaki müdahale alımlarının yeniden düzenlenmesi için AB Komisyona yetki vermiştir. Özellikle, yağsız süttozunun da

---

²⁴ Örneğin, ISA ve IDF.

dahil olduğu özel depolama yardımları ile ilgili provizyonlar genişletirken, gerektiği taktirde müdahale alımlarının Topluluğun bir kısmında veya tümünde durdurulmasına karar verilmiştir. 1 Mart'tan itibaren müdahale alım miktarlarının önerilmesinden hemen sonra, 1987 yılında Toplulukta 180.000 ton fazlalık vardı. Buna bir önlem getirilmek amacıyla, yağsız süt tozunda uygulanan müdahaleler 1 Eylül ve 28 Şubat tarihleri arasında kaldırıldı. Yılın geri kalanında uygulanacak müdahale için önerilen miktar 109.000 ton olarak belirlendi ve bunu geçmesi durumunda 1987 yılında yapılacak diğer müdahale alımlarının durdurulmasına karar verildi.

Bu kapsamda, tüzüklere çeşitli önlem yöntemleri dahil edilmiştir. Örneğin, müdahale alımlarının durdurulmasına karar verildiği durumlarda, alımları (tereyağı ve YST) müdahale kuruluşlarının ihale yoluyla yapmasına olanak sağlamıştır.

28 Haziran 1987'den itibaren tereyağında müdahale durdurulmuş ve ihale sistemi ile alımların yapılması işleme koyulmuştur. Bununla ilgili düzenlemeler 1589/87 sayılı Tüzükte belirtilmektedir.

Yağsız süt tozu stokların 1991 yılında artmasından dolayı, YST'de uygulanan müdahale durdurulmuş ve bu üründe de ihale sistemine geçilmiştir. Bununla ilgili kurallar 1158/91 sayılı Tüzükte belirtilmiştir ve müdahale kurularının bu kapsamda aldıkları tozun ödemeleri ihalenin yoluyla YST'nin alınmasından 120-140 gün sonra yapılmaktadır. Tereyağında olduğu gibi, ihaleler her 100 kg için EURO cinsinden

belirlenmektedir. YST’de ihale sisteminin uygulanması sadece 1991 yılında olmuştur.

Yağsız süt tozuna yapılan özel depolama yardımları şayet (1362/87 sayılı Tüzük), fiyat ve stoklardaki değişimlerden ve piyasa dengesizliklerinden kaynaklanıyorsa ve bu sorunlar mevsimsel kısıtlama yoluyla giderilecekse uygulanmaktadır. Bu kapsamda yapılan yardımlar, kıtlık maliyetleri ve fiyatlar ışığında düzenlenmektedir.

3.4.1. YAĞSIZ SÜT VE YST’DEKİ KISITLAMALAR

AB süt ürünleri endüstrisindeki en kayda değer yapısal gelişme, süt üretiminin, artan düzeyde süt ürünlerine aktarılması ve üretilen kremadaki düşüş olmuştur. Yaşanan bu değişim sonucunda, süt üreticileri daha fazla yağsız süt üretmeye başlamışlardır.

Topluluk tarafından verilen yem sübvansiyonları, stok birikimini engelleyen ve aynı zamanda üretici gelirlerinin desteklenmesini sağlayan önemli bir yöntem olmuştur. Hayvanları beslenmesinde kullanılmak üzere, özellikle danalar ve kazein üretimi için kullanılan sıvı yağsız sütte yardım verilmektedir. Ayrıca, hem müdahale kurumlarında hem de piyasalarda, hayvan yemi olarak işlenen YST’na ve danaları beslemek için kullanılan YST’ye yardım verilmektedir. Bu yardımlar, yem masraflarının düşmesini sağlamakta, ve YST’nu besin proteinleri ile rekabet edebilecek düzeye getirmektedir. Toplulukta üretilen 1.2 milyon ton YST’na karşılık

piyasa fiyatlarında insan gıda sektöründe talep ettiği YST'nun miktarı ise 400.000 tondur. Bu nedenle, uygulanan bu sistem sayesinde Topluluk ürettiği YST'nun birçoğunu satabilmektedir.

1255/1999 sayılı Tüzük²⁵ yağsız süte ve yem olarak kullanılan YST'ye verilecek yardımlar ile ilgili genel kuralları belirtmektedir. Bu yardımların verilmesinde dikkate alınan hususlar; YST müdahale fiyatı; YST ve yem olarak kullanılan yağsız sütün arz durumu; dana eti fiyatlarındaki seyir ve YST'ye kıyasla rakip proteinlerin piyasa fiyatlarının seyridir.

2799/1999 sayılı Tüzük yem olarak kullanılacak yağsız süt ile ilgili kalite kriterlerini ve muhasebe prosedürlerini belirtmektedir. 1725/79 sayılı Tüzük danalar için kullanılacak hayvan yemlerine dönüştürülen yağsız süt tozu için özellikle oluşturulmuştur. Artan YST'nun müdahale stoklarının kontrol altına tutulmasına yardımcı olmak amacıyla, Ekim 1999'da dana sütlerine en az %50 YST eklenmesine karar vermiştir. Fakat daha sonra dana yemlerine sadece %40 YST ilave edilmesine izin verilmiş ve bu kapsamda ödenecek yardımlar %15 düşürülmüştür. Piyasa durumları izin verdiği takdirde, müdahale depolarındaki süttozlarının yem bileşiminde kullanılmak üzere satılmasına izin verilmesi kararlaştırılmıştır (3398/91 sayılı Tüzük). Bu kapsamda satılan süt tozunun fiyatı (daha önceden belirlenmiş yaşta olmalı) ihaleci tarafından belirlenmektedir.

---

²⁵ Bu tüzük, 1040/2000 sayılı Konsey Tüzüğü ile yeniden düzenlendi.

Hayvan yemi olarak kullanılan süt yağına ödenen yardımlar dışında, kazein ve kazeinatlara dönüştürülen yağlı süte de yardım verilmektedir. 1255/1999 sayılı tüzüğün 12. maddesinde bu yardımların yasal dayanakları belirtilmiş ve 2921/90sayılı Tüzükle uygulamalarla ilgili kurallar belirlenmiştir. Bu tüzük, yapılacak yardımın şartlarını belirtmekte ve üretilen kazeinin kompozisyonu, kazein üretmek için gereken yağ, tutulması gereken kayıtlar (retilen ve satılan miktar) ve kontrol ve onay hakları ile ilgili düzenlemeler getirmektedir. Yardımlar, YST'ye dönüştürülen süt yağı (kaymağı) ile yağlı sütün kazein veya kazeinatlara dönüştürülmesinin aynı düzeyde gelir getirmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. 2204/90 sayılı Tüzük, ancak gerekli olduğunun kanıtlanması halinde, kazeinin peynir üretiminde kullanılmasına izin vermektedir.

1976'dan bu yana, Topluluğun i pazarındaki yağsız süt tozu stoklarının elden ıkartılması, Avrupa Birliği YST pazarlarının bir özelliği olmuştur. Bu elden çıkartma programları, YST'nun danalar, domuzlar ve kümes hayvanları için hayvan yemi olarak kullanımına yönelik satışlarında sübvansiyon verilmesini de içermektedir. Verilen sübvansiyonlar ve büyüklükleri, müdahale stoklarının büyüklüğüne bağlı olmuştur. Genç danalar dışındaki hayvanlar için verilen YST ve kaymak sübvansiyon programları artık uygulanmamaktadır.

214/2001 sayılı Tüzük müdahalelerde YST'nin kısıtlamasız satışının yapılmasına imkan tanımaktadır. Bu yöntemle yapılacak satışlardaki fiyat, alış fiyatının 1 EUR/100kg üzerinde bir prime bağlanmakla beraber, 1 Eylül 1997 tarihinden önce

depolanan tozlara kısıtlamalar getirilmiştir. 727/87 sayılı tüzük, altı aydan daha yaşlı olan tozların ihraç edilmesine izin vermektedir. Müdahale veya özel depolama yardımları kapsamındaki stoklarından süt tozlarının bırakılması, piyasa durumlarına ve stokların büyüklüklerine bağlanmıştır.

3.4.2. TEREYAĞINDA UYGULANAN KISITLAMALAR

Genelde, Avrupa Birliği, seyreden piyasa fiyatlarında tüketebildiğinden (ticareti de kapsayan) daha fazla tereyağı üretmiştir. Piyasa durumlarına göre sübvansiyonların büyüklüğü ve kapsamının değiştirilmesine rağmen, tereyağı satışında yardım uygulanması neredeyse daimi bir özellik olmuştur. Piyasaları korumak için müdahale stokları daha önceden belirlenen tereyağı yaşına bağlı olup, genelde piyasalara sürülecek tereyağının en az altı aylık olması gerekmektedir. Bu ürün için uygulanan en önemli programlar; tüketicilere satış; konsantre tereyağının satışı; dondurma ve un mamulleri endüstrilerine satışlar; kar amaçsız örgütlere satışlar; yem içeriği olarak satış ve ihracata yönelik satışlar olmuştur.

Avrupa Birliği, sosyal yardımlardan yararlanma hakkına sahip kişilere, makbuz sistemi ile her ay belirli miktarda tereyağını indirilmiş fiyatlardan satışı ile ilgili programlar uygulamaktadır.

Müdahale depolarındaki tereyağları bazı durumlarda tüketicilere de satılmıştır. Örneğin, 1987 yılındaki soğuk kış süresince, diğer ürünlerin yanı sıra tereyağı da yardım örgütleri vasıtasıyla mahrum kişilere müdahale stoklarından temin edilmiştir. Bu uygulama 3730/87 sayılı Tüzükle sürekli hale getirilmiş olup, bu hususla ilgili detaylı kurallar da 3149/92 sayılı Tüzükte yer almaktadır. Üye ülkeler, bu uygulamaya baş vurup vurmayacakları konusunda karar verebilme hakkına sahiptirler. 1998 yılında 584 ton tereyağı ve 30293 ton süt tozu, 2000 yılında ise 31,111 ton tereyağı bu amaca yönelik olarak tahsis edilmişti. Müdahale depolarında, yeterli miktarlarda stok olmaması durumunda, bu amaca yönelik olarak piyasa tereyağının kullanılması konusunda da esneklik getirilmiştir.

1985 yılından itibaren müdahale tereyağı sübvansiyon fiyatları ile tüketime yönelik konsantre tereyağı sunulmuştur. Müdahale depolarındaki stokların düşük olduğu durumlarda, tüketicilere sağlanan konsantre tereyağı arzının korunmasını sağlamak amacıyla 429/90 sayılı tüzük taze piyasa tereyağının ve özellikle özel depolama yardımı kapsamına giren tereyağlarının alımına izin vermektedir. Bu kapsamda yapılacak alımlarda, müdahale kuruluşları ihale açmakta ve ihale teklifleri ışığında yapılacak azami yardım oranını belirlemektedir.

2571/97 sayılı Tüzük süt ürünlerinin (krema, tereyağı ve konsantre tereyağı) unlu ürünlerde, dondurmada ve diğer gıda ürünlerinde kullanılmasını teşvik etmek amacıyla yardım verilmesini öngörmektedir. Bu amaç doğrultusunda kullanılacak, tereyağları müdahale marketlerinden, daha önceden belirlenmiş ve bu durumlarda

uygulanacak satış fiyatlarından, temin edilebilmektedir. Ayrıca, tereyağı, konsantre tereyağı veya krema açık pazarlardan da, belirlenen yardım oranlarından faydalanılarak temin edilmektedir.

Avrupa Birliği, 1972 yılından beri tereyağlarını kar amaçsız örgütlere sabit sübvansiyon fiyatları ile satmaktadır. Topluluk bu örgütlere tereyağı sağlanması konusunda çok hassas olmuş, örneğin, bu örgütlere, 1981 yılında müdahale depolarındaki stokların düşük düzeyde olmasından dolayı piyasalardan taze tereyağı tedarik edildi.. Müdahale depolarında stoklanan tereyağları aynı zamanda gıda yardımı olarak da verilmektedir.

3.4.3. ELDEN ÇIKARMA KAPSAMINDA UYGULANAN SÜBVANSİYON VE YARDIMLAR (OKUL SÜTÜ PROGRAMI)

Avrupa Birliği, 1977 yılının Mayıs ayında, süt ve süt ürünlerinin pazar paylarını genişletmek amacıyla, çocukların okullarda içmesine yönelik süte sübvansiyon uygulanmasını yürürlüğe koymuştur. Bu program, üç kaynaktan aktarılan yardımlarla finanse edilmiştir. Desteklemede kullanılan yardımlar, ortak sorumluluk vergisi, FEOGA ve yerel yetkililer tarafından sağlanan yardımlardır. Topluluk, 1255/1999 sayılı Tüzükle bu programın kapsayacağı süt ürünlerini²⁶ ve yardımının hangi şartlar altında verileceğine dair kuralları belirtmektedir. Bu uygulamanın

kapsadığı süt ürünleri ile ilgili detaylara ve ödenen sübvansiyonlara Tablo 8’de yer verilmiştir.

3.4.4. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ PİYASALARINDA UYGULANAN ARZ YÖNETİMİ

Avrupa Birliği, süt ürünleri piyasalarına müdahale ederek, süt çiftçilerine (üreticilerine) belirli düzeyde bir gelir temin etmeyi hedeflemektedir. Topluluktaki tüketici talepleri mevcut piyasa fiyat düzeylerinin altında kalmaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliği, piyasalarda arz ve talep sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunu gidermek amacıyla, Topluluk, piyasalarda arz yönetimi uygulayarak dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, iki yöntem (önlem) uygulanmıştır: süt ineklerinin sayısını düşürmeyi hedefleyen önlemler ve üretilen süt düzeyini düşürmeyi hedefleyen önlemler. Ayrıca, her üye ülke için üretecekleri süt miktarına ilişkin referans miktarları belirlenmiştir.²⁷

---

²⁶ Bu program kapsamında öncelik verilen süt ürünleri, sıvı süt, yoğurt, fermante sütler, peynir ve aromalı sütlerdir.

²⁷ Bununla ilgili detaylı bilgiler Ek 5’de ve Tablo 9’da yer almaktadır.

TABLO 8. OKUL SÜTÜ PROGRAMI KAPSAMINDAKİ SÜT ÜRÜNLERİ	
1 Ocak 2001 dönemi itibarıyla Topluluk tarafından finanse edilen yardımlar	
Öğrenci başına azami 0.25 litre tam yağlı süt	
Onaylanan Ürünler	Sübvansiyon
Tam yağlı süt, doğal veya aromalı ve tam yağlı yoğurt	100kg /23.24 EURO
Kısmen yağlı süt, doğal veya aromalı, asgari %15 yağ oranlı Plima/fil	100kg /17.58 EURO
Süt, doğal veya aromalı, ve asgari %3 yağ oranlı Plima/filmjolk	100kg /21.28 EURO
Süt, doğal veya aromalı (asgari %3 yağ oranı ihtiva eden)	100kg /16.17 EURO
Kısmen yağlı süt, doğal veya aromalı, yağsız yoğurt, asgari %15 yağ oranlı Plima/fil	100kg /13.34 EURO
Taze veya işlenmiş peynir, kurutulmuş maddelerin en az %40 olduğu ürünler	100kg /69.72 EURO
Taze veya işlenmiş peynirler dışındaki peynirler, kurutulmuş maddelerin en az %45 olduğu ürünler	100kg /177.79 EURO
Grana Pando peynirleri	100kg /197.54 EURO
Parmigiano-Reggiano peynirleri	100kg /217.29 EURO
2707/2000 sayılı Tüzükte bu konu ile düzenlemelere ilişkin detaylar yer almaktadır.	

Kaynak: CAP Monitor (2002: 7.15).

3.4.4.1. PAZARLAMASIZ-SÜRÜ DEĞİŞİM PROGRAMLARI

Topluluğun, süt arzının düşürülmesine ilişkin düzenlemelerinde, 1969 yılında uygulanan pazarlamasız ve inek kesme primi programı (1975/69 sayılı Tüzük), 1974 yılında dana değişim primi (1353/73 sayılı Tüzük) ve 1977 yılında uygulanan pazarlamasız ve sürü değişim primi (1078/77 ve 1391/78 sayılı Tüzükler) yer almaktadır.

Yukarıda değinilen pazarlamasız program çerçevesinde, üreticiler, 5 yıllık bir dönem içerisinde süt ulaştırmamayı garanti ettiği takdirde en son 12 ay içerisinde ulaştırmış (üretmiş) olduğu süt miktarına bağlı olarak bir prim almaktadır. Bu değişim programları altında, üreticiler, dört yıl içerisinde süt üretiminden dana veya koyun üretimine geçmeyi garantilemek zorundadırlar. Uygulanan bu iki program ortak olarak 'SLOM' olarak tanımlanmaktadır.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Şubat 1989 yılındaki kararından sonra AB Konseyi, 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında, piyasa ve sürü takas programı kapsamında 5 yıl içerisinde sütçülüğü bırakan (bazen 'SLOM' kota olarak geçer) ve sütçülüğe geri dönmek isteyenlere kota tahsis etmek zorunda kalmıştır.

Bu uygulama başladığında vergi oranı %75 olarak belirlenmiş; 1987/88 süt yılında ulaştırma bölümüne uygulanan vergi %100'e çıkarılmış ve 1990/91 süt yılında bu oran (günümüzde uygulanan oran) %115'e çıkarılmıştır. 1993/94 süt yılında

çiftliklerden yapılan doğrudan satışlarda uygulanan vergi oranı %75'den %115'e (günümüzde uygulanmakta olan oran) çıkarılmıştır (CAP MONITOR:2002:7-10).

Avrupa Birliği, 1993 yılında "SLOM davaları" sonucunda ortaya çıkan ilave kota taleplerini karşılamak amacıyla süt kotalarını %0.6 oranında artırmıştır. AB Komisyonu, 'SLOM' mağduru çiftçilere birkaç yıl boyunca üretmedikleri süt miktarı için telafi ödemesi yapmak zorunda kalmıştır.

Ayrıca, 1993 yılından itibaren, İtalya, Yunanistan ve İspanya'nın talepleri doğrultusunda, bu üç ülkenin süt üretim tahminlerinin yeniden incelenmiş ve ilave kota verilmesine karar verilmiştir.

3.4.4.2.SÜT KOTALARI

Avrupa Birliğinde, süt kotaları üreticilere verilmektedir. Ancak, bu kotalar, satış yoluyla bir çiftlikten diğerine devredilebilir, kiralanabilir veya çiftliğin miras yolu ile el değiştirmesi durumunda transfer edilebilir, kotanın kendisi kiralanabilir, üye ülke tarafından kota alınabilir veya ulusal rezervdeki kota dağıtım yolu ile süt üreticilerine transfer edilebilir. Süt üretiminde uygulanmakta olan kota transferleri ile ilgili düzenlemeler ve kurallar bir üye ülke arasında farklılık göstermektedir. Süt üretiminin yeniden düzenlenmesini hedefleyen üye ülkeler, 'hedef kriteri' olarak bilinen kriterler uyarınca kotaları bir üreticiden alıp bir başka üreticiye aktarabilme hakkına sahiptirler.

TABLO 9. TOPLAM SÜT KOTALARI (EN YAKIN '000 TON)									
	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/93	1993/95	1995/99
Belçika	3611	3611	3410	3326	3364	3364	3293	3310	3310
Danimarka	4883	4883	4590	4468	4525	4525	4429	4455	4455
Almanya(1)	23553	23553	22145	21558	21927	21927	21457	21611	21611
Yunanistan	583	583	550	536	581	581	531	631	631
Fransa	26508	26508	24953	24303	24613	24613	24096	24236	24236
İrlanda	5599	5599	5282	5150	5301	5301	5215	5246	5246
İtalya	9914	9914	9364	9133	9456	9220	9030	9930	9930
Lüksemburg	291	291	275	268	272	272	267	269	269
Hollanda	12074	12074	11353	11053	11213	11213	10979	11074	11074
Birleşik Krallık	15790	15790	14862	14475	14789	14789	14505	14590	14590
AB Toplam (10)	102806	102806	96784	94270	96041	95805	93802	95352	95352
Eski Doğu Almanya	-	-	-	-	-	-	6216	6254	6254
İspanya	-	5400	5156	5032	5079	5079	4975	5567	5567
Portekiz	-	-	-	-	-	-	1862	1873	1872
AB Toplam (12)	-	108206	101940	99302	101120	108184	106881	109046	109046
Avusturya	-	-	-	-	-	-	-	-	2749
Finlandiya	-	-	-	-	-	-	-	-	2394
İsveç	-	-	-	-	-	-	-	-	3303
AB Toplam (12)	-	-	-	-	-	-	-	-	117494

1996 Ağustosunda Topluluk rezervi de dahil olmak üzere 1989/90'dan 1992/93'e 443 bin ton tahmin edilmektedir.

1987/88'den 1992/93'e daha düşük oranlar geçici olarak askıya alınmıştır.

(1) Eski Alman Demokratik Cumhuriyeti toprakları hariç

TABLO 9. TOPLAM SÜT KOTALARI (EN YAKIN '000 TON) –DEVAMI							
	1999/2000	2000/1	2001/2	2002/5	2005/6	2006/7	2007/8
Belçika	3310	3310	3310	3310	3327	3344	3360
Danimarka	4455	4455	4455	4455	4478	4500	4522
Almanya	27865	27865	27865	27865	28004	28143	28283
Yunanistan	631	675	701	701	701	701	701
İspanya	5567	5917	6117	6117	6117	6117	6117
Fransa	24236	24236	24236	24236	24357	24478	24599
İrlanda	5246	5342	5396	5396	5396	5396	5396
İtalya	9930	10314	10530	10530	10530	10530	10530
Lüksemburg	269	269	269	269	270	272	273
Hollanda	11075	11075	11075	11075	11130	11185	11241
Avusturya	2749	2749	2749	2749	2763	2777	2791
Portekiz	1872	1872	1872	1872	1882	1891	1901
Finlandiya	2406	2406	2406	2406	2418	2430	2442
İsveç	3303	3303	3303	3303	3320	3336	3353
Birleşik Krallık	14509	14603	14610	14610	14683	14756	14829
Toplam (Ocak 2001)	117505	118392	118894	118894	119375	119856	120336

Kaynak: CAP Monitor (1999,2002:7-17).

Bu üretimin etkinliğini sağlamak amacıyla en çok kullanılan yöntem olmuştur. Toplulukta uygulanmakta olan, üye ülkenin bir bölgesinden diğer bölgesine kiralama yöntemleri ile kotaların transfer edilmesine ilişkin kuralların değişmesine rağmen, günümüzde kotaların geçici olarak kiralanması daha da fazla bir önem kazanmıştır. Kiralama uygulaması, her 12 aylık dönemi kapsamakta ve bu tür geçici kota transferleri, söz konusu yılın 31 Aralığına kadar tamamlanmış olması gerekmektedir.

Bu uygulamaların dışında, 1977 yılının Eylül ayının ortasından 1993 Martının sonuna kadar ‘ortak sorumluluk’ vergisi olarak bilinen bir vergi uygulanmıştır.

Topluluk, 1980’lerin başlarında sütün ulaştırılması (dağıtım) ile ilgili hedefler belirlemiştir. Belirlenen hedeflerin aşılması durumunda, çiftçilere süttten kazandıkları satış fiyatında cüzi bir indirim uygulanıyordu. Ama bu, süt sektöründeki süt üretimi patlamasını engelleyememiş ve bütçe maliyetinin durdurulmasında yetersiz kalmıştır. Sonuçta, 2 Nisan 1984’da tarihinden itibaren Topluluk süt kota sistemini uygulamaya başlamıştır. Başlangıçta, 5 yıllık bir dönem için düşünülen bu uygulama, 1988 yılının Nisan ayında ‘tarımsal dengeleyiciler’ paketinin kapsamına alınarak 1992 yılına kadar uzatılmıştır. 1992 yılında kota miktarlarının yıldan yıla belirlenmesine karar verilerek, süt kotaları ‘OTP Reformları’ kapsamında 1256/1999 sayılı Tüzük²⁸ 2008 yılına kadar uzatılmıştır. Toplukta, 2001/02 yılında uygulanan süt kotalarına EK 6’da yer verilmiştir.

SÜT KOTALARININ GENEL YAPISI

Süt kotalarının temelini Garantilenen toplam miktarın (GTM) oluşturmaktadır. Bu uygulanma, 1984/85 süt yılında yürürlüğe girmiştir. 1984 yılından günümüze, GTM’ler piyasa koşullarına uygun olarak sürekli düşürülmüştür. Örneğin, 1984 ve

---

²⁸ Bu tüzük, 3950/92 sayılı tüzüğü süt ve süt ürünlerinde ilave vergiler getirerek yeniden düzenlemiştir..

1994 arasındaki dönemde GTM'deki düşüş neredeyse %10 oranında olmuştur. Ancak, Topluluğa yeni ülkelerin üye olmasıyla beraber GTM'de bazı artırımlar yapılmıştır. GTM'lar üye ülkeler tarafından her yıl sabitlenmektedir. GTM, üye ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli revize edilmektedir. Örneğin, 1 Nisan 1993'te, üç üye ülke dışındaki üye ülkelerin GTM'nin daha önceki senelerde tahsis edilen oranında muhafaza edilmesine ve İspanya, Yunanistan ve İtalya'ya (özellikle bu ülkelerdeki SLOM ve dağlık alan üreticilerine) %0.6 oranında artış verilmesine karar verilmiştir.

1993 yılında itibaren Toplulukta uygulamaya koyulan kota sistemi çerçevesinde yapılan uygulamaların temelini, Avrupa Birliğinin tümünde ve üye ülkeler arasında bölüştürülen iki farklı GTM oluşturmaktadır. GTM'nin ilki süt ürünlerinin alıcılara ulaştırılmasına ve diğeri ise üreticiler tarafından yapılan dolaysız satışlara verilmek üzere iki farklı uygulamadan oluşmaktadır.²⁹

Toplulukta, bu uygulama ile her üye ülkeye iki tane GTM tahsis edilmiştir (ulaştırma ve dolaysız satış). Üye ülkeler, bu kotaları üreticileri arasında paylaşmaktadır. Bu kapsamda, üye ülke her bir üreticisine kişisel (bireysel) referans miktarı vermektedir. Yani her üretici için tahsis edilen kota, "ulaştırma" miktarları ve "doğrudan satışlar" miktarları olarak iki gruba ayrılmaktadır. Üreticilere verilmekte olan kişisel referans miktarları süt miktarından ziyade sütteki yağ oranına göre belirlenmektedir.

---

²⁹ Üye ülkelerin talepleri doğrultusunda 1985 yılında, nakliye ve doğrudan satış kotaları arasında miktarların transfer edilmesine izin verildi.

Bir üye ülkenin iki GTM'sinden birini aşması durumunda uygulanan ceza, FEOGA kapsamında belirlenen süt hedef fiyatının %115'ine eşit bir miktarda ceza verilmektedir. Sonra, üye ülke bu cezayı, süt kotalarını aşmış olan üreticilerden tahsis etmektedir. Ancak, üye ülkelerin, GTM'nin ulaştırma bölümünü, üreticilerin kendilerine tahsis edilen kotalardan kullanmamış oldukları miktarları, aşırı üretim yapmış olan süt üreticilerine tahsis etme yetkileri vardır. Aynı zamanda, üye ülkeler, kullanılmamış olan süt kotalarını da yeniden dağıtabilirler. Bu durumda, bir süt yılının sonunda, artan ödemeler süt üretimini düşürmeye yönelik ulusal programların finansmanına aktarılabilir veya belirli kategorideki üreticilere verilebilir.

Üye ülkeler, referans miktarlarını, süt nakliyesinden dolaysız satışa veya dolaysız satıştan süt nakliyesine aktarabilirler. Süt üreticileri, kendilerine tahsis edilen üretici kotasını, ekonomik (veya finansal) durumlarının ışığında, her süt yılının sonunda, ebedi değişiklik veya geçici adaptasyon yapma hakkına sahiptirler. Ayrıca, bir süt yılı içerisinde, süt üreticileri, kendilerinden süt alan alıcıları değiştirme özgürlüğüne sahiptirler.

Avrupa Birliği, değişen koşullara uygun olarak sütte uyguladığı kota sistemini sürekli güncelleştirmiş ve gerekli durumlarda süt kotalarını yeniden tanımlamıştır. Günümüzde uygulanmakta olan süt kota sistemi, 3950/92 sayılı Tüzükte tanımlanmış ve uygulamalarla ilgili detaylı kurallar ise 536/93 sayılı Tüzükte belirtilmiştir. Bu kurallar daha önceden değinildiği üzere; her üye için bir garantilenmiş toplam miktar

(kota) oluşturulması ve bu kotanın ulusal sınırlar dışına transfer edilememesi; GTM'nin aşılması durumunda, süt üreticilerinin şahsi vergi ödemesi ve bu verginin kota aşım miktarının %115'i olması; GTM'lerin ulaştırma ve doğrudan tüketime yönelik çiftliklerden yapılan satışlar için belirlenmesidir (bak Tablo 8); Üye ülkeler vergiyi doğrudan üreticiden (çiftlikte) veya süt alıcılarından (süt ürünlerinden); alıcılar ise sütün fiyatları üzerinden süt üreticilerinden alabilmekte veya bu yönetime uygun farklı yöntemler uygulayabilmekte Üye ülkeler bu yöntemler arasından istedikleri süt kotası seçim yapma hakkına sahiptirler.

SÜT KOTALARI KAPSAMINDA ÜYE ÜLKELERİN FAALİYETLERİ

Üye ülkeler, her bölgenin süt kotasında uygulayacağı idare yöntemini belirlemektedir. Üreticilerin yapacakları geçici transferlere (kiralamalar) yetkiyi ancak üye ülkeler verebilir. Her iki GTM'nin çerçevesinde, süt üretimini yeniden yapılandırmak ve özel durumlarda önlem alabilmek için üye ülkeler kendilerine tahsis edilen ulusal rezervi yeniden yapılandırmak amacıyla, süt üreticilerine verilen kotaları tekrar düzenleyebilmektedir.

Ayrıca, üye ülkeler, ulusal süt sektöründe yeniden yapılanma programlarından veya gerekli durumlarda Topluluk fonlarından, kişisel kotalarını tamamiyle veya geçici olarak bırakmak isteyen süt üreticilerine tazminat verebilmektedir. Üye ülkelerin inisiyatifine bağlı olarak, süt referans miktarı, referans miktarı ile toprak arasındaki

bağlantı incelenerek verilmesine rağmen, üye ülkeler genelde bu uygulamada katkı değildir. Temelde, kişisel süt referans kotaları çiftçilerin taleplerine bağlıdır.

Avrupa Birliği, üye ülkeleri, bu sistemin doğru uygulamasını temin etmeleri için gerekli tüm incelemeleri yapmalarını zorunlu kılmıştır. Her yıl yapılan bu incelemeler, süt satışlarının %40'ından veya dolaysız satışların %5'den daha fazlasını ihtiva etmeyebilecek şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu incelemelerde, bilgi alınacak satıcıların resmi olarak onaylanmış olması gerekmektedir.

3.4.5. KİŞİSEL REFERANS MİKTARLARI

Avrupa Birliği'nde Üye ülkeler, 1984 yılında, süt ortak piyasa düzenlemesi çerçevesinde, nakliye ile ilgili olarak, kotaları, üreticilere (formül A)³⁰ veya süt ürünlerine (formül B)³¹ vermek arasında seçim yapmakta özgür kılınmışlardı. Sunulduğu yıllarda formül A, Belçika, Almanya, Hollanda, ve Kuzey İrlanda tarafından tercih edilen yöntem oldu. Ancak, bu yöntemler, 1993 yılında, tüm Topluluk için formül A'ya benzer tek kural lehine yasaklandı.

Üye ülkeler, kişisel referans miktarını kendi süt üreticileri arasında bölüşürmektedirler. Yalnızca, üye ülkeler, her süt yılı için belirlenen GTM'den

---

³⁰ Formül A, süt üreticilerine ulusal satışa ayrılan süt kota miktarlarını kapsamaktadır.

³¹ Formül B, süt işletmelerine ulusal satışa ayrılan süt kota miktarlarını kapsamaktadır.

daha fazla miktarı aynı tür GTM'ye (dolaysız satış veya ulaştırma) verememektirler. 31 Mart 1993'te kişisel referans miktarları, çiftliklerin mevcut durumları göz önünde bulundurularak sabitlenmiştir. Bu uygulama kapsamında, bir üretici, 1993/94 süt yılında, kota alabilmek için iki şart yerine getirmek zorundaydı. Bu şartların ilki, söz konusu dönemin başında süt üreticisi olmuş olmak gerekliliği ve ikinci şart ise bir önceki dönemde (1992/93) referans miktarlarına sahip olmaktı. Üreticilere tahsis edilen süt kotaları kendilerine bir önceki sene verilen kotalarla, belirli istisnalar dışında (son günde düzeltilmiş provizyonel tahsis ve olası artışlar dışında), aynıydı.

GTM'nin diğer ayağı olan, ulaştırma referans miktarlarının üreticilere tahsisi üye ülkenin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu kotanın uygulanmasında üye ülke; kullanılmayan miktarların tamamını veya bir kısmını alıcı düzeyine veya üretici referans miktarına aktarabilmekte; miktarı ulusal düzeyde her üreticinin referans miktarından kullanmadıkları miktarlar ışığında tekrar değindirebilmekte; süt yılının sonunda, "öncelikli" üreticilere bazı süt kategorileri için ulusal rezervde oluşturulan ilave veya spesifik miktarlardan transfer edebilmekte; veya geçici olarak, üreticiler arasında yıllık aktarma yöntemleri uygulayabilmektedir.

3.5. AVRUPA BİRLİĞİNİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELER İLE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TİCARETİ

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası çerçevesinde süt ürünleri ticaretinde, hem Topluluğun iç pazarında hem de üçüncü ülke pazarlarında serbest rekabeti sağlamayı amaç olarak edinmiştir. Ortak Tarım Politikası, üye ülkeler tarafından uygulanmakta olan ortak gümrük vergisiyle, üye ülkelerindeki tacirlerin serbestçe rekabet etmelerine olanak tanımaktadır. Topluluk tarafından yapılan ihracatlara verilen ortak geri ödemeler veya sübvansiyonlar, Toplulukta faaliyet gösteren bütün ticaret kuruluşlarına eşit erişimle sağlamaktadır.

Topluluğun, 1995 yılında, süt ve süt ürünleri ithalatını incelediğimizde, 83 bin ton ile peynir ithalatının ilk sırada yer almaktadır. Grafik 5’de görüleceği üzere, peynir ürünlerini, tereyağı,³² kazein, ve YST yüksek oranlarla takip etmektedir.

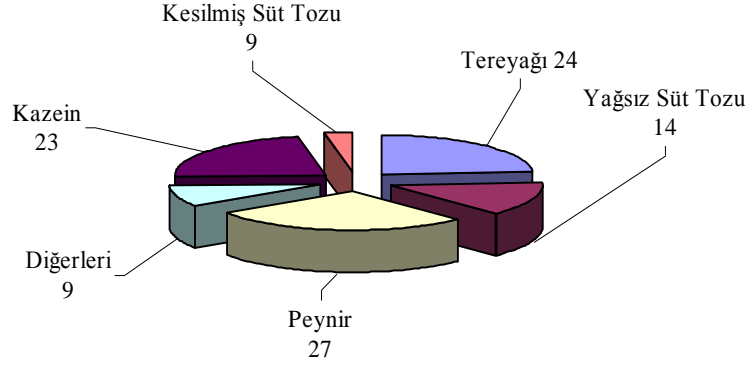
Topluluğun aynı yıl içerisinde gerçekleştirmiş olduğu süt ve süt ürünleri ihracatını incelediğimiz zaman, diğer kategorisi altında süt tozu (596 bin ton), taze ürünler (352 bin ton), konsantre süt (338 bin ton) ve diğer süt ürünleri (97 bin ton) yer almaktadır. Bu yıl içerisinde ihraç edilen diğer ürünlerin dağılımı Grafik 6’da yer almaktadır.

---

³² Tereyağı ithalatının, Topluluğun GATT yükümlülüklerinden dolayı, artması beklenmektedir.

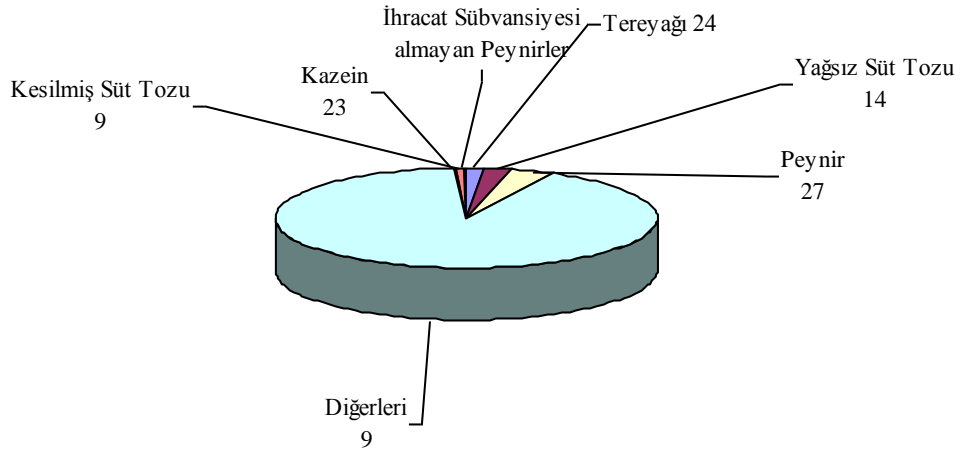
Grafik 5. AB 1995 YILI SÜT İTHALATI (000 TON)

■ Tereyağı ■ Yağsız Süt Tozu ■ Peynir ■ Diğerleri ■ Kazein ■ Kesilmiş Süt Tozu

Kaynak: European Commission (1997:27) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 6. AB 1995 YILI SÜT İHRACATI (000 TON)

■ Tereyağı ■ Yağsız Süt Tozu
■ Peynir ■ Diğerleri
■ Kazein ■ Kesilmiş Süt Tozu

Kaynak: European Commission (1997:28) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

2000 yılında da süt ve süt ürünleri ithalatında, tereyağı (105 bin ton) ve YST (78 bin ton) ilk sıralarda yer almaktaydı (European Commission, 2002b:7).

3.5.1. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (DTÖ)

GATT Uruguay Round çerçevesinde, Avrupa Topluluğu, OTP kapsamındaki tüm ürünleri kapsayan bir iç destek yükümlülüğüne girmiştir. Bu kapsamda, Topluluk, süt ürünlerinde ithalat edilen süt ürünlerinin iç piyasalarına girişi ve ihracat rekabeti konusunda belirli yükümlükler almıştır. Başlıca etki, yaklaşık 120 000 ton peynirin (peynir üretiminin yaklaşık %2'si) ihracatına verilen sübvansiyonların azaltılması olmuştur. Öngörülen öncelikler arasında, yaklaşık 105 000 ton peynirin ve bir miktar tereyağının ithalatına olanak tanımak amacıyla yeni provizyonların (hükümlerin) oluşturulması yer almıştır. Avrupa Birliğinin, GATT çerçevesindeki yükümlülükleri 1 Temmuz 1995 tarih de başlamış olup, 6 yıllık bir dönemde uygulanması öngörülmüştür.

Topluluğun, süt ürünlerinin piyasalara girişlerine ilişkin belirlemiş olduğu hükümler; süt ürünlerinde uygulanacak vergilerin, YST dışında, %36 (ortalama) düşürülmesi ve YST'da indirimin %20 olması; mevcut indirimli vergi oranlarının ve kotaların 1986-1988 düzeyindeki seviyede korunması ve ithalat olanaklarının Topluluk içi tüketimin %3'ünü temsil edecek düzeye getirilmesi ve %5 oranına çıkarılmasıdır. GATT

çerçevesinde yapılmış olan düzenlemeler ile ilgili detaylı bilgiler ve veriler Tablo 10'da yer almaktadır.

Topluluk, ihracat rekabeti ile ilgili hükümlerde, 1986-90 ortalama sübvansiyon ödemelerini temel alarak, eşit oranlarda, ihracat sübvansiyon harcamalarında %36 ve ihracat sübvansiyon miktarında da %21'lik indirimi esas almıştır.

TABLO 10. GATT: AVRUPA BİRLİĞİNDE UYGULANAN AZAMİ YILLIK İHRACAT SÜBVANSİYONLARI ('000 TON)							
	1994	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99	1999/ 2000	2000/01
Tereyağı & tereyağı yağı	149	487.8	470.1	452.4	434.7	417.0	399.2
Kaymak süt tozu	146	335.0	322.5	310.0	297.5	285.0	272.5
Peynir	517	426.5	405.4	384.4	363.3	342.3	321.3
Diğer süt ürünleri	1327	1185.4	1140.0	1094.5	1049.0	1003.6	958.1
AB '15' için							

Kaynak: CAP Monitor (1999:7-20)

İhracat sübvansiyonlarında uygulanacak bu indirimlerin 1991/92 döneminde başlatılabileceği belirtilmiştir. Üç ülkenin (Avusturya, İsveç ve Finlandiya), Topluluğa 1995 yılında üye olmaları ile beraber, Topluluğun GATT miktar

yükümlülükleri bu yeni üye ülkeleri kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Topluluğun yükümlülükleri ile ilgili detaylı bilgiler Tablo 11’de yer almaktadır.

Avrupa Birliği, 1255/1999 sayılı Tüzükle, GATT Uruguay Round anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1 Temmuz 1995 tarihinden itibaren, yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla, Topluluk ve üçüncü ülkeler arasındaki ticaret anlaşmalarını yeniden düzenlenmesi ve ticaret de kullanılan ithalat ve ihracat lisanslarının uygulamasını ve kontrolünü denetlemek amacıyla genel prensipler belirlemiştir.

3.5.2. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİNDE İTHALAT LİSANLARI

Avrupa Birliğine, üçüncü ülkelere ithal edilen süt ve süt ürünleri, ithalat lisansları ile gerçekleştirilmektedir. İthalat lisansı, başvuru formunun alındığı üye ülkedeki müdahale kurumları tarafından, ancak ürünün her 100kg’ı için 10 EURO’luk bir güvence teminatı yatırıldıktan sonra alınmaktadır. İthalat lisansları, başvuru tarihini takip eden 150 gün süresince geçerlidir. Bu lisanslara başvurulurken, ithal edilecek ürün detaylı bir şekilde tanımlanmalı ve ihtivası da bu tanımın içerisinde yer almalıdır.

İthalat lisanslarına olan müracaatların, mevcut lisanslardan daha fazla olması durumunda, mevcut talebi düşürmek için bir katsayı (tahsis edilen faktör olarak tanımlanan) uygulanmaktadır.

Yeni yaratılan ithalat olanaklarını karşılamak amacıyla yıllık ithalat kotaları dört döneme eşit bir şekilde dağıtılmıştır. İthalat lisans müracaatları her çeyrek dönemin ilk on gününde yapılmakta ve ithalatçı ürünün her 100kg'ı için 35 EURO'luk bir teminat yatırmak zorundadır. Yapılan müracaatlarda, ithal edilecek ürünün, ham maddesinin, yağ oranının, protein ve su miktarının belirtilmesi gerekmektedir.³³ İthalat lisansında başvuracak ticaret firmaları (veya şahıslar), ithalat lisansının verileceği tarihten en az 12 ay önce ticari faaliyette bulunmuş olmalıdırlar.

Avrupa Birliği, 2000'li yıllara kadar, süt ürünlerinde 1986-88'e dayanan genelde 'commonwealth' peynirlerini ve Yeni Zelanda tereyağını kapsayan bir tercihli rejim uygulamaktaydı. Soğuk savaşın bittiği 1990 yıllarının başlarında, Doğu Avrupa³⁴ ülkeleri ve Kıbrıs ile ilgili düzenlemelere Avrupa Anlaşmaları altında yer verilmiştir. Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri (46 tane) ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile de Alınan ithalat lisansları geri iade edilememekte, ancak bu lisansların transferine izin verilmektedir.

---

³³ Bu uygulama Türkiye'den ithal edilen süt ürünleri için geçerli değildir. Türkiye'den ithal edilen ürünlerin detaylı tanımı yeterlidir.

³⁴ Söz konusu Doğu Avrupa ülkeleri, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Estonya, Litvanya ve Letonya dır. Bu ülkelerle, 10 yıl içerisinde serbest ticaret bölgesi kurulması hedeflenmektedir. Ayrıca, bu ülkelere uygulanan gümrük vergilerinde %80 indirim uygulanmıştır.

TABLO 11. GATT: Pazar Erişimi ile ilgili AB Miktar Yükümlülükleri					
Mevcut Erişim					
Ürün	Kota (t)	Kota- cinsinden Vergi (EUR/100kg)			
Tereyağı	76667	8688		Yeni Zelanda orijinli	
İşenecek peynir	4500	1706		Yeni Zelanda orijinli	4000t
				Avustralya orijinli	500t
Çedar	10250	1706		Yeni Zelanda orijinli	7000t
				Avustralya orijinli	3250t
Çedar	4000	1375		Kanada orijinli 3250t	
Minimum Giriş					
Ürün	Kota³/(t)		Kota- cinsinden Vergi (EUR/100kg)		
	İlk	Final			
Tereyağı	0	10000	94.8		
Peynir ve lor peynirden:	15273	83400	-		
-Emental peyniri	2934	18400	71.9	İki değişik vergi pozisyonu var	
			85.8		
-Graviyar ve Sbrinz peyniri	734	5200	71.9	İki değişik vergi pozisyonu var	
			85.8		
- Çedar	3000	15000	21.0		
- işlem için peynir	4000	20000	83.5		
- taze peynir (piza)	1111	5300	13.0	İki değişik vergi pozisyonu var	
			13.0		
-diğer peynirler	3494	19500	70.4'den 106.4'e	15 değişik vergi pozisyonu var	
Yağsız süt tozu	40401	68000	47.5		
Diğer Pazar Giriş Anlaşmaları					
Peynir (Jarlsberg, Ridder)		2200	2200	66.41	Norveç Orijinli
Avrupa Ortaklık Anlaşmaları^{1/2/}					
Tereyağı		6600	8250	normal verginin %20'si	
Süt Tozu		18800	23750	normal verginin %20'si	
Peynir		15448	22035	normal verginin %20'si	
Notlar:					
1/ Tablo Aralık 1997 sonundaki durumu yansıtmaktadır					
2/ Avrupa Ortaklık Anlaşmaları aynı zamanda süt ve yoğurdun bazı azaltılan miktarları için pazara giriş taahhütlerini içermektedir					
3/ 1995/6 için ilk kota ve 2000/1 için son kota 30 Haziranda sona ermektedir					
Cari yıl için destek düzenlemeleri 1374/98 sayılı tüzükte (giriş anlaşmaları) ve 2508/97 sayılı tüzükte mevcuttur (Avrupa Ortaklık anlaşmaları).					

Kaynak: CAP Monitor (1999:19)

özel anlaşmaları bulunmaktadır³⁵. Ayrıca, Topluluğun, Norveç, Türkiye³⁶ ve İsviçre gibi ülkelerle de uluslararası antlaşmaları vardır.

GATT çerçevesinde, Topluluk tarafından geçmişte uygulanan değişken vergi oranları yerlerini sabit (sınır) vergilere bırakmış ve AB'nin asgari ithal fiyatı (eşik fiyatı) uygulamasına son verilmiştir. Uygulanmakta olan gümrük vergileri, Topluluğun Ortak Gümrük vergilerinin belirlendiği 2658/87 sayılı Tüzükte yer almaktadır.

Topluluk, 1598/95 sayılı Tüzükle piyasasını beklenmeyen ithalat fiyatlarındaki çalkantılardan korumak için amacıyla anlaşmalara tetik fiyatı belirlenmesine ilişkin bir düzenleme getirmiştir. Bu sisteme göre, eğer ithal fiyatları bu tetik fiyatın %10 oranında altındaysa, ithal fiyatının ve tetik fiyatının arasındaki farka dayanan bir ilave vergi uygulanmaktadır. Tetik fiyatı, AB Komisyonu tarafından, dünya fiyatları ve ithal edilen ürünlerin fiyatlarını dikkate alınarak, temsili sabit bir fiyat olarak belirlenmektedir. Eğer bu ilave bir vergi uygulanacak olursa, ithalatçı firma bu yöntemin uygulandığı her sevkiyat için, verginin mevcut cif ihracat fiyatından hesaplanmasını talep edebilme hakkında sahiptir.

---

³⁵ Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine uygulanan gümrük vergisinin %65 oranında düşürülmesi öngörülmüştür.

³⁶ Türkiye'ye gümrük vergisi uygulanmamaktadır.

Avrupa Birliğine, bazı ülkelerden belirli ürünler, daha düşük gümrük vergileri ve hacim kısıtlaması olmaksızın ithal edilebilmektedir. Bu kapsamda; Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerinden 1706/98 sayılı Tüzük altında ithal edilen belirli süt ürünleri; Türkiye'den belirli peynir çeşitleri; Güney Afrika'dan, 2010 yılında sıfır gümrük uygulanacak belirli süt ürünleri; İsviçre'den, bebek sütleri ve belirli peynirler yer almaktadır.

Ayrıca, Topluluğun bazı ülkelerle Özel Ticaret Anlaşmaları vardır. İngiltere ile imzalanan Üyelik Antlaşmasının 18. protokolünde, İngiltere'ye 1978-1980 döneminde, Yeni Zelanda'dan garantilenen miktarlarda tereyağı ithal etmesine olanak tanımıştır (1655/76 sayılı Tüzük). Bu tür ithalatlara ortak gümrük vergisi uygulanmamıştır. Ortak gümrük vergisi yerine, Yeni Zelanda tereyağının fiyatına, Topluluk tereyağı satışını engellemeyecek düzeyde pazarlanacağı etkin bir fiyat düzeyine getirecek bir vergi uygulanmıştır. Yeni Zelanda'nın, İngiltere'ye (AB'ye) ihraç edebileceği tereyağı miktarları ile ilgili detaylı bilgiler Tablo 12'de yer almaktadır.

Toplulukta, 1980'den beri, Yeni Zelanda tereyağının Avrupa Birliğine tercihli ithalatı bir çok defa yenilenmiştir. Günümüzdeki uygulamada; tereyağının Yeni Zelanda menşeli olduğuna; en az altı yaşında; en az % 80 ve %82 oranında yağ ihtiva ettiğine; doğrudan tereyağı ve kremadan üretildiğine dair bir sertifika verilmesi halinde Topluluğa ithal edilebilmektedir. Yeni Zelanda tereyağının herhangi bir AB ülkesine ithal edilmesine izin verilmesine rağmen, lisanslar sadece İngiltere'den,

ürünün net 100kg ağırlığına 25 EURO'luk bir teminat verilerek alınabilir. Ayrıca, İngiltere'de bu Yeni Zelanda tereyağının, Toplulukta üretilmiş tereyağlarıyla karıştırılmasını engellenmesine yönelik önlemler alınmıştır.

GATT kapsamında, 1 Temmuz 1995'den itibaren uygulanmakta olan mevcut ithalat düzenlemeleri, 1986-88 dönemini baz alındığında, Yeni Zelanda'nın Avrupa Birliğine yaklaşık 77 000 ton tereyağı ithal etmesine izin vermektedir.

Ayrıca, İngiliz Uluslar Topluluğu'nun (Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada) çedar peynirlerinin ithalatı GATT anlaşması çerçevesinde 'mevcut giriş' düzenlemelerinin bir parçası olmuştur.

Daha önce değinildiği gibi, on yıl içerisinde serbest ticaret alanı yaratmayı ve nihai olarak AB üyeliğini hedefleyen "Avrupa Antlaşmaları" altında, Temmuz 1993'ten itibaren COMECON ülkelerinden ithal edilen süt ürünlerinin vergilerinin %80 azaltılmasını içeren özel bir düzenleme getirilmiştir.

Bu düzenlemelere, 1992 yılında başlanmış ve 2508/97 sayılı Tüzük ile 1997/8 yılından Temmuz 2000'e uzatılmıştır. 2508/97 sayılı Tüzükte Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya ve Letonya'da uygulanacak ithalat düzenlemeleri ile ilgili detaylı bilgiler yer almaktadır. 1460/96 sayılı Tüzükte, Topluluk dışındaki Avrupa ülkelerinden ithal edilen, işlenmiş tarım ürünlerine uygulanacak gümrük vergisi indirimleri ile ilgili detaylar belirtilmiştir.

Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) Antlaşmalarında, Avrupa Topluluğu ve Norveç arasındaki peynir ticaretinde kotaların ve ithalat vergilerinin tercihli veya sıfır gümrük vergisi ile ticaretine karar verilmiştir. Norveç, Topluluğa 2716 ton peynir ihraç etme hakkına sahiptir ve Topluluk da aynı miktardaki peyniri Norveç'e ihraç edebilmektedir (bununla ilgili düzenlemeler 1317/93 sayılı tüzükte yer almaktadır).

Ayrıca, İsviçre'den İsrail'e kadar birçok ülkenin birkaç ithal ürününe uygulanan düşük vergili ve kotasız tercihli düzenlemeler de mevcuttur. Bunlarla ilgili detaylı bilgiler, 1374/98 sayılı Tüzükte yer almaktadır.

3.5.3. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİNDE İHRACAT LİSANLARI

Avrupa Birliğinin ihracat lisans uygulamasını, 174/1999 sayılı tüzük düzenlemektedir. İhracat lisanslarının verilmesindeki amaç, ihracatı takip etmek ve DTÖ limitlerinin aşılma tehlikesine karşı önlem almaktır. Toplulukta, 60 EURO üzerinde geri ödemeye tabi ürünler ve ihracat sübvansiyonu ile ihraç edilen tüm ürünler, ihracat lisansı uygulaması kapsamına girmektedir.

TABLO 12. YENİ ZELANDA TEREYAĞI VE PEYNİRİNİN İTHALATI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER								
Üyelik Antlaşması'nın 18. protokolü ve <u>1655/76 sayılı tüzük</u> uyarınca İngiltere'nin ithal hakkına sahip olduğu miktarlar:								
	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981 (2)	1981
Tereyağı	151994	145085	138176	125000	120000	95000(1)	23750	70250(3)
Çedar Peyniri	45720	30480	15240	Düzenlemeler sona erdi				
858/81, 2007/84, 2967/89, 3841/92, 3610/93 Sayılı Tüzükler çerçevesinde ithal edilebilecek miktarlar (1993'ten itibaren Yeni Zelanda'dan ithal edilen tereyağı AB'nin her yerinden ithal edilip satılabilir)								
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Tereyağı	92000	87000	83000	81000	79000	76500	74500	64500
	1990	1991	1992	1993	1994	1995(4)	1995-2001(5)	
Tereyağı	61340	58170	55000	51830	51830	25915	76667	
<p>1) Gönüllü anlaşmalarla (<u>2540/80 sayılı Tüzük</u>) 115000 tona indirildi.</p> <p>2) <u>1655/76 sayılı tüzük</u> 1 Ocak - 31 Mart dönemine kadar uzatılmıştır.</p> <p>3) 1 Nisan – 21 Aralık dönemi için geçerlidir.</p> <p>4) 30 Hazirana kadar olan dönem için geçerlidir.</p> <p>5) GATT Uruguay Round çerçevesinde, 1995 yılının Temmuz ayından Aralık ayına kadar, 38334 ton belirlenmiştir.</p>								

İhracat lisansları; peynir ürünleri için çıkarılmalarını takip eden iki ayın sonuna kadar; YST için altıncı ayın sonuna kadar; tereyağı ve diğer ürünler için altıncı ayın sonuna kadar mevcuttur. Bu kapsamda alınan teminatlar genelde, tereyağı için %5, peynir için %30, YST için %15 ve diğer ürünler için %20'dir. ABD, Kanada ve İsviçre'ye ihraç edilen peynirler için özel uygulamalar getirilmiştir (CAP Monitor (1999:7.12)).

İhracat ihalesinin açıldığı durumlarda, sözleşmenin kazanıldığına dair tam lisans takdim edilmesi halinde, ihracatçılara geçici lisanslar verilmektedir. İhracat tavanının aşılması veya ihracatın sürdürülmesinin tehlikeye girmesi durumunda, AB Komisyonu lisans verilmesini durdurma veya uygulanan miktar için birim kısıtlamasına gidebilme (atanan birim olarak tanımlanan) yetkisine sahiptir. Lisansların ertelenmesinden sonra, AB Komisyonu, ihale açarak ihracat geri ödemelerini sabitleyebilmektedir. AB Komisyonu, ayrıca dönemsel olarak tereyağı ve YST için lisanslar verebilmektedir. İhracat lisansının geri verilmesi halinde, ihracatçı tarafından ödenmiş olan teminatın bir kısmını geri iade edilmektedir.

Peynir ihracatları, her ürünün ağırlığındaki su gereksiniminden ve ürünün ihtiva ettiği kuru maddelerindeki minimum yağ oranının yerine getirilmesi halinde ihracat geri ödemesi alabilmektedirler. Bununla ilgili düzenlemeler ve kurallar 3846/87 sayılı Tüzükte yer almaktadır. Peynirde uygulanan ihracat geri ödemeleri, ürünün ihraç edileceği ülkeye göre belirlenmiştir. Bu kapsamda ülkeler üç gruba ayrılmaktadır; Doğu Avrupa, ABD ve diğer ülkeler.

3.5.4. SÜT ÜRÜNLERİNDE ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE YARDIMLAR

AB Konseyi, ikili veya çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde bir miktar tereyağı ve YST'nun, üçüncü ülkelere yardım olarak verilmesi öngörmüştür. Örneğin, 1996 yılında 20 000 ton süt tozu ve 500 ton tereyağı üçüncü ülkelere tahsis edilmiştir.

Yardım için belirlenen miktarlar, nadiren belirlenen yıl içerisinde teslim edilmekte olduğundan, genelde, teslim edilemeyen miktarlar bir sonraki yıla aktarılmaktadır. Yardım miktarlarının büyük olduğu bu durumlarda, Topluluk, yıllık yardım yükümlülüklerini yerine getirmek için, müdahale kurumlarına, ürünlerin mevcut olması koşuluyla, gerekli miktarların Topluluk pazarlarından alımı konusunda talimat verebilmektedir.

Topluluk, aynı zamanda, eski 'Doğu Bloku' ülkelerine de gıda yardımı yapılmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluğa, tereyağı ve YST; Rusya'ya da yağlı süt tozu ve tereyağı yardımı yapmıştır.

4. OTP REFORMLARI KAPSAMINDA AB SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞLEMLER

OTP kapsamına alınan süt ve süt ürünleri sektörü sayesinde, Avrupa Birliği, 1970'lerin ortalarına gelindiğinde kendi kendine yetebilirlik seviyesine ulaştı ve 1980'lerin başlarında ise süt üretimini kontrol altına almak için kota sistemi uygulamak zorunda kaldı (DPT (2000:37)). Örneğin, 1974 yılında kendine yetebilirken 1983 yılında Avrupa Birliği 700.000 tonluk tereyağı ve 1.000.000 ton yağsız süt tozu stokuna sahipti. Bununla mücadele etmek amacıyla, Avrupa Birliği, süt ve süt ürünleri piyasasında artan düzeyde kısıtlayıcı önlemler getirdi. 1984'te getirilen süt kotaları ile süt ve süt ürünleri sektörü OTP kapsamında kısıtlayıcı önlemler getirilen ilk sektör oldu (French Republic Ministry of Agriculture and Fisheries (1998:1)). Artan üretim düzeyleri ile ilgili bilgiler Ek 2 ve Ek 3'de verilmiştir.

Avrupa Birliğinde, 1 Ocak 1993 tarihinde, Tek Pazara geçilmesiyle beraber, Topluluk-içi ticarete sınır kontrolleri tamamen ve süt ürünleri ticaretinde ise neredeyse tamamen serbest bırakıldı. Tek pazara geçişten önce, 31 Aralık 1992'ye kadar olan dönemde, OTP'nin amaçları çerçevesinde, bütün ürünler topluluk içi ticarete, telafi edici miktarlar belirlenirken, dövizin 'piyasa' değeri ve değişim oranı arasındaki farklılık ('yeşil' oran), göz önünde bulundurulmuştur.

Tek pazarın gerekleŖtiđi 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren, yeŖil oran uygulaması yürürlükten kaldırıldı. Tek para birimi EURO'ya geçilmeden önce (2001 ncesi), EURO'ya endekslenmemiŖ olan döviz kurlarına uygulanan deđiŖim kuru, Avrupa Merkez Bankası (AMB) tarafından söz konusu ticaretin yer almasından önce belirlenmiŖ en son kur oranı kullanılarak belirlenmekteydi. Avrupa Birliği, 1756/93 sayılı Tüzük ile bu kapsamda kullanılacak, süt ve süt ürünleri 'iŖlem miktarlarını' tanımlamıŖlardır.

Topluluğun, 1992 yılında uygulamaya koyduğu, OTP reform paketinin (MacShary Reformları) uygulanması³⁷ ve bununla birlikte uygulanan süt ve süt ürünleri ortak piyasa düzeninin tamamen yeniden yapılandırılmasını içeren revizyonlar neticesinde hayvan yem fiyatlarında yaŖanan dŖuŖler, süt hedef fiyatlarının %2.6 oranında dŖmesinde etkili olmuŖtur. Tereyağının zayıf piyasa potansiyeline sahip olması, tereyağı müdahale fiyatlarının dŖrlmesinde önemli bir etken olmuŖtur. AB bütçesi tarafından finanse edilen piyasa promosyonunun yerine ortak sorumluluk vergisi getirilmiŖtir. Uygulamakta olan süt kotalarının 2000 yılına kadar uzatılmasına ve kotalarda %2'lik bir indirimle gidilmesine karar verilmesine rağmen, uygulamada bu tam olarak gerekleŖtirilememiŖtir.

Bu reform paketinin uygulanmasıyla beraber, Topluluk, 1993/94 yılında süt hedef fiyatlarında %2.8'lik, tereyağı müdahale fiyatlarında %4.34'lik ve YST'nda %1.3'lik

---

³⁷ Bu reform programının uygulanması ile ilgili kurallar ve hususlar, 2072/92, 2073/92 ve 2074/92 sayılı Tzklerde yer almaktadır.

bir indirim gerçekleştirmiştir. Ancak bu yıl için öngörülen %1'lik süt kota indirimi ertelenmiştir. 1994/95 yılında süt kotasında kesinti gerçekleşmedi, ancak tereyağı müdahale fiyatlarında tekrar bir indirim uygulanmıştır. Bunu takip eden süt yıllarında, 1995/96, 1996/97 ve 1997/98 yılları, kota ve fiyatlarda değişiklik yapılmamıştır.

Avrupa Birliğine, 1 Ocak 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılmasıyla beraber, üye ülke sayısı 12 üyeden 15 üyeye çıkmıştır. Bu ülkeler ve Topluluk arasındaki tek farklılığın, çiftçilere yapılan doğrudan gelir yardımının yeni üyelere ulusal kaynaklarından finanse edilmesi olduğundan dolayı, süt ürünlerindeki fiyat farklılıklarının eşitlenmesi hemen gerçekleştirilmiştir. Süt kota sistemine sahip olmayan İsveç'in, bu konuda küçük bir değişik yapması dışında, süt kotaları yeni üyelerin mevcut süt üretimlerine göre düzenlenmiştir.

Avrupa Birliği, Nisan 1998'de yayınlanan Gündem 2000 (Commission (1995)) kapsamında uygulanmakta olan süt kotasını 2008 yılına kadar uzatılmasına karar vermiştir. İtalya, Yunanistan, İspanya ve İrlanda'da³⁸, süt kotalarının 2000/1 ve 2001/2 yıllarında, ve Topluğun diğer ülkelerinde ise 2005/6'dan 2007/8 döneminde (üç yılda), %1.5 oranında artırılması öngörölmüştür. Süt ve süt ürünleri fiyatlarının 2005 yılında başlayan üç yıllık bir dönem içerisinde %15 oranında azaltılmasına karar verilmiştir. Bu fiyat indirimini telafi etmek amacıyla inek primi uygulaması

---

³⁸ Kuzey ve Güney İrlanda.

gündeme gelmiştir.³⁹ Tablo 2’de, 2000 ve 2008 yılları arasındaki dönemde süt ve süt ürünleri fiyatları ve süt ineği primi ile ilgili tahminler yer almaktadır.

AB Komisyonu, Gündem 2000 tekliflerinde, süt sektöründeki belirsiz ihtimalleri göz önünde bulundurarak, olası gelişmeler için açık kapılar bırakmıştır. Geçmişte, piyasa fiyatlarında dengenin sağlanması için, müdahale destek fiyatlarında %15’lik bir indirim uygulanması, 2000 yılından itibaren dört aşamada çiftçilere ödenen telafilerle düşürülmesi, ve kotaların da %2 oranında artırılması öngörülmekteydi. Fakat, 1999 yılının Mart ayında toplanan Berlin Avrupa Konseyi, reformunun yürürlüğe girmesini 2005/06 pazarlama yılına kadar ertelemiş ve reformu üç yıllık bir süreç için başlatmıştır. Berlin Konseyinde, süt kotalarının, 1999/2000 referans yılından itibaren %2.4 oranında artırılması öngörülmüştür. AB Komisyonu, önümüzdeki 5 yıllık dönemde, geçmişte uygulanmakta olan süt ürünlerinde genel %5’lik müdahale fiyat indirimi yerine, tereyağı fiyatlarında %7’lik ve YST’de %3.5’lik bir indirim öngörülmüştür (Commission, 2003:9).

AB Konseyinin, reform kararının uygulanmasının geciktirilmesine ilişkin Berlin kararından dolayı, 2008 ve sonraki yıllardan önce süt ve süt ürünleri sektöründe reformun faydaları tam anlamıyla gerçekleştirilemeyecektir. Bu kapsamda, AB Komisyonu, süt ve süt ürünleri sektörünün gelişmesi için 2005-2018 yılları arasında

---

³⁹ Fiyatlar ve süt indirimlerinde uygulanacak kurallar ve detaylar 1255/99 sayılı Tüzüğün 3. maddesinde yer almaktadır.

uygulanabilecek bir dizi seçeneği incelemiştir. Bu seçenekleri, aşağıdaki başlıklar altında inceleyebiliriz:

- a) Süt ve süt ürünleri sektöründeki reformların, Gündem 2000 çerçevesinde devam ettirilmesi. Bu seçenek, Gündem 2000 kapsamında belirtilmiş olan önlemlerin 2015 yılına kadar basit şekilde sürdürülmesini öngörmektedir.

Bu seçeneğin öngörülen avantajları; uzun vadede piyasa dengesinin sağlanması; müdahale stokları yeniden oluşmasının engellenmesi; ihracat geri ödemeleri ve tüketim yardımları harcamalarının göreceli olarak azalması; ve sığır eti piyasa dengesinin iyileştirilmesidir.

Bu seçeneğin öngörülen dezavantajları ise; tereyağı ihracatının hemen hemen yok olması ve peynir ihracatının da önemli ölçüde düşmesi; ve Gündem 2000 ile oluşan ekonomik rahatlamamanın bitmesi ve süt sektörünün kotalarla kısıtlanması olarak öngörülmüştür.

- b) Reformlarda, Gündem 2000 yaklaşımının tekrarlanması ve süt ürünleri kotalarında daha ileri bir indirim (+%3) uygulanması ve müdahale fiyatlarının düşürülmesi (tereyağı 15% ve yağsız süttozu 5% oranında düşüş) öngörülmektedir.

Bu seçeneğin öngörülen avantajları; uzun vadeli piyasa dengesi sağlanması; müdahale stoklarının yeniden oluşmasının engellenmesi; ihracat geri ödemeleri ve tüketim yardımları harcamalarının nispeten azalması; sübvansiyon verilemeyen ihracatların, özellikle peynir gibi yüksek değerli ürünlerin ihracatlarında kayda değer artış olması; destekleme mekanizmasından ziyade piyasalara gerekli müdahaleler yapılabilesi olarak belirlenmiştir.

Bu seçeneğin öngörülen dezavantajları; AB bütçe maliyetlerinde doğrudan ödemelere bağlı olarak önemli derece bir artış yaşanması; birinci seçenektenden daha az olmakla birlikte, kotaların devamıyla birlikte ekonomik yetersizlikler yaşanması; üye ülkeler arasında gerçekleşecek kota ticaretinin sadece sınırlı ve kısa vadeli ekonomik faydalar sağlayacaktır.

c) İki aşamalı bir kota rejiminin başlatılmasına ilişkin reform önerisi, yerel “A” kotasının oluşturulması için AB kotasının %5 oranında azaltılmasını, sınırsız “C” ihracat kotası oluşturulmasını ve ihracat geri ödemeleri ve elden çıkarma yardımlarının kaldırılması öngörülmektedir.

Bu seçeneğin öngörülen avantajları; sınırlayıcı iç kota politikası ile iç pazar dengesi sağlanması; AB süt ve süt ürünleri ihracat kapasitesinin eski düzeyine gelmesi sağlanacak; ihracat geri ödemeleri ve tüketim yardımlarının kaldırılması; müdahale ve depolama maliyetlerinde büyük ölçüde azalma olacaktır.

Bu seçeneğin öngörülen dezavantajları ise; DTÖ uygunluğuna ilişkin önemli bir soru işaretinin oluşması; süt kotalarının daha ayrıntılı idare ve kontrollerinin gerekmesi; ve bu kontrollerin ekonomik aktörlerin üzerine ağır yük oluşturacağıdır.

d) Son seçenek ise kotaların kaldırılmasını içermekte ve bu kapsamda kota sisteminin 2008'den itibaren kaldırılması ve müdahale desteklerinde %25'lik bir ek kesinti uygulanmasını kapsamaktadır.

Bu seçeneğin öngörülen avantajları; verimlilik potansiyelinin çiftçiler üzerindeki ekonomik yükü kaldıracağı; yapay piyasa destek önlemleri kaldırılması; tüketici fiyatları, Avrupa Birliğinde daha etkin araçlarla gerçek süt üretimi maliyetlerini yansıtacağı; ihracatın sübvansiyona gerek olmadan belirli kapasiteye ulaşacağı; ve basitleştirilmiş bir AB süt ve süt ürünleri sektörünün, bu sektördeki şeffaflığın artmasına katkıda bulunacağı olarak belirlenmiştir.

Bu seçeneğin öngörülen dezavantajları ise; ucuz süt için artan piyasa fırsatlarından dolayı sektör geliri bakımından fiyatların önemli oranda düşmesi ve bunun tam olarak telafi edilememesi; ve bireysel üreticiler ve süt üretiminin bölgesel dağılımı üzerindeki muhtemel yapısal etkilerin değerlendirilmesinin zorlaşacağıdır.

Bu dört seçeneğin analizinden çıkarılabilecek en önemli sonuç, Topluluğun, süt sektöründeki piyasa dengesine ve üretici fiyat seviyesi konularına ılımlı yaklaştığı, ancak, süt kotalarının süt arzında yarattığı açığı rahatsız olduğudur. Neticede, Topluluk, daha rekabetçi bir süt rejimi ile ihracat kapasitesindeki mevcut kaybı (yüksek fiyatlardan dolayı) engelleyebilecektir.

5. TÜRK TARIM POLİTİKASI

Ülkemizde, Beş Yıllık Kalkınma planları çerçevesinde uygulanmakta olan, tarım politikasının hedefleri; artan nüfusumuzun beslenme ihtiyaçlarının karşılanması; tarım piyasalarında fiyat istikrarının sağlanması; hava şartlarının üretim üzerindeki etkisinin asgari düzeye indirilmesi; çiftçilere yeterli ve düzenli gelirin temin edilmesi; tarım ürünlerindeki ihracat olanaklarının geliştirilmesi; tarım ürünlerinin işlenme ve pazarlanmasında etkinliğinin sağlanması; tarım sektöründe örgütlenmenin (kooperatifçilik veya kamu kuruluşları) sağlanması; tarıma dayalı sanayilere girdi (ham madde) sağlanması; ve tarım sektöründe modern yöntemlerin uygulanmasının yaygınlaştırılmasıdır.

Ülkemizde Tarım politikası, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı ve müdahale kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Bakanlar Kurulu, Yüksek Planlama Kurulu, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu, tarım ve işlenmiş tarım ürünlerine verilecek destekler ile ilgili kararları alma konusunda yetkili kılınmışlardır.

Türk tarım sektöründe, 1932 yılından beri uygulanmakta olan fiyat destekleme politikasının amacı, üretici fiyatlarının dünya piyasası fiyatlarından daha yüksek bir oranda tutulması ve böylece üreticilere daha yüksek seviyelerde gelir olanaklarının

sağlanmasıdır. Bu doğrultuda, müdahale kurumlarına,⁴⁰ devlet bütçesi ve fonlardan kaynak aktarımı yapılmıştır.

Müdahale kurumları, ürün destek fiyatlarını belirlerken; ürünün üretim maliyetini; bir önceki yıl gerçekleşen ödemeleri; ürünün ülkemizde ve dünyadaki piyasa (arz ve talep) ve stok dengesini; ürünün dış piyasalardaki fiyatını; rakip ürünler arasındaki fiyat dengelerini ve toptan eşya fiyatlarındaki gelişmeleri göz önünde bulundurmaktadır.

Ülkemizdeki tarım üretiminin artışını sağlamak amacıyla, tarımsal destekleme politikaları çerçevesinde girdi fiyatlarının düşük tutulmasına önem verilmiştir. Bu kapsamda yapılan destekler; gübre; tohum; tarımsal ilaç; yem; ithal damızlık; projeli hayvancılık ve suni tohumlama alanlarında yapılan faaliyetlerdir.⁴¹

Tarım Politikamızda oluşturulan dış ticaret düzenlemelerinin amacı ise; üreticinin dış fiyat şoklarından korunması; tarıma dayalı girdilerde (ham madde) kendi kendine yeterlilik seviyesinin artırılması ve tüketici fiyatlarında istikrar sağlanmasıdır.

Ülkemize ithal edilmesine izin verilen ürünlerin ithalatını 1980'e kadar KİT'ler yapmış ve aynı yıl yürürlüğe giren ekonomik reform paketi kapsamında hassas

---

⁴⁰ Müdahale kurumları, KİT'ler (süt için TSEK) ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleridir.

⁴¹ Girdi destekleri T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

olduğumuz ürünlerin ithalatında 1984 yılına kadar kota⁴² uygulanmıştır. Türkiye, GATT Uruguay Round taahhütleri çerçevesinde, hassas ürünler dışında ithalat izni uygulamasını kaldırmış ve süt ürünlerinin de dahil olduğu bazı ürünlerde ithalat korumalarını düşürmüştür.

Tarım ürünlerinin ihracatında ise 1980 yılına kadar, ihracat izin ve tescil zorunluluğu kısıtlamaları uygulanmıştır. 1986 yılından itibaren⁴³ tarım ürünleri ihracatını artırmak amacıyla ihracat yardımları verilmeye başlanmıştır.

---

⁴² Bu kota sisteminin kapsadığı ürünler, buğday, arpa, mısır, şeker, ayçiçeği tohumu ve süt tozudur.

⁴³ Bu uygulama 1996 yılında sadece beş ürünü kapsayacak şekilde uygulanmaya devam edilmiştir.

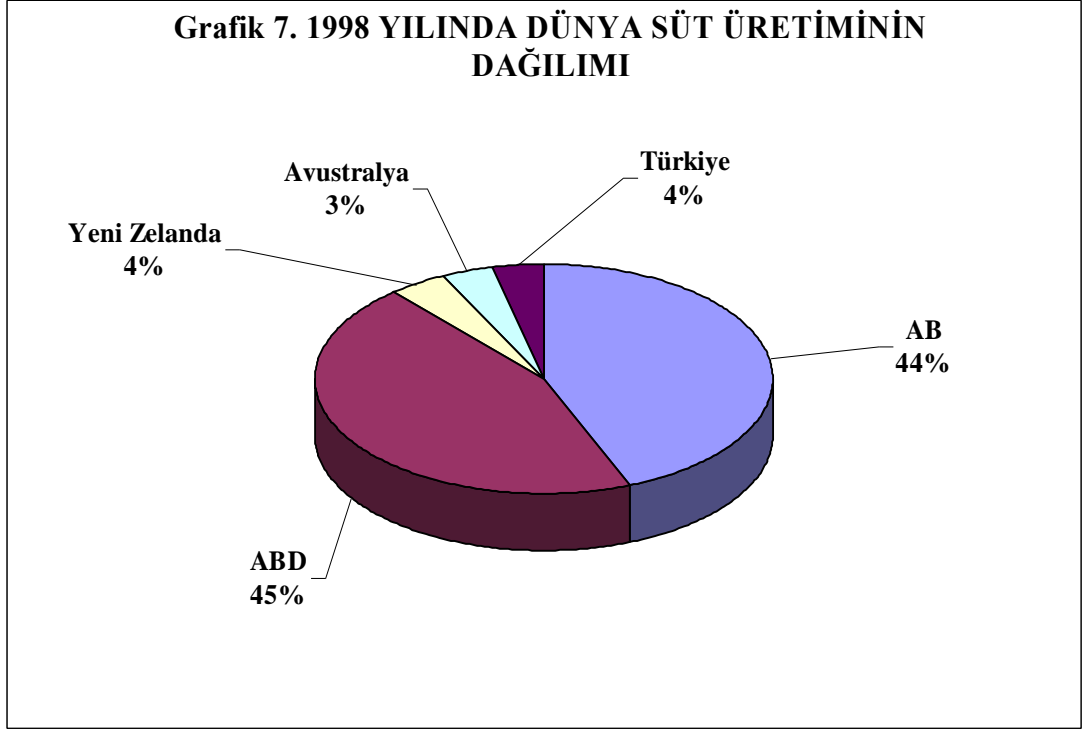

6. TÜRK SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASI

Türkiye'deki, süt işletmelerini incelediğimiz zaman, modern şartlarda günümüz teknolojisiyle çalışan şirketlerin yanı sıra daha fazla oranda küçük aile işletmeleri ve mevsimlik mandıralar bulunduğunu görmekteyiz. Ülkemizdeki, toplam sanayi işletmelerinin içerisinde süt ve süt ürünleri sanayi işletmelerinin oranı yaklaşık %16'dır. 1999 yılında, mevcut 1300 süt işletmesinin toplam üretim kapasitesi 6,153,755 bin tondu. 1999 yılında süt işletmelerinde (826 tanesinde) toplam 66,055 kişi çalışmaktaydı. Bu çalışanların 5,768'i mühendis, 6,021'i teknisyen, 19,169'u usta, 6,665'i işçi ve 28,432'si idari personeldir (DPT (2001:32)).

En fazla süt işletmelerine sahip bölgemiz %38.8'le Ege Bölgemizdir (DPT, 2001:5). Ülkemiz 1998 yılında 9,970 bin ton süt üretimi ile toplam dünya sütünün %4'ünü üretmiştir (Grafik 7).

Ülkemizdeki süt ve süt ürünlerinin üretim miktarını incelediğimizde belirli süt ürünlerinin (pastörize süt, sterilize süt, dondurma, yoğurt, ayran ve bazı peynirler) üretiminde artış gözlenmektedir.

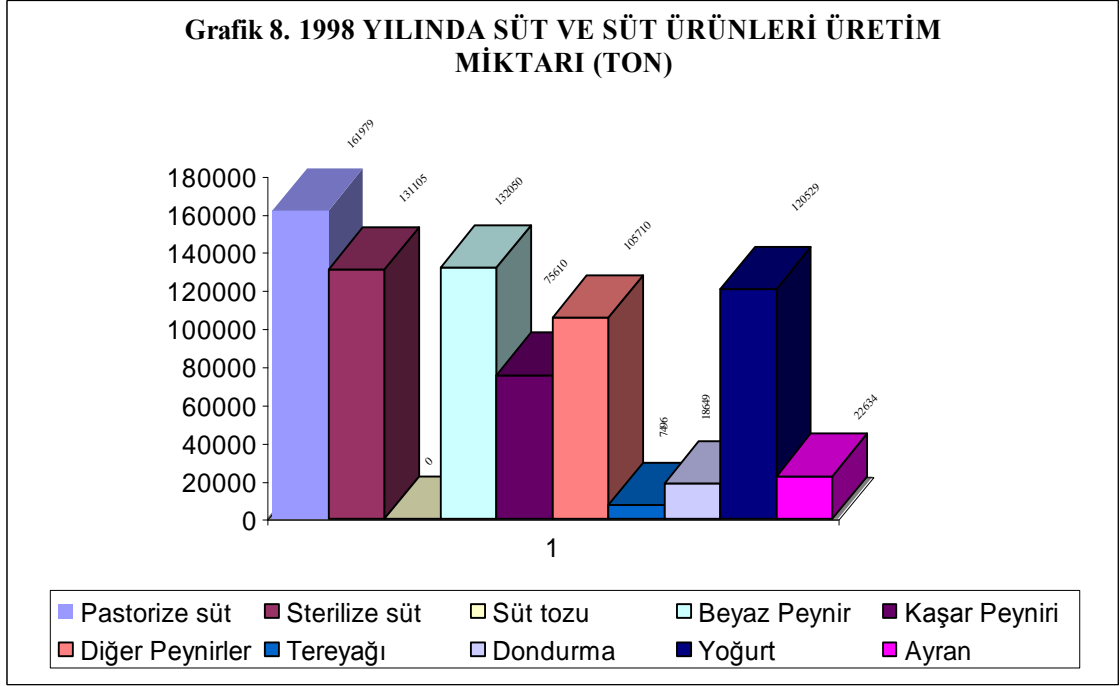
Kaynak: DPT (2001:42) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

6.1. TÜRKİYE’NİN SÜT SEKTÖRÜNDE UYGULADIĞI DESTEKLER VE PİYASA DÜZENİ

Süt ve süt ürünleri sektöründe uygulanmakta olan süt destekleme politikaları, süt ve süt ürünlerine verilen destek ve fiyatları, süt teşvik primini ve süt hayvancılığı için verilen destekleri kapsamaktadır.

Süt ve süt ürünleri politikasının etkin yürütülmesini sağlamak amacıyla Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (TSEK) kurulmuştur. TSEK kurumu 1963 yılında tamamen özelleştirildiği 1996 yılına kadar; süt ürünleri üretimi ile ilgili işletmelerin kurulması

ve yönetiminde; laboratuvarların kurulmasında; alım, satım ve dağıtım hizmetlerinde⁴⁴ faaliyet göstermiştir.

Kaynak: DPT (2001:20) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

EK 8’de görüleceği üzere beyaz peynir üretiminde ise dalgalanmalar yaşanmaktadır.

1998 yılında üretilen süt ve süt ürünleri miktarlarına Grafik 8’de yer verilmektedir.

⁴⁴ TSEK’in süt alım fiyatlarının belirlenmesi ve piyasaların düzenlenmesi konusunda etkili bir rol oynamıştır.

1963 yılında kurulan TSEK tamamen özelleştirildiği 1996 yılına kadar,⁴⁵ işlemek üzere aldığı çiğ sütün fiyatını belirlemiş ve dolayısıyla çiğ sütün piyasa fiyatının belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çiğ süt fiyatlarının belirlenmesi dışında, teşvik primi, nakliye primi, kooperatif primi, soğutma primi ve yağ primi vermiştir. TSEK, 1992 yılında, süt üreticilerinden 194 bin ton süt almış ve işlemiştir (Kıymaz, 2000:159).

Günümüzde, TSEK'in özelleştirilmiş olmasından dolayı, süt fiyatlarının oluşumu piyasalara bırakılmış ve desteklemeler müdahale kuruluşu olmaksızın yürütülmeye çalışılmaktadır.⁴⁶ Ancak, TSEK'in özelleştirilmesinden sonra, bazı bölgelerde⁴⁷ yaşanan fiyat istikrarsızlıklarından dolayı bu bölgelerimizde süt üretiminin sürekliliği tehlikeye girmiştir. Bu sorunun giderilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, süt fiyatlarının uygun seviyelerde seyrini sağlamak ve süt üreticileri ve süt sanayicileri arasındaki anlaşmazlıkları gidermek amacıyla, belirli aralıklarda, süt üreticileri ve sanayicilerinin ortaklaşa çiğ süt fiyatlarını belirledikleri toplantılar düzenlemeye başlamıştır.

---

⁴⁵ TSEK, kamu kaynaklarına olan baskının azaltılması ve verimliliğin artırılması amacıyla özelleştirilmiştir (DPT, 1999:3).

⁴⁶ Günümüzde, destekleme alım fiyatları, enflasyon oranı, dış fiyatlar, yurtiçi borsa fiyatları ve alternatif ürün fiyatları göz önünde bulundurularak belirlenmektedir (Yükseler, 1999:.5).

⁴⁷ En fazla etkilenen bölgelerimiz, İzmir, Ankara'nın çevresi ve Trakya Bölgesidir.

Süt üreticilerine, süt işletmelerine sattıkları sütler için 1987 yılından itibaren süt teşvik primi verilmektedir.⁴⁸ Bu uygulamanın amacı, sütün, süt işletmelerine satışının artırılması ve daha yüksek kapasitelerde ve kalitede⁴⁹ üretim yapan modern süt işletmelerinin kurulmasını teşvik etmektir.

Türk Standartları Endüstrisi tarafından çıkarılmış, 112 adet süt ve süt ürünleri ile ilgili standartların sadece 5 tanesi zorunlu olarak uygulanmakta, diğerleri ise ihtiyari olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, 24.06.1995 tarih ve 560 sayılı K.H.K. ile gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesi, Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği (23172 sayı ve 16.11.1997 tarih Resmi Gazete) ve Gıda Işınlama Yönetmeliği (23868 sayılı ve 06.11.1999 tarihli Resmi Gazete) ile birçok kodeks ve yönetmelik yayınlanmıştır (DPT, 2001:17). Ancak tüm bu yönetmeliklere rağmen, ülkemizde üretilen çiğ sütün (süt veya süt ürünü olarak) %80'ni hijyenik ve sağlıksız şartlarda sokak satıcıları tarafından satılmaktadır. Dolayısıyla, süt üretimimizin acilen kayıt altına alınması ve sokak satıcılarının devletimiz tarafından daha sıkı bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.

---

⁴⁸ Süt teşvik primini 1994 yılında uygulamadan kaldırılmış ancak 1995 yılından itibaren tekrar uygulanmaya başlanmıştır.

⁴⁹ Gıda ve diğer tarım ve hayvancılık ürünlerinin belirli kalite ve standartlarda üretilmesi için 560 sayılı K.H.K 28 Haziran 1995 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (DPT, 2001:6).

Sokak satıcıları aynı zamanda piyasalarda rekabet bozucu etkiler yaratmaktadırlar. Süt sanayicileri, KDV ve çalışanlarına sigorta ödediklerinden dolayı ürünlerinin maliyeti sokak satıcılarından daha fazla olduğundan tüketiciler sokakta satılan sütleri tercih etmektedirler (Pala ve ark., 2001:2).

Süt ve süt ürünleri sektöründe, süt hayvancılığını artırmak için de destekler verilmektedir. Bu kapsamdaki destekler, yem desteği, ilaç desteği, ithal damızlık ve kredi desteği, suni tohumlama desteği ve projeli hayvancılık uygulamalarından oluşmaktadır.

Yem desteği, üreticilere kullandıkları karma yemlere prim verilmesini içermektedir. Bu kapsamda, 1985-89 döneminde, çiftçiler hayvanları için aldıkları karma yem faturalarındaki ve ürettikleri yemlerin bedelinin %25'ini⁵⁰ prim olarak geri almışlardır. Bu uygulama 1988 yılında değiştirilmiş (yem primi yetkili satış bayilerinde satış fiyatı temel alınarak hesaplanmıştır) ve 1989 yılında ise son şekli verilmiştir.

Üreticilere ilaç desteği, 1987 yılına kadar devlet tarafından ücretsiz aşı ve ilaç dağıtımını kapsamaktaydı. Bunu takip eden yıllarda ise bu destek, ilaç fatura değerlerinin %20'sinin geri ödenmesini içermekte ve hayvan hastalıklarına karşı korunma programı tarafından finanse edilmektedir.

---

⁵⁰ 1985 öncesi bu oran %20'di.

İthal damızlık ve kredi desteği, ülkemizdeki verimli saf ırkların oranını artırmak ve damızlık üretim işletmelerini oluşturmak amacıyla uygulanmıştır. Bu kapsamda, 1987-1993 döneminde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerinden damızlık süt aygırı ithal edilmiştir. Ayrıca, üreticilere tavizli kredi ve prim ödemeleri türünde olanaklar sunulmuştur.

Suni tohumlama desteği ise, bu yöntem kullanılarak süt ineklerinin ırklarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Suni tohumlama yöntemini başarıyla uygulayan üreticilere, Geliştirme ve Destekleme Fonundan ödemeler yapılmaktadır.

Projeli hayvancılık, 1986 yılından sonra uygulamaya koyulmuş olup, modern besi hayvancılığı işletmelerinin kurulmasını hedeflemektedir. Bu uygulama, Kaynak Destekleme Fonunun yapmış olduğu hibe ile oluşturulmuştur.

Süt ve süt ürünleri sektörümüz yapı itibarıyla, dış rekabete kapalı olarak iç tüketime yönelik üretim⁵¹ yapmaktadır. Aynı zamanda, daha önce değinildiği gibi, çok dağınık bir yapıya sahiptir.

Süt üretimini etkileyen diğer bir faktör ise süt piyasalarındaki fiyat dalgalanmalarıdır. Türkiye’de, süt ve süt ürünlerini stoklamak için özel veya kamu depoları mevcut

---

⁵¹ Ülkemizde, iç talep doğrultusunda en fazla üretilen süt ürünü, toplam süt ürünleri içerisindeki %40’lık pay ile peynirdir (Pala ve ark., 2001:1).

değildir. Bu nedenle, ne süt üreticilerine istikrarlı bir gelir sağlanmakta ne de sanayicilere istikrarlı fiyatlarda girdi (süt/hammadde) sağlanmaktadır.

1987 yılından beri uygulanmakta olan süt teŖvik primleri, süt iŖleme tesislerinin kapasitelerini artırmayı, sağlık ve kaliteli sütün tketickiye ulaŖtırılmasını sağlamayı hedeflemektedir.

Süt teŖvik primleri iki gruba ayrılmıŖtır; A Grubu, yıllık asgari çiğ süt iŖleme kapasiteleri 2500 ton (1991 yılında bu 5000 tona yükseldi) zerinde olan iŖletmeleri; ve B Grubu asgari çiğ süt iŖleme kapasiteleri 1000 ile 2500 ton (1991 yılında 1000-5000 tona yükseltildi) arasında olan iŖletmeleri kapsamaktadır. 1987, 1990 ve 1996 (95/96) yıllarında yapılan toplam süt teŖvik primi ve iki gurup arasındaki dağılımı Tablo 14'de yer almaktadır.

Süt hayvancılığındaki girdilere verilen desteklerle, üreticilere ucuz hammadde temin edilmesi ve dolayısıyla süt üretiminin artırılması hedeflenmiŖtir. Ülkemizde, bu uygulama, 1994 yılından itibaren bütçe kapsamına alınmaya baŖlanmıŖtır. Türkiye'de, 1997 yılında tarıma ayrılan 656.3 trilyon TL'nin 99.8 trilyon TL'si girdi sübvansiyonu olarak kullanılmıŖtır (DPT, 1999:5). Ancak, lkemizdeki süt sktrnn kayıt altına alınmamıŖ olması ve bu desteğin dağıtımının belirli bir

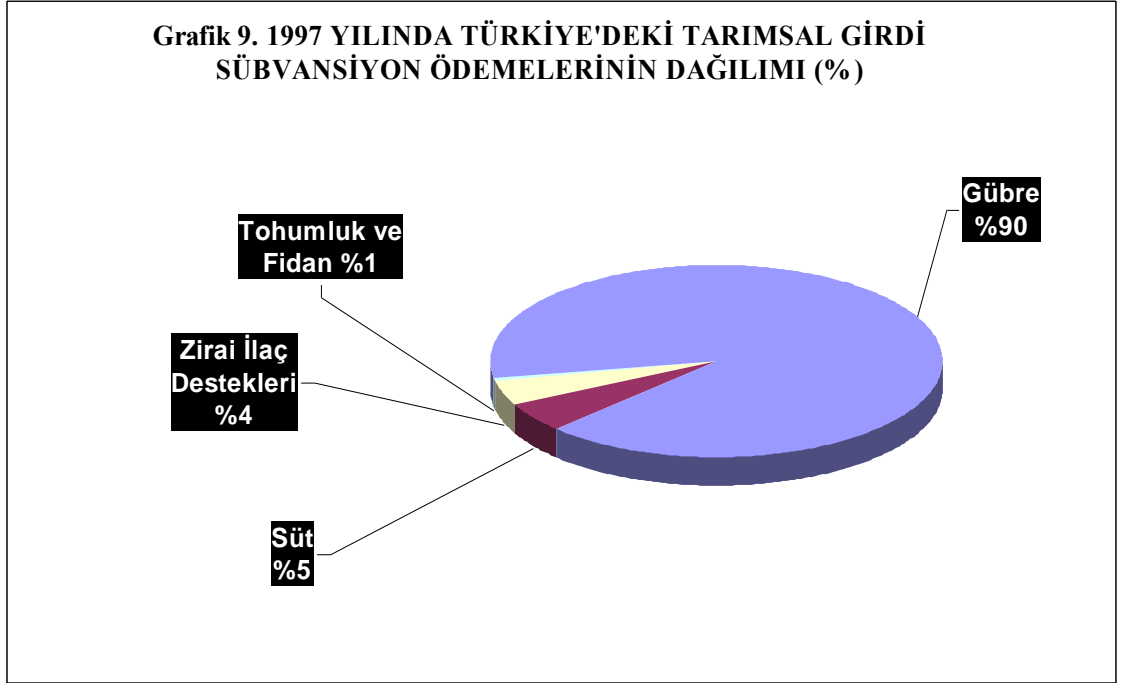
program altında yürütülememesinden⁵² dolayı, üreticiler bu destekten tam bir fayda sağlayamamışlardır.

TABLO 13. SÜT TEŞVİK PRİMLERİ			
	1987	1990	1996
A GRUBU			
- Kapasite (ton)	1,962,355	3,238,153	-
- Alınan süt	258,536	835,252	-
- Prim (Milyon TL)	8,084	63,354	-
B GRUBU			
- Kapasite (ton)	1,548,895	1,714,717	-
- Alınan süt	355,069	540,963	-
- Prim (Milyon TL)	7,931	32,240	-
TOPLAM			
- Kapasite (ton)	3,511,250	4,952,870	5,771,497
- Alınan süt	613,605	1,376,215	1,414,486
- Prim (Milyon TL)	16,015	95,594	4,234,459

Kaynak: Bu tablo Kıymaz'daki (2000:180) veriler kullanılarak oluşturulmuştur.

⁵² Bir program oluşturulmasının önündeki en büyük engel, ülkemizdeki işleme tesislerinin azlığından ve dağılık yapısından kaynaklanmaktadır.

Süt sektörüne 1997 yılında verilen süt girdi sübvansiyonu 6,425 milyar TL ve Grafik 9'da görüldüğü gibi, toplam girdi sübvansiyonlarının %5'ini oluşturmaktaydı. 1998 yılında süte verilen girdi sübvansiyonu daha da fazla artırılarak 8,193 milyar TL'ye ulaşmıştı (Yükseler, 1999:10). Daha önceki yıllarda uygulanan girdilerle ilgili bilgiler Ek 7'de sunulmuştur.

Kaynak: Bu grafik DPT (1999:5) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Ülkemizde destekleme politikaları kapsamında süt sığırcılığına⁵³ 1987, 1990 ve 1996 yıllarında yapılan yardımlarla ilgili detaylı bilgiler Tablo 14'de yer almaktadır.

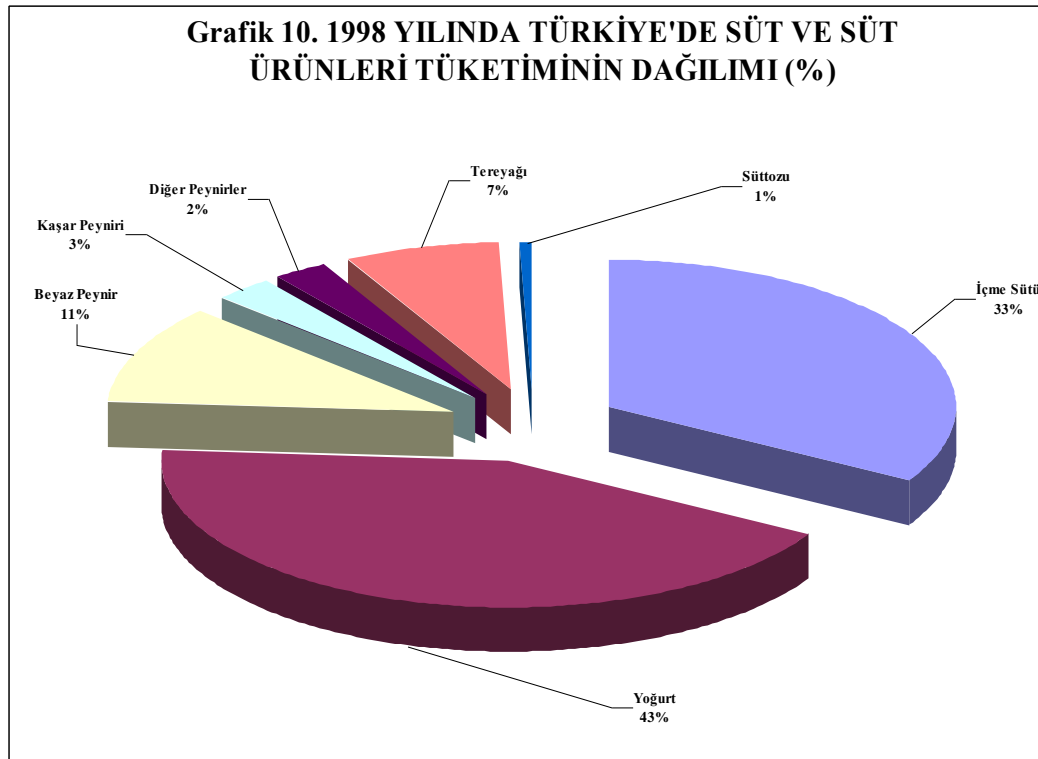
⁵³ Bu politika 28 Aralık 1988 tarihinde çıkarılan 98/12173 sayılı Hayvancılığın Geliştirilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile 1999-2003 dönemini kapsayan 5 yıllık süre içerisinde Türkiye Hayvancılığı Geliştirme Projesi kapsamındaki projelere dayalı olarak süt (ve diğer),

TABLO 14. TÜRKİYE’DE SÜT SIĞIRCILIĞI YARDIMLARI (milyon TL)			
	1987	1990	1996
Piyasa Fiyat Desteği			
- Üretim	5,167	5,249	6,150
- Birim Piyasa Fiyat Desteği (Ton/\$)	53	163	99
- Birim Piyasa Fiyat Desteği (Ton/TL)	45,203	425,457	7,743,534
- Süt Piyasası Fiyat Desteği	233,558	2,233,311	47,622,734
Hayvan Hastalıkları Kontrolü			
- Süt Sığırı	647	4,169	114,141
Süt Teşvik Primi Ödemesi	16,015	95,594	2,470,952
Süt Sığırı İşletmeleri (Sermaye Yatırımları)	26	1,986	0
Karma Yem Sübvansiyonu			
- Süt Sığırı	33,260	0	0
Damızlık Süt Hayvancılığın Geliştirilmesi	3,576	3,929	65,882
- Kamu Suni Tohumlama	2,791	1,521	25,865
- Özel Suni Tohumlama	6	11	17
- İthal Damızlık Süt Sığırı	779	2,397	40,000
Süt Hayvancılığı Kredileri			
- Kredi Tutarı	89,621	432,459	16,256,000
- Toplam Faiz Oranı (%)	55,9	78,3	130
- Ticari Kredi Faizi (%)	22,0	38,5	43
- Hayvancılık Kredi Faizi (%)	33,9	39,8	87
Süt Sığırı Kredi Yardımı	30,364	171,989	14,202,157
Toplam	317,446	2,510,978	64,475,866

Kaynak: OECD (1994)

soy kaydına esas verim kayıtları tutulan ve yurt içinde yetiştirilen sertifikalı damızlık düvelerine yapılan yardımları kapsamaktadır.

Türkiye’deki süt ve süt ürünleri tüketimini incelediğimiz zaman Topluluğa kıyasla, kişi başına süt tüketimin düşük olduğu gözlenmektedir. Ülkemizde, Avrupa Birliğinde süt tüketimini artırmak amacıyla uygulanan okul sütü türünde programlar mevcut değildir. Genelde, süt tüketimine yönelik kampanyalar süt sanayicileri tarafından yapılmakta ve bu da yetersiz kalmaktadır. Hem süt tüketimini artırmak hem de sağlıklı nesil yetiştirmek için özellikle genç nesil arasında süt tüketimini artırmaya yönelik programlar devlet tarafından oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Grafik 10’da ülkemizde 1998 yılında gerçekleşen süt ürünleri tüketiminin dağılımı yer almakta ve görüleceği gibi ülkemizde en fazla tüketilen süt ürünü %43’lük bir oranla yoğurttur.

Kaynak: DPT (2001:28) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

6.2. TÜRKİYE'DE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TİCARETİ VE DÜZENLEMELER

Süt ve süt ürünleri desteğinin temelini süt ürünleri dış ticaretinde uygulanan kısıtlamalar ve yüksek koruma oranları oluşturmaktadır. Bu uygulama kapsamına giren en önemli ürün süt tozudur. Daha önce değinildiği gibi 1980'lerin ortasına kadar ülkemizde süt tozu ithalatı yasaklanmıştı. 1984 yılından itibaren ithalat yasakları yerine, gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu kesintileri uygulanmakta ve ithalat izin belgesinin⁵⁴ alınması kaydıyla süt tozu ithalatı serbest bırakılmıştır. İthalat izin belgesi 1996 yılının başında uygulamadan kaldırılmış ve gümrük vergisi ve fon uygulamalarına devam edilmiştir.

	1995	1996	1997	1998
Süt ve Krema	151	339	506	229
Süttozu	216	345	193	174
Tereyağı	307	396	188	83
Kaşar Peyniri	136	208	453	98
Beyaz Peynir	1,985	868	1,130	263
Diğer Peynirler	2,885	3,292	4,187	3,975

Kaynak: DPT (2001:26).

⁵⁴ İthalat izin belgesi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından verilmekteydi.

TABLO 16. TÜRKİYE'NİN SÜT ÜRÜNLERİ İHRACATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (TON)			
	1996	1997	1998
SÜTTOZU			
- Avrupa Birliği (15)	7	-	0,1
- Bağımsız Devletler Topluluğu	53	68	18
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	208	116	141
- Suudi Arabistan	1,2	1,5	1,5
- Baltık Cumhuriyetleri	-	0,7	6
- Libya	23	2	1,2
PEYNİR			
- Avrupa Birliği (15)	367	261	326
- Bağımsız Devletler Topluluğu	542	210	111
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	36	117	181
- Suudi Arabistan	1,104	1,319	1,610
- Birleşik Arap Emirlikleri	86	144	164
- Libya	74	52	38
TEREYAĞI			
- Avrupa Birliği (15)	1	-	-
- Bağımsız Devletler Topluluğu	36	80	8
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	9	16	27
- Suudi Arabistan	30	27	20
- Libya	13	20	6

Kaynak: Bu tablo DPT (2001:27-8) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

6.2.1. TÜRKİYE’DE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ İHRACATI

Ülkemizde süt ve süt ürünleri (süttozu hariç) ihracatına herhangi bir sübvansiyon verilmemektedir. Bu sektörümüzdeki ürünlerin dış piyasalarda rekabet şansları çok azdır. Tablo 15’de görüleceği üzere, 1998 yılında kaşar, beyaz peynir ve tereyağı ihracatında düşüş yaşanmıştır.

1996, 1997 ve 1998 yıllarında ihraç ettiğimiz peynirlerin, tereyağının ve süttozunun ülkelere göre dağılımı Tablo 16’da yer almaktadır. Beyaz peynir ihracatımızın nerdeyse tamamı Suudi Arabistan’a yapılmaktadır.

Türkiye’nin süt ürünleri ihracatında Avrupa Birliği önemli bir yere sahiptir. Türkiye, Avrupa Birliğinin Üçüncü Ülkeler C Gurubunda yer almakta ve AB Komisyonunun 92/46 sayılı Direktifine uygun olarak Topluluğa yapılacak ihracatlar için firmaların Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından tetkik edilip onay numaraları almaları gerekmektedir. Şu anda onay numaralarına sahip 13 süt işletmesi mevcuttur (DPT, 2001:6).

Ancak, özellikle damak zevkimizin uyduğu ülkelere (örneğin, Suudi Arabistan), daha fazla süt ürünü ihraç etme olanağımız var. Bu bağlamda, gelecekte özellikle Orta Doğu Ülkeleri süt ürünlerimiz için çok önemli piyasa olacaklardır.

6.2.2. TÜRKİYE’DE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ İTHALATI

Türkiye’nin ithal ettiği süt ürünleri, kaşar peyniri, süt, krema, tereyağı, beyaz peynir, diğer peynirler, ayran ve yoğurt yer almaktadır. En fazla ithal edilen süt ürünleri, süttozu, tereyağı ve diğer peynir çeşitleridir (Tablo 17).

2000 yılında⁵⁵, süt ve süt ürünleri ithalatında uygulanan gümrük vergileri, %80 ile %170 arasında değişmektedir. Süt ve süt ürünleri ithalatında, Avrupa Birliğine ve Avrupa Birliği ile yapmış olduğumuz Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde ikili Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) imzalamış olduğumuz ülkelere gümrüksüz veya indirimli tarife kontenjanları tanınmaktadır.

	1995	1996	1997	1998
Süt ve Krema	207	307	99	151
Süttozu	6,255	8,386	8,228	7,743
Tereyağı	3,207	3,444	3,821	5,322
Kaşar Peyniri	12	79	6	0,002
Beyaz Peynir	1,921	1,485	202	336
Diğer Peynirler	852	2,482	1,069	2,041

Kaynak: DPT (2001:23).

⁵⁵ Bu gümrük oranları DTÖ taahhütleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

Süt ve süt ürünlerini ithal ettiğimiz ülkeler arasında ilk sırada Avrupa Birliği yer almaktadır. En fazla ithal edilen süt ürünleri sırasıyla, süttozu, tereyağı ve peynirdir (Bakınız Tablo 18).

6.3. TÜRK SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜNDEKİ SORUNLARA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Süt sektörünün kayıt altına alınmamış olması,⁵⁶ uygulanmakta olan politikanın izlenmesini, sağlıklı verilerin toplanmasını, fiyatların belirlenmesini ve piyasaların denetlenmesini zorlaştırmakta ve neticede sektördeki ihtiyaçların belirlenmesini ve yeni düzenlemelerin oluşturulmasını engelleyen en önemli faktör olmaktadır.

Ayrıca, kayıt sistemi olmadığından dolayı, tarım sektörüne yapılan desteklemeler, yapısal sorunlardan dolayı üreticiye tam olarak yansıyamamakta ve kamu kaynaklarına yük olmaktadır (DPT, 2000b:1). Acilen, tarım sektörümüzü kayıt altına alınması gerekmektedir.

Ülkemiz süt sektöründe, TSEK'in özelleştirilmesinden sonra sağlıklı bir fiyat sistemi oluşturulamaması ve yem maliyetlerinin yüksek oluşu süt hayvancılığını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu nedenle, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın bünyesinde toplanan Süt Konseyinin daha etkin hale getirilmesi veya Bakanlığın bünyesi altında piyasaları izleyen ve denetleyen başka bir kuruluşun kurulması gerekmektedir.

---

⁵⁶ Bu tarım sektörümüzün geneli için geçerlidir.

TABLO 18. TÜRKİYE’NİN SÜT ÜRÜNLERİ İTHALATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (TON)			
	1996	1997	1998
SÜTTOZU			
- Avrupa Birliği (15)	5,851	5,780	5,163
- Bağımsız Devletler Topluluğu	1,463	1,026	584
- Amerika Birleşik Devletleri	255	60	84
- Güney Afrika	-	-	100
- Polonya	309	925	129
- Çek Cumhuriyeti	325	-	60
- Yeni Zelanda	-	375	-
- Romanya	-	19	12
PEYNİR			
- Avrupa Birliği (15)	1,318	683	878
- Bağımsız Devletler Topluluğu	-	3	69
- Yeni Zelanda	320	399	424
- Avustralya	-	34	261
TEREYAĞI			
- Avrupa Birliği (15)	2,525	1,892	2,898
- Bağımsız Devletler Topluluğu	-	-	20
- Amerika Birleşik Devletleri	210	40	-
- Yeni Zelanda	-	577	58
- Çek Cumhuriyeti	81	-	-

Kaynak: Bu tablo DPT (2001:24-5) verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Süt ürünlerinin, ülkemizdeki üretimindeki verim düşüklüğü, göreceli olarak yüksek yem fiyatları ve ihracat sübvansiyonlarının olmaması nedeniyle, fiyat politikaları belirlenirken, dünyadaki fiyat düzeylerinden ziyade üreticinin gelir düzeyinin,

tüketicinin alım gücünü zorlamadan, garantilenmesine dayanan ve ithalat korumalarını yeterli düzeyde oluşturan bir sistem önerilmektedir (DPT, 1999:8).

Her ne kadar son yıllarda ülkemizde hijyenik normlara uygun olarak kaliteli üretim yapan işletmelerin sayısında artış olsa da, Türkiye'deki süt işletmelerinin büyük çoğunluğu küçük boyutlu ve modernize edilmemiş tesislerden (mandıralar) oluşmakta ve dolayısıyla, Toplulukta uygulanan standart üretim yöntemlerindeki gibi standart kalite kontrolleri uygulamamaktadır.

Ayrıca, süt işletmelerinin parçalı oluşundan dolayı özellikle ham madde desteği türündeki desteklerin ulaştırılması ve dağıtımını güçleştirmektedir. Bu nedenle, her bölgemizde bu tür faaliyetleri yürütecek sorumlu kuruluşların (örneğin süt kooperatiflerin) oluşması veya mevcut kuruluşların, küçük işletmeleri bir şemsiye altında toplaması ve izlemesi gerekmektedir. Üye ülkelerin, kamu ve özel depolarının incelenmesi ve bizim süt sektörü yapımıza en uygun olan üye ülke ile Twinning, TAIEX veya başka proje ve fonlar altında çalışmalar yürütülebilir.

Bu sistemin oluşturulması ile birlikte, ülkemizdeki en verimli süt üretim bölgeleri belirlenebilir ve özellikle bu bölgelerde süt üretimini artırmaya yönelik uygulamalar yapılması halinde süt üretimimiz önemli ölçüde artması sağlanabilir. Verimsiz bölgelerde bulunan süt üreticilerinin mağdur olmaları, uygulanacak doğrudan destek sistemi ile engellenebilir.

Süt sektörümüzdeki büyük sorunlardan bir diğeri ise ürettiğimiz çiğ sütün yaklaşık %80'nin kayıt dışındaki sokak sütçüleri (veya satıcıları) tarafından sağlıksız ve hijyenik olmayan ortamlarda satılmasıdır. Bu konuda, tüketicilerimizin bilinçlendirilmesi ve bu satışların kayıt altına alınıp devlet tarafından denetlenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde, destekleme fiyatları belirlenirken enflasyon ve dünya fiyatları temel alındığından dolayı, piyasa fiyatları dünya fiyatlarının çok üzerinde olmaktadır. Bu hem iç hem de dış piyasalarda tarım ürünlerimizin rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu nedenle destekleme fiyatları belirlenirken daha farklı bir yaklaşım uygulanmalıdır (Yükseler, 1999:21).

Süt piyasalarında, arz ve talep farklılıklarından ve dış şoklardan kaynaklanan fiyat dalgalanmalarını engellemek için, Türkiye'de, Avrupa Birliği'ndekine benzer bir depolama sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Ülkemizde 2010 yılında nüfus artışı beklenmekte ve bunun özellikle süt ürünleri talebini yüksek oranda artırması beklenmektedir. 2010 yılında toplam nüfusumuzun yıllık süt ve süt ürünleri gereksiniminin 14,260,55 bin ton olacağı öngörülmektedir (DPT, 2001:12). Bu bağlamda, ileride oluşacak talep fazlalıklarının karşılanarak piyasaların rahatlatılması için depolama sistemlerinin acilen oluşturulması gerekmektedir.

7. SONUÇ

Avrupa Birliği'nin OTP'sini ve Türk Tarım Politikasını karşılaştırdığımızda, her ne kadar iki politikanın amaçları benzeşse de, bir tarım politikasının uygulanmasında kullanılan yöntem ve denetim mekanizmalarının, başarılı sonuçlar elde edilmesinde ne kadar önemli olduğunu görebiliriz. Bu durum süt ve süt ürünleri sektöründe uygulanan politikalar için de geçerlidir.

Toplulukta, süt ve süt ürünlerinde uygulanan fiyat desteğine karşılık, ülkemizde temelde iki destek, girdi ve piyasa fiyat desteği uygulanmaktadır. Türkiye'de uygulanan bu iki destek uzun vadede girdi ve piyasa fiyatlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bunun yerine, OTP kapsamında 1990'ların sonundan itibaren uygulanmaya başlanan doğrudan gelir desteği politikası, üreticiye gelir aktarımını en etkin şekilde sağlayacağından dolayı, ülkemizde hem süt sektörümüzde hem de diğer tarım sektörlerinde olumlu ve daha etkin olacaktır.

Topluluktaki ve Türkiye'deki süt ve süt ürünleri tüketimini kıyasladığımız zaman, ülkemizde kişi başına ortalama süt ve süt ürünleri tüketiminin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ülkemizde, Avrupa Birliği'ndeki okul sütü programına benzer bir program uygulanması ve genç nesil arasında süt tüketiminin artırılması gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nde süt sektörü, en fazla destek alan tarım sektörlerinden birisi olmasına rağmen, dış rekabete açık ve gelişmiş yapıdaki piyasalara sahiptir. Topluluğa kıyasla, Türk süt ve süt ürünleri sektörü yapı itibarıyla, dış rekabete kapalı ve i tüketime yönelik üretim yapmaktadır. En önemlisi öncelikle ülkemizdeki tarımsal altyapının önemli düzeyde iyileştirilmesi gerektirmektedir. Ancak, bunun başarılması sonucu Topluluktakine benzer bir sistemi uygulamak mümkün olacaktır.

Sonuçta, lkemizde Topluluğa benzer bir politikanın uygulanması ve süt ürünleri piyasalarımızdaki şartlarının iyileştirilmesi, zaman, yoğun ve programlı bir çalışmanın yanı sıra önemli düzeyde bir finansal destek gerektirmektedir.

EKLER

EK 1- AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI

Ortak Tarım Politikası (OTP), genelde Topluluğun Gümrük Birliğinden sonra geliştirmiş olduğu en önemli politikadır. Bu politika ile 1940ların açlık çeken Avrupa'sı 1970lerin sonlarında tarımsal üretim fazlalıkları ile karşı karşıya kalmıştır. 1950lerin sonlarında altı kurucu üye arasında yürütülen müzakereler sırasında, özellikle Fransa'nın ısrarları neticesinde, üye ülkeler tarım ürünlerini kapsayacak bir ortak piyasa düzeni kurmaya karar vermişlerdir.

Roma Anlaşmasınının 38. Maddesinde, tarımsal ürünler “topraktan elde edilen ürünler, hayvancılık ve balıkçılık ve bu ürünlerle doğrudan bağlantılı birince derecede işlemler” olarak belirtilmiştir. OTP'nin amaçları ise 39. Maddede aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (sonra 33. Madde olmuştur):

- i) Tarımda üretimin artırılması; teknolojik gelişmeyi teşvik ederek, tarımsal üretimde rasyonel bir büyümenin sağlanması ve diğer üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün, etkin kullanımını temin ederek tarım sektöründe verimliliğinin artırılması

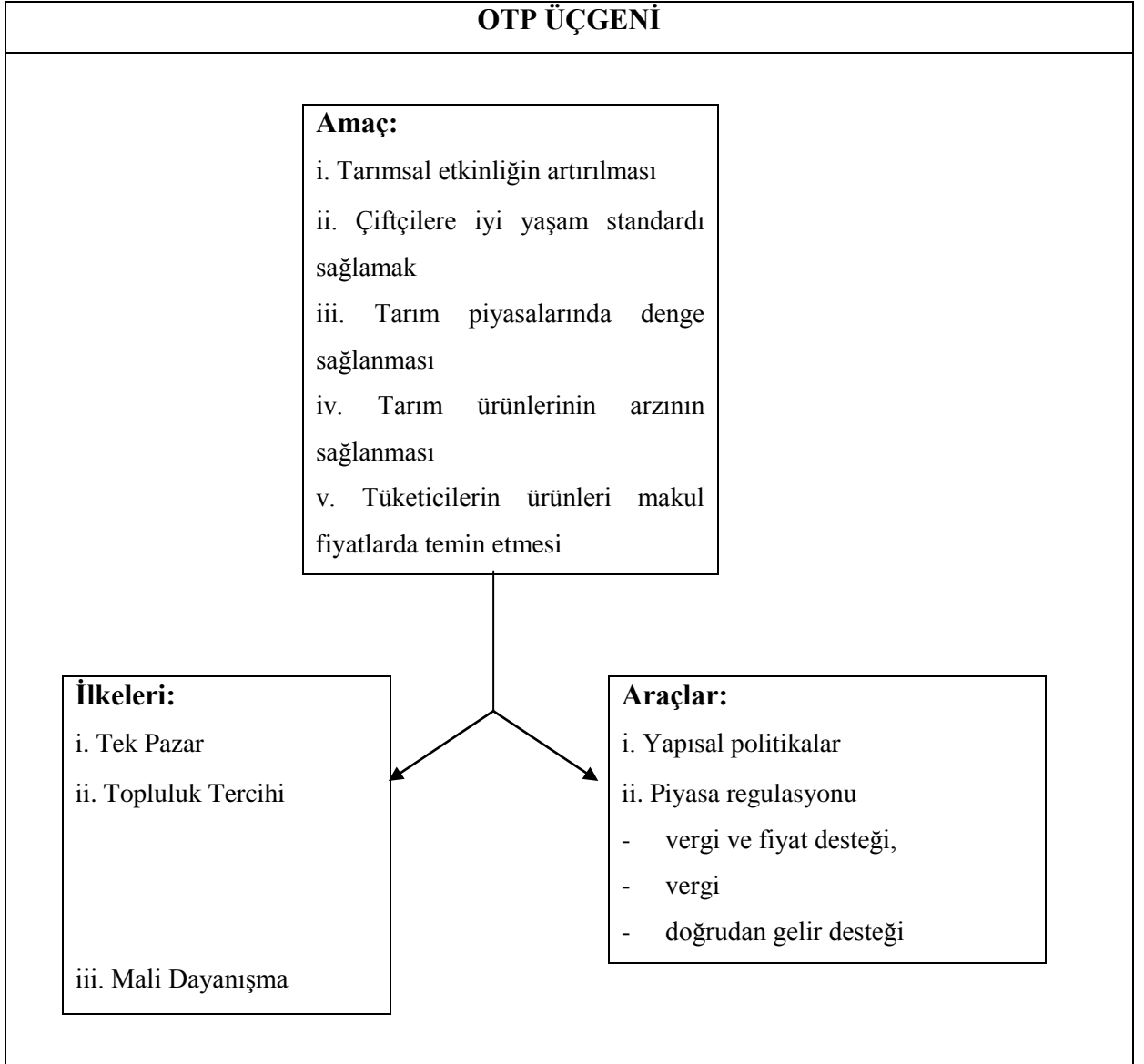
- ii) Tarım sektöründe çalışanlara adil gelirler sağlamak; burada amaç bu sektörde çalışan nüfusun gelirini yükseltmek ve diğer sektördeki ücretlerle aynı düzeyde bir gelir temin ederek daha iyi bir hayat standardı sağlanması
- iii) Tarım piyasalarında istikrarın sağlanması; bu piyasalarda oluşan dalgalanmaların asgari düzeye indirilmesi
- iv) Tarımsal ürünlerde arz güvencesinin sağlanması
- v) Tüketicilerin tarımsal ürünleri makul fiyatlardan alabilmesi olarak tanımlanmıştır.

OTP'nin dayandığı üç temel ilke 1958 yılında düzenlenen Stresa konferansında belirlenmiştir. Bunlar;

- i) Tek pazar; tarım ürünlerinin üye ülkeler arasında serbest dolaşımını sağlamayı hedeflemektedir. Bu ilke ile, üye ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının (kotaların) aşamalı olarak kaldırılması, üye ülkeler arasında tarım ürünlerinin dolaşımında uygulanan idari ve teknik işlemler ile sağlık kuralları zaman içerisinde uyumlu hale getirilmesi öngörülmüş ve uygulamalara 1967 yılında başlanmıştır.
- ii) Topluluk tercihi; topluluk içerisinde üretilen tarım ürünlerine öncelik verilerek iç piyasanın dünya piyasalarındaki rekabet ortamından korunması öngörülmüştür.
- iii) Mali dayanışma; OTP harcamalarının karşılanması için ortak bir mali kaynak oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu 1962 yılında oluşturulan Tarımsal

Garanti ve Yönerme Fonu'nun (FEOGA) oluşturulması ile gerçekleştirilmiştir.

Kaynak: UTKU-İSMİHAN (2000)

Görüldüğü üzere OTP'nin, iç ve dış olmak üzere iki boyutu vardır. Topluluk iç boyut ile üretim (arz) fazlıklarının alımı ile iç piyasalarda istikrarlı bir fiyat düzeyini sağlanmasını hedeflemektedir. Dış boyutla ise üreticilerini (çiftçilerini) tetik fiyat ile dış rekabet ve fiyat dalgalanmalarından korumayı hedeflemektedir. Uygulanmaya başlandığı ilk yıllarda OTP, üretimi teşvik eden ve aynı zamanda tüketimi vergilendiren bir fiyat politikası olarak tanımlanmaktaydı.

OTP üçgeninden de görüleceği üzere ilk oluşturulduğunda bu politika'nın yürütülmesinde kullanılan temel araçlar yapısal politikalar ve piyasalara özellikle vergi ve kota yöntemleri ile yapılan müdahalelerdi. Bunlara Ortak Piyasa düzenleri altında detaylı bir şekilde yer verilecektir. Topluluk, OTP hedeflerine ulaşabilmek için iki temel araç geliştirmiştir. Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu (FEOGA) ve Ortak Piyasa Düzeni (OPD).

i. Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu (FEOGA)

1962 tarihinde oluşturulan FEGA, Garanti ve Yönverme olmak üzere iki fondan oluşmakta ve Topluluk bütçesinin yarısından fazlasını FEOGA'ya aktarılmaktadır. Garanti Fonu, ortak piyasa düzenleri kapsamındaki, doğrudan gelir desteği, depolama yardımları, ihracat sübvansiyonları, işleme ve pazarlama yardımları, tüketim yardımları, yönlendirme primleri ve müdahale alımları gibi harcamaları

karşılmaktadır. Son yıllara kadar FEOGA kapsamında yapılan harcamaların yaklaşık %90'ı bu fon oluşturmaktaydı.

Yönverme Fonu ise, üye ülkelerin tarımsal yapılarının iyileştirilmesini kapsamakta ve yatırım, altyapı, eğitim ve benzeri alanlarda proje bazında verilen harcamaları kapsamaktadır. Bu tür desteklere verilen önemin son yıllarda artması ile beraber Garanti Fonuna aktarılan finansman nispeten azaltılmış ve Yönverme Fonuna ayrılan kaynak miktarının oranı artırılmıştır.

ii. Ortak Piyasa Düzenleri (OPD)

Ortak Piyasa Düzeni (OPD), tarım ürünlerinin üreticilerden tüketicilere aktarılması sürecinin, OTP ilkeleri kapsamında düzenlenmesi olarak tanımlanabilir. OPD, neredeyse tüm tarım ürünlerini kapsamakta ve her tarım ürününe göre farklı şekilde uygulanmakta ve ortak pazar kurumlarının aracılığı ile yürütülmektedir. OPD kapsamındaki ürünler; tarla bitkileri (hububat, yağlı tohum, proteinli bitkiler), şeker, zeytinyağı, pirinç, sığır eti, domuz eti, koyun-keçi eti, kümes hayvanları, yumurta, süt ve süt ürünleri, meyve sebze (işlenmiş, kurutulmuş), şarap, şerbetçi otu, keten, kenevir, pamuk ve tütündür.

Ortak Piyasa Düzeni kapsamında Topluluk içinde ortak bir fiyat politikası ve üçüncü ülkelere karşı bir fiyat politikası oluşturulmaktadır. Topluluk içinde uygulanan fiyat politikası iki temel fiyat sistemine dayanmaktadır, hedef fiyat ve müdahale fiyatı.

Hedef fiyat, üreticilerin eline geçmesi hedeflenen (tavan) fiyat olarak belirlenmiştir. Müdahale fiyatı ise, çiftçileri düşük fiyatlara karşı korumak amacıyla, tarım ürünlerinin Topluluk içerisinde satılacağı asgari fiyat olarak belirlenmektedir. Bu kapsamdaki tarım ürün fiyatlarının müdahale fiyatının altına düşmesi durumunda, müdahale kuruluşları piyasa dengelerini korumak amacıyla alım yapmaktadırlar.

Üçüncü ülkelere karşı Topluluk eşik fiyat sistemi uygulamaktaydı. Ancak bu uygulama Uruguay Round'un Tarım anlaşması ile birlikte bu tür değişken nitelikli vergiler gümrük vergisine dönüştürülerek sabitlemiştir. İhracat politikası ise ihracat iadeleri sisteminden oluşmaktadır. Bu sistem, dünya piyasa fiyatlarının, Topluluk fiyatlarının altına düşmesi durumunda, ihracatçılara yapılan fark ödemelerini kapsamaktadır. Uruguay Round kararları kapsamında Topluluk yaptığı ihracat geri ödemelerini kademeli olarak azaltmakla yükümlü kılınmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI REFORMLARI

Toplulukta, 1980lere gelindiğinde tarım sektöründeki üretim fazlalığı ve OTP'nin bütçe üzerindeki yükünü kaldıramaz hale gelmiştir. Bu sorun, özellikle Avrupa Birliğine yeni üyelerin katılımıyla beraber artmış ve daha belirgin hale gelmiştir. Bu sorunları çözmek amacıyla Topluluk 1980lerin sonlarından itibaren OTP'yi yeniden yapılandırma (reform) çalışmalarına başlamıştır.

Bu kapsamda yapılan ilk reform 1988 Reformu olmuştur. Komisyon, OTP’de yaşanan sorunların altını 1985 yılı programında çizmiş ve sonra raporunu Yeşil Kitap (Green Paper) adı altında Konsey’e sunmuştur. Komisyon’un önerisi üretim fazlalığı yaşanan sektörlerde üretimin azaltılmasını, küçük çiftçilerin gelir sorunlarının çözümlenmesini, kırsal kalkınmayı, sosyal denge ve çevreye verilen önemin artırılmasını içeren bir reform paketi olmuştur.

Bu pakete yer alan öneriler, OTP kapsamındaki her ürünün özelliklerindeki farklılıklara göre hazırlanmıştır. Ancak temelde, bu reform paketinde yer alan hususlar, üretimin belirlenen düzeyi aşması durumunda fiyatların düşürülmesi, üreticilerin harcamalardaki katkılarının artırılması, garantilerin düşürülmesidir.

Ancak bu reform programı yukarıda değinilen sorunları çözmekte etkin olamamış ve istenilen sonucu vermemiştir. 1990lara gelindiğinde OTP’de yaşanan sorunlar daha da artmıştır.

1980’lerde uygulanan reformların başarısız olmasından, OTP’nin bütçe üzerinde artan yükünden, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin bir sonraki genişleme sürecinde yer alacaklarından, Uruguay Round Tarım Anlaşmasında yer alan hususlardan, üretimde miktar yerine kalitenin önem kazanmasından ve tabiata verilen önem gibi nedenlerden dolayı Topluluk OTP’de köklü değişikliklere gidilmesine karar vermiş ve 1992 yılında İrlandalı Tarım Komiseri Mac Sharry’nin önerileri ile 1992 reformu gerçekleştirilmiştir.

1992 reform paketinde yer alan en önemli uygulama OTP’de fiyat destekleme sistemi yerine üreticilere doğrudan gelir desteği yapılmasıdır. Doğrudan gelir yardımları, üreticilerin üretimlerini azaltmalarından dolayı ortaya çıkan gelir kayıplarını telafi edici tazminatlar olarak belirlenmiştir. Bu uygulamanın yanı sıra, eşlik edici tedbirler ile Topluluk içindeki çevresel ve yapısal sorunların giderilmeye çalışılması olmuştur. Bu tedbirler, tarımsal çevre (çevrenin, doğanın ve doğal kaynakların korunmasını teşvik eden yardımlar), ağaçlandırma (OTP reformu kapsamında ağaçlandırma yardımı yapılarak tarımsal alanlara alternatif kullanım getirmek), erken emeklilik tedbirleri (normal emeklilik yaşından önce çalışmayı bırakmak isteyen ve en az 55 yaşında olan çiftçilere ve çiftlik çalışanlarına yardım verilmesi) kapsamaktadır.

Bu reform tarım ürünlerinin yaklaşık %75’ini kapsamaktaydı. Diğer reformlara kıyasla bu reformun başarılı olmuştur. Bazı piyasalar tekrar dengeye oturmuştur (özellikle hububat piyasası), üretimde kontrol sağlanmıştır, tarım ürünlerinin fiyatları dünya fiyatlarına yaklaşmıştır, üreticilerin gelirleri artmıştır, bütçe üzerindeki yük azalmıştır, çevre konularında istenilen hedeflere yaklaşmıştır.

Çevre konusundaki gelişmelerde Komisyonun 1995 yılında, az gelişmiş bölgeler ve dağlık alanların korunmasına yönelik hazırladığı özel programda etkin olmuştur. Bu programla belirlenen bölgelerdeki üreticilere doğrudan gelir desteği ve tercihli muamele uygulanarak tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi sağlanmıştır. Bunun yanı

sıra, 1996 yılında Cork Deklarasyonu, kırsal alanların geliştirilmesi ve korunmasını hedefleyen kırsal kalkınma politikasının getirmiştir.

Komisyon 1997 yılında, yeni bir düzenleme ile OTP'yi, Ortak Tarımsal ve Kırsal Politika'ya (CARPE) dönüştürülmesini öngörölmüş ve bununla OTP'ye daha basit tanım ve bu politika kapsamındaki uygulamalara daha yalın düzenlemeler getirmeyi hedeflemiştir. CARPE, pazar istikrarı, doğa ve kültürel çevre ödemeleri, kırsal kalkınma girişimleri ve geçiş uyumu desteği unsurlarından oluşmaktadır:.

Komisyonu, 1997 yılında yeni yüzyılın getireceği sorunları aşmak amacıyla Gündem 2000 (Agenda 2000) raporunu hazırlamıştır. Bu raporda, Topluluğun 2000'li yıllarda tarım alanında daha avantajlı olabilmesi için, daha rekabetçi olması gerektiği vurgulanmış ve bunu başarmak için yeni reformlara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda, Topluluk içi tarım ürünleri fiyat düzeylerinin düşürülmesi, kaliteye ve gıda güvenliğine önem verilmesi, çevreye uyumlu politika oluşturulması ve üreticilere alternatif istihdam olanaklarının sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Bir sonraki yıl düzenlene Cardiff Zirvesi'nde (1998) OTP kapsamına çevre konularının dahil edilmesinin gerekliliği vurgulanmış olup, aynı yıl içerisinde düzenlenen Viyana Zirvesi'nde de Gündem 2000 raporunun bir bütün olarak ele alınmaması halinde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilemeyeceği belirtilmiştir. Bu zirveyi takip eden Berlin Zirvesi'nde (1999) tarım sektörü ile ilgili alınan kararların

Gündem 2000'e uyumlu olması Topluluğun bu konudaki kararlılığını göstermektedir.

Bu reformların sonucunda, çevreyle dost bir OTP oluşturulması konusunda temel adımlar atılmış olup, fiyat desteğine dayanan bir sistem yerine üreticilere doğrudan gelir desteği, üretim desteği, işleme desteği, tüketim desteği, depolama desteği sağlanması konularını içeren düzenlemeye ağırlık verilmiştir.

EK 2. ÜYE ÜLKELERİN İNEK SÜTÜ ÜRETİMİ (000 Ton)		
YIL	1984	1995
AVUSTURYA	3769	3148
BELÇİKA- LÜKSEMBURG	4118	3644
DANİMARKA	5234	4673
FRANSA	27700	25413
ALMANYA	34880	28621
YUNANİSTAN	791	764
İRLANDA	5730	5421
İTALYA	10901	10236
HOLLANDA	12782	11295
PORTEKİZ	1192	1760
İSPANYA	6392	5750
İSVEÇ	3773	3304
İNGİLTERE	17882	14749
AB(15)	129639	1212246

Kaynak: European Commission (1997:1)

EK 3. SÜT, TOPLAM SÜT HAYVANI (BAŞ)

YIL	1995	1996	1997	1998
AVUSTURYA	764,337	736,063	718,100	718,100
BELÇİKA- LÜKSEMBURG	734,921	699,900	683,669	690,000
DANİMARKA	702,473	701,000	694,000	695,000
FRANSA	6,954,900	6,854,000	6,699,855	6,644,140
ALMANYA	5,312,000	5,268,000	5,232,700	5,062,200
YUNANİSTAN	11,907,050	10,915,050	10,811,850	10,815,050
İRLANDA	1,269,000	1,267,000	1,272,000	1,268,000
İTALYA	9,875,000	9,730,300	9,880,000	9,881,000
HOLLANDA	1,707,875	1,664,648	1,591,000	1,611,000
PORTEKİZ	364,000	362,000	360,000	362,000
İSPANYA	1,300,000	1,312,000	1,299,000	1,322,000
İSVEÇ	482,100	466,300	468,000	442,000
İNGİLTERE	2,640,000	2,569,000	2,490,000	2,453,000
AB (15)	44,426,260	42,947,560	42,595,670	42,358,990

Kaynak: FAO

**EK 4. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ POLİTİKASI KAPSAMINA GİREN ÜRÜNLERİN
LİSTESİ**

CN KODU	Ürünlerin Tanımı
0403 10 51den 99a ve 0403 90 71den 99a	Ayran, Kesilmiş süt ve Krema, Yoğurt, Kefir ve diğer mayalanmış veya ekşimiş süt veya Krema, konsantre olan veya olmayan veya ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler ihtiva eden, tatlandırılmış veya ilave meyve veya kakao ihtiva eden
Ex 405	Sütten elde edilen tereyağı ve diğer katı yağlar ve sıvı yağlar, sütlü mamuller
0405 20	- Sütlü mamuller
0405 20 10	- Ağırlığının %39 veya daha fazlası katı yağ içerikli fakat %60'I aşmayan
0405 20 30	- Ağırlığının %60 veya daha fazlası yağ içerikli fakat %75I aşmayan
Ex 1517	Margarin, 1516 CN Kodlu yenilebilir katı yağlar veya sıvı yağlar veya onların türevlerinin dışında bu bölümün farklı katı veya sıvı yağların hayvansal veya bitkisel yağları veya sıvı yağlarının yenilebilir karışımları veya hazırlayıcıları
1517 10	- Sıvı margarin dışındaki margarinler
1517 10 10	- Ağırlığının ,%10 veya daha fazlası sıvı yağlar içerikli fakat %15'I aşmayan
1517 90	- Diğer
1517 90 10	- Ağırlığının % 10 veya daha fazlası süt yağları içerikli fakat % 15'I aşmayan

Ex 1702	Laktoz ve laktoz şurubu
1702 11 00	-Kuru madde üzerinde ölçülen ve susuz laktoz olarak ifade edilen, ağırlığı %99 veya daha fazla laktoz içeren
Ex 1704	Kakao içermeyen (beyaz çikolatayı da kapsayan) şeker mamulleri
Ex 1704 90	-Diğer, ilave diğer maddeleri ihtiva etmeyen sakaroz ağırlığı % 10'u aşan meyan kökü şekerinin dışında kalanlar
Ex 1806	Kakao ihtiva eden çikolata ve diğer yiyecek grupları, CN 1806 10 kodlu sakaroz ilavesiyle yalnızca tatlandırılmış kakao tozu dışında kalanlar
Ex 1901	Malt özü, başka bir yerde özelleştirilmemiş veya kapsanmamış tamamıyla katı yağsız bazda ölçülen kakao ağırlığının % 40'ından azını ihtiva eden veya etmeyen un, elenmiş un, nişasta veya malt özünden hazırlanan yiyecekler
1901 10 00	-Perakende satışa yönelik bebekler için hazırlananlar
1901 20 00	-CN 1905 kodlu ekmekçiler için hazırlanan hamur ve karışımlar
1901 90	-Diğer
	-Diğer
1901 90 91	-0401'den 0404'e CN kodlu pudra formunda hazırlanan yiyeceklerin dışındaki %5 glukoz veya nişasta, % 5 sakaroz (tabii şekeri de kapsayan) veya izoglukoz, % 1.5 süt yağından az veya süt yağları, sakaroz, izoglukoz, glukoz veya nişasta ihtiva etmeyen
1901 90 99	-Diğer
Ex 1902	Piştirilmemiş veya pişirilmiş, doldurulmuş veya doldurulmamış

	makarna veya farklı şekillerde hazırlanmış makarna: spagetti, makaroni, şehriye,lazanya, gnoçi, ravyoli, kanelloni, kuskus gibi
	-Doldurulmamış, farklı bir şekilde hazırlanmamış , pişirilmemiş makarna
1902 19	-Diğer
1902 20	-Pişirilmemiş, farklı bir şekilde hazırlanmamış doldurulmuş makarna
1902 20 91	-Pişirilmiş
1902 20 99	-Diğer
1902 30	-Diğer makarnalar
1902 40	-Kuskus
1902 40 90	-Diğer
1904	Hububat veya hububat ürünlerinin pişirilmesi veya kızartılmasıyla elde edilen hazır yiyecekler (örnek: patlamış mısır; bir başka yerde belirtilmemiş veya ihtiva edilmemiş, önceden pişirilmemiş veya farklı şekilde hazırlanmış, tahıl formunda veya taneler halinde veya diğer işlenmiş tahıllar (un ve elenmiş un hariç) gibi hububatlar (mısırın dışındakiler)
1905 10 00	-Gevrek
1905 20	-Zencefilli ekmek vb.
1905 30	-Tatlı bisküviler, bisküviler, ince bisküviler
1905 40	-Peksimetler, kızarmış ekmek vb. kızarmış ürünler
1905 90	- Diğer

1905 90 40	-Ağırlığının % 10'unu geçen su içerikli bisküviler, ince bisküviler
1905 90 45	-Bisküviler
1905 90 55	-Tuzlu veya ekşi sıkıştırılmış veya genişletilmiş ürünler
1905 90 60	-Tatlandırıcı madde ilaveli ürünler
1905 90 90	-Diğer
Ex 2004	2006 no'lu başlıklı ürünler dışındaki dondurulmuş ürünler dışındaki asidik asit veya sirke ile korunmuş ve hazırlanmış diğer sebzeler
2004 10	-Patates -Diğer
2004 10 91	-Un, elenmiş un veya taneler formunda
Ex 2005	2006 no'lu başlıklı ürünler dışındaki dondurulmamış ürünler dışındaki asidik asit veya sirke ile korunmuş ve hazırlanmış diğer sebzeler
2005 20	-Patates
2005 20 10	-Un ,elenmiş un veya taneler formunda
Ex 2008	Başka bir yerde belirlenmemiş veya ihtiva edilmemiş diğer tatlandırıcı madde veya özü veya ilave şeker içermeyen veya ilave şeker içeren (başka türlü korunup hazırlanmayan) meyveler, fındıklar -Birlikte kullanılan veya kullanılmayan fındık, yer fıstığı veya diğer tohumlar
2008 11	-Yer fıstığı
2008 11 10	-Yer fıstığı yağı
2105 00	Dondurma ve diğer yenilebilir buzlar, kakao içeren ya da içermeyen

Ex 2106	CN kodu 2106 90 20 olan karışık alkollü içecekler ve CN kodu 2106 90 30 , 2106 90 51, 2106 90 55 ve 2106 90 59 olan tatlı ya da renkli şeker şurupları dışında başka bir yerde belirtilmeyen ya da dahil edilmeyen hazır gıdalar
Ex 2202	Şeker katkılı ya da diğer tatlandırıcı maddeler içeren ya da şekerli sular, mineral suları ve gazlı sular ve CN kodu 2009 olan sebze ve meyve suları içermeyen diğer alkolsüz içecekler
2202 90	-Diğer -CN kodu 0401'den 0404'e kadar olan ürünlerden elde edilen yağ oranı içeren diğerleri
2202 90 91	-% 0.2'den az
2202 90 95	-% 0.2 ya da daha fazla ama % 2'den az
2202 90 99	-% 2 ya da daha fazla
Ex 2208	% 80'den az alkollü renksiz etil alkol; sert içki, likörler ve diğer sert alkollü içecekler
2208 70	-Likörler
2208 90	-Diğer: -Diğer sert içkiler ve diğer containerlar içinde: -2 litre ya da daha az
2208 90 69	-Diğer sert alkollü içecekler -2 litreden fazla
2208 90 78	-Diğer sert alkollü içecekler

Ex 3302	Güzel kokulu maddeler karışımı ve endüstride hammadde olarak kullanılan maddelerin birinden veya daha fazlasından oluşan karışımlar (alkollü solüsyonlar dahil); içeceklerin imalatında kullanılan güzel kokulu maddelerden oluşan diğer malzemeler:
3302 10	-Yiyecek ve içecek endüstrilerinde kullanılan türden -İçecek endüstrilerinde kullanılan türden
3302 10 29	-Diğer
3501	Kazein ve diğer türevleri; kazein tutkalı
Ex 3502	Albümin ve diğer albümin türevleri
3502 20	İki ya da daha fazla peynir suyu konsantresi içeren süt albümini - Diğer;
3502 20 91	-Kurutulmuş (örneğin parçalı, taneli, unlu)
3502 20 99	-Diğer.

Kaynak: Official Journal of the European Communities (1999a)

**EK 5 - '1 NİSAN 1999'DAN 31 MART 200'E KADAR UYGULANABİLECEK
TOPLAM REFERANS MİKTARLARI'**

Üye Ülkeler	Ton itibarı ile	
	Teslimat	Direkt Satışlar
Belçika	3 140 696	169 735
Danimarka	4 454 640	708
Almanya	27 767 036	97 780
Yunanistan	629 817	696
İspanya	5 457 564	109 386
Fransa	23 793 932	441 876
İrlanda	5 236 575	9 189
İtalya	9 698 399	231 661
Lüksemburg	268 098	951
Hollanda	10 991 900	82 792
Avusturya	2 543 979	205 422
Portekiz	1 835 461	37 000
Finlandiya	2 394 528	10 000
İsveç	3 300 000	3 000
İngiltere	14 373 969	216 078'

Kaynak: Official Journal of the European Communities (1999a)

EK 6. SÜT KOTALARI 2001/02 (TON)			
	Ulaştırma	Doğrudan Satış	Toplam Kota
Belçika	3171279	139151	3310431
Danimarka	4454616	732	4455348
Almanya	27768687	96129	27864816
Yunanistan	699671	842	700513
İspanya	6028977	87973	6116950
Fransa	23832232	403566	24235798
İrlanda	5386449	9315	5395764
İtalya	10316482	213578	10530060
Lüksemburg	268254	795	269049
Hollanda	10992901	81791	11074692
Avusturya	2583252	166149	2749401
Portekiz	1863166	9295	1872461
Finlandiya	2397528	9120	2406648
İsveç	3300000	3000	3303000
Birleşik Krallık*	14427921	181826	14609747
Toplam	117492410	1188825	118894677
Notlar: * Şubat 2002 yılındaki Kuzey İrlanda'ya mahsus kota artışını da kapsamaktadır.			

Kaynak: CAP Monitor (2002:18)

EK 7. TÜRKİYE’DE TARIMSAL GİRDİ SÜBVANSİYONLARI (MİLYON TL)				
	Gübre	Süt	Zirai İlaç Destekleri	Tohumluk ve Fidan
1992	2,574	138	117	19
1993	3,311	96	105	35
1994	7,924	609	177	42
1995	9,804	1,825	1,139	70
1996	44,983	4,825	2,574	194
1997	88,769	6,425	3,789	767
1998 (Programlanan)	119,000	9,540	9,250	2,210

Kaynak: DPT (1999:5).

EK 8. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİM MİKTARI (TON)				
Ürün	1995	1996	1997	1998
Pastorize Süt				
- Devlet	47,069	17,695	17,019	13,227
- Özel	65,352	118,144	144,343	147,132
- Toplam	113,557	137,484	162,991	161,979
Sterilize Süt				
- Devlet	3,267	-	2,325	6,811
- Özel	91,909	115,442	125,436	122,983
- Toplam	96,137	116,608	129,051	131,105
Süt Tozu				
- Devlet	780	-	-	-
- Özel	4,322	-	-	-
- Toplam	56,688	-	-	-
Beyaz Peynir				
- Devlet	2,359	446	1,625	763
- Özel	18,663	18,863	22,312	17,724
- Toplam	150,157	137,921	170,979	132,050
Kaşar Peyniri				
- Devlet	660	-	19	26
- Özel	4,342	4,946	6,462	7,535
- Toplam	50,020	49,460	64,810	75,610

EK 8. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİM MİKTARI (TON) –devamı				
Ürün	1995	1996	1997	1998
Diğer Peynirler				
- Devlet	221	12	58	100
- Özel	747	2,333	4,125	10,471
- Toplam	9,680	23,450	41,830	105,710
Tereyağı				
- Devlet	951	117	127	127
- Özel	5,485	6,292	6,142	7,369
- Toplam	6,436	6,409	6,269	7,496
Dondurma				
- Devlet	325	319	334	350
- Özel	17,444	18,081	27,015	36,948
- Toplam	8,834	9,200	13,674	18,649
Yoğurt				
- Devlet	21,074	2,817	2,380	2,190
- Özel	62,965	99,680	142,122	115,929
- Toplam	85,754	104,588	147,451	120,529
Ayran				
- Devlet	1,465	488	659	646
- Özel	19,868	30,998	44,067	43,717
- Toplam	10,884	16,064	22,819	22,634

Kaynak: DPT (2001:20).

KAYNAKÇA

Ahner, D. (1998), "The Future of the CAP Prospects, Problems, Challenges and Agenda 2000", PACE\EN\0002.doc.

CAP Monitor (1999). "7. Dairy", 1999 Agra Europe (London Ltd), 1.3.1999, sayfa 7.a-7.21, Londra.

CAP Monitor (2002). "7. Dairy", 1999 Agra Europe (London Ltd), 27.02.2002, sayfa 7.a-7.20, Londra.

Commission of the European Communities (2000), **Interim Commission Report to the Council and the European Parliament**, 27.09.2000, Brussels, Belgium.

Commission of the European Communities (2003), **Interim Commission Report to the Council and the European Parliament**, Brussels, Belgium.

Devlet Planlama Teşkilatı (1999). **Türkiye Tarımında Sürdürülebilir Kısa Orta ve Uzun Dönem Stratejileri**, DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (2000a). **8. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2000b), **Tarım Sektöründe Kamu Hizmetlerinin Üreticilere Ulaştırılmasında Kamu Kesimi ile Üretici Kesim Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), **Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu**, DPT İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

European Commission (1999). **The Agricultural Situation in the EU, 1998 Report**, Brussels,- Luxembourg.

European Commission (1997a). **Agenda 2000**, Brussels,- Luxembourg.

European Commission (1997b). **CAP 2000: Situation Outlook, Dairy Sector**, Directorate-General for Agriculture, Brussels.

European Commission (2002a). **Prospects For Agricultural Markets: 2002-2009**, Directorate-General for Agriculture, Brussels.

European Commission (2002b). **Commission Working Document: Report on Milk Quotas**, Directorate-General for Agriculture, Brussels.

FAO Statistics (1998). CD ROM.

French Republic, Ministry of Agriculture and Fisheries (1998). **The CAP files: The COM for Milk and Milk Products**, Department of Productions and Trade, July 1998, No.2, Paris.

İsmihan, F. (2001), “Avrupa Topluluğu Süt ve Süt Ürünleri Politikası”, *Gıda Mühendisliği Dergisi*, No. 10, Eylül 2001, Ankara, 6-9.

İsmihan, F. (2000), “The Common Agricultural Policy of the EU”, ATAUM Temel Eğitim Tezi, Ankara.

Kıymaz, T. (2000), **Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Temel Ürünlerde (Hububat, Şeker ve Süt) Uygulanan Tarımsal Destekleme Politikaları ve Bunların Ham Madde Temini Açısından Gıda Sanayiine Etkileri**, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT:2504.

OECD (1994), **Ülke Tarım Politikaları ve Ticareti: Türkiye Raporu**”, Paris, Fransa.

Official Journal of the European Communities (1999). Council Regulation (EC) No. 1254/1999 of 17 May 1999 on the Common Organization of the Market in Milk and Milk Products, L. 60, Volume 42, 26 June 1999, pp. 48-72.

Pala, M, Sözen, Z., Yılmaz, M., ve Tulgar, H. (2001), “Süt Sektörü Mercek Altında”,
Gıda Teknolojisi, Haziran 2001.

Tan, S. Ve Ertürk, Y.E. (1999). **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999**,
Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ağustos 1999, Ankara.

Yükseler, Z. (1999), “Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği
Sisteminin Değerlendirilmesi”, **T.C. Başbakanlık Devlet Planlama
Teşkilatı Müsteşarlığı**, Ağustos 199, DPT, Ankara.